



**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΙΡΑΙΩΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ



**ΤΕΙ
ΠΕΙΡΑΙΑ**

ΣΙΓΑΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

**ΠΡΩΤΕΥΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝΤΕΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ**

Διπλωματική Εργασία για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης

Πειραιάς, 2010



**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΙΡΑΙΩΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ



**ΤΕΙ
ΠΕΙΡΑΙΑ**

ΣΙΓΑΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

**ΠΡΩΤΕΥΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝΤΕΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Επιβλέπων Καθηγητής : Σακελλαρόπουλος Θεόδωρος

Διπλωματική Εργασία για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης

Πειραιάς, 2010



**UNIVERSITY OF
PIRAEUS**

POSTGRADUATE PROGRAM

HEALTH MANAGEMENT



**TEI
PIRAEUS**

DIMITRIOS SIGALAS

**PRIOR AND MINOR FACTORS FOR ENSURING
VIABILITY OF THE SOCIAL SECURITY SYSTEM IN GREECE**

Supervisor: Dr.Sakellaropoulos Theodoros

**Graduate Thesis Submitted for the Degree “Master in Health
Management”**

Piraeus, 2010

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την περάτωση της παρούσας εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σακελλαρόπουλο Θεόδωρο για την ανάθεση ενός τόσο επίκαιρου και ενδιαφέροντος θέματος, τις επιστημονικές κατευθύνσεις, καθώς και την ορθή καθοδήγησή, τη διαθεσιμότητα και τη στήριξη, που μου παρείχε, καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον καθηγητή μου κ. Παπαηλία Θεόδωρο και στο σύνολο των καθηγητών του μεταπτυχιακού προγράμματος για την προσφερόμενη γνώση, την καθοδήγηση και την αμέριστη βοήθειά τους.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω στον φίλο μου κ. Κορδάτο Παναγιώτη, επιστημονικό συνεργάτη του ΚΑΠΕΝ/ΓΣΕΕ, για την χορήγηση χρήσιμου και μεγάλου σε όγκο εγκύρου επιστημονικού υλικού.

Τέλος, ευχαριστώ την αγαπημένη μου, την οικογένεια μου, τους φίλους μου και τους συμφοιτητές μου για την συμπαράσταση και κατανόησή τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παγκόσμια οικονομική κρίση, οι δημογραφικές εξελίξεις και ο μετασχηματισμός της αγοράς εργασίας δημιουργούν ένα ιδιαίτερα δυσμενές περιβάλλον για τη μακροβιότητα των Ασφαλιστικών Συστημάτων στην Ευρώπη, καθιστώντας επιτακτική την ανάγκη για μεταρρυθμίσεις. Η Ελλάδα κλήθηκε να διασφαλίσει το διαχρονικό ζήτημα της βιωσιμότητας του εγχώριου Συστήματος Κοινωνική Ασφάλισης, μέσα σε ένα καθεστώς βαθιάς ύφεσης, υπέρογκων δημοσιονομικών ελλειμμάτων, δεσμεύσεων, που απορρέουν από τις συμβάσεις δανεισμού, αλλά και υπό το βάρος των, ήδη, υπάρχουσών στρεβλώσεων. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας επιχειρήθηκε η ανάλυση των κυριότερων παραγόντων, που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα του Ασφαλιστικού Συστήματος, καθώς και η διερεύνηση, η ιεράρχηση και η προβολή του βαθμού επίδρασής τους στην εξασφάλιση της βιωσιμότητας και της κοινωνικής του επάρκειας, εν μέσω της πρόσφατης ασφαλιστικής μεταρρύθμισης και του νέου ασφαλιστικού νόμου (3863/2010), που δείχνει να ενισχύει τα στοιχεία της ανταποδοτικότητάς του συστήματος.

Η πολυπλοκότητα του Ασφαλιστικού ζήτηματος, όπως προκύπτει από το εύρος και τον ισχυρό βαθμό συσχέτισης των επιμέρους παραγόντων, δεν επιτρέπει την οριστική διευθέτησή του σε ένα μεταρρυθμιστικό εγχείρημα. Αντίθετα αναδεικνύει την ανάγκη συντονισμού μιας σειράς πολιτικών σε κοινωνικό, οικονομικό και αναπτυξιακό επίπεδο, συμβατές με τις κατευθυντήριες γραμμές της Ε.Ε., οι οποίες θα συμβάλλουν στη βελτίωση και την ποιοτική αναβάθμιση των βασικών συντελεστών της ασφαλιστικής συνάρτησης. Η αύξηση της απασχολησιμότητας, μέσα από τη διάδοση των ενεργητικών μορφών απασχόλησης και την άρση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας, η δημογραφική ανανέωση με την στήριξη του θεσμού της οικογένειας και τη συμφιλίωση της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή, καθώς και πολιτικές που βελτιώνουν την υγεία και την ασφάλεια στους χώρους εργασίας είναι μερικές από τις προτεινόμενες κατευθύνσεις.

Λέξεις κλειδιά: *βιωσιμότητα, κοινωνική επάρκεια, δημογραφία, απασχόληση, ευελιξία, αδήλωτη εργασία, ανεργία, μετανάστευση, εισφοροδιαφυγή, αποθεματικά, υγεία, Πράσινη Βίβλος.*

ABSTRACT

Prior and minor factors for ensuring viability of the social security system in Greece

Sigalas Dimitrios

Graduate Thesis Submitted for the Degree “Master in Health Management”

University of Piraeus – TEI of Piraeus, Greece

Supervisor: Dr.Sakellaropoulos Theodoros

ABSTRACT

The world economic crisis, the demographic developments and the transformation of labour market create a particularly unfavourable environment for the longevity of Insurance Systems in Europe, making thus imperative the need for reforms. Greece was called to ensure the chronic issue of viability of Social Insurance Domestic System into a situation of deep recession, huge budgetary deficits, and engagements derived from the lending contracts and under the weight of the existing distortions. In the framework of this essay an analysis of the main factors which influence the sustainability of Insurance System is attempted, as well as the investigation and the hierarchy of their effect in the guarantee for sustainability and social sufficiency, via the recent insurance reform and the new insurance law (3863/2010) that strengthens the features of system reciprocity.

The complexity of Insurance question -as it results from the breadth and the strong degree of cross-correlation of individual factors- does not allow its final regulation in a reforming undertaking. On the contrary, it reflects the need for co-ordination of a series of policies in social, economic and developmental level, compatible with the EU guidelines. These policies will contribute in the improvement and the qualitative upgrade of basic factors of the insurance interrelation. The increase of employability through the distribution of employment energetic forms and the removal of discriminations in the labour market, the demographic renewal supporting the family institution and the reconciliation of professional and family life, as well as policies that improve the health and safety in workplaces are some of the proposed directions.

Key words: viability, social sufficiency, demography, employment, suppleness, undeclared employment, emigration, reserves, Green Book.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ - ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	5
1.1	ΑΠΟ ΤΗ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ - Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ.....	5
1.2	ΤΑ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	7
1.3	Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	9
1.4	ΟΙ ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	12
1.5	Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	13
1.6	ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	14
1.7	ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΣΟΥΦΛΙΑ- ΣΙΟΥΦΑ ΚΑΙ Ο ΝΟΜΟΣ ΡΕΠΠΑ.....	18
1.8	Η ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 3863/2010.....	20
2	ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ	25
2.1	ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑΣ- ΣΤΟΧΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	25
2.2	ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ, ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ.....	26
2.3	Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1950-60. Η ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ.....	27
2.4	Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1990-00. Η ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ.....	28
2.5	ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΔΕΚΑΕΤΙΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	28
2.6	ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΑΝΕΜΗΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	34
2.7	Η ΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΕΤΟΣ 2050.....	36
2.8	ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ.....	38
2.9	Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΛΥΣΕΙΣ ΠΟΥ ΥΠΑΓΟΡΕΥΕΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ.....	40
3	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	42
3.1	ΚΕΥΨΝΣΙΑΝΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΝΕΜΗΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ.....	42
3.2	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ.....	42
3.3	Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ «ΕΥΕΛΙΞΙΑΣ».....	44
3.4	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ.....	46
4	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	48
4.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	48
4.2	ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	49
4.3	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ.....	50
4.3.1	<i>Η επίδραση της μετανάστευσης στο μέγεθος του πληθυσμού.....</i>	<i>50</i>
4.3.2	<i>Η επίδραση της μετανάστευσης στην κατά ηλικία κατανομή του πληθυσμού.....</i>	<i>51</i>
4.4	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ.....	53
4.5	Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	55
4.6	ΑΝΑΓΚΗ ΑΛΛΑΓΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣ ΟΦΕΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.....	56

5	ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΙΩΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ	58
5.1	ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑ, ΕΙΣΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ, ΚΛΑΔΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ..	58
5.2	ΤΑ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑ ΤΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ	58
5.3	Η ΕΙΣΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ	60
5.3.1	<i>Αιτίες και προτεινόμενοι τρόποι αντιμετώπισης της εισφοροδιαφυγής.....</i>	<i>61</i>
5.4	Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ.....	62
6	ΠΡΑΣΙΝΗ ΒΙΒΛΟΣ ΓΙΑ ΕΠΑΡΚΗ, ΒΙΩΣΙΜΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ	64
6.1	ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ.....	64
6.2	ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ.....	66
6.2.1	<i>Δημογραφική Γήρανση.....</i>	<i>66</i>
6.2.2	<i>Αλλαγές στα συνταξιοδοτικά</i>	<i>67</i>
6.2.3	<i>Οι επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης</i>	<i>67</i>
6.3	ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε.	68
6.3.1	<i>Πρώτιστοι στόχοι: Επάρκεια και Βιωσιμότητα</i>	<i>68</i>
6.3.2	<i>Επίτευξη βιώσιμης ισορροπίας μεταξύ ετών εργασίας και ετών σύνταξης</i>	<i>69</i>
6.3.3	<i>Άρση εμποδίων που παρακωλύουν την κινητικότητα στην Ε.Ε.....</i>	<i>71</i>
6.3.4	<i>Ασφαλέστερες και διαφανέστερες συντάξεις με περισσότερη ευαισθητοποίηση και καλύτερη ενημέρωση-Κάλυψη νομοθετικών κενών σε επίπεδο Ε.Ε.....</i>	<i>71</i>
6.3.5	<i>Βελτίωση των Στατιστικών της Ε.Ε. για τις Συντάξεις</i>	<i>72</i>
6.3.6	<i>Ενίσχυση της Διακυβέρνησης της Συνταξιοδοτικής Πολιτικής σε επίπεδο Ε.Ε.....</i>	<i>73</i>

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

ΔΙΑΓ. 1 ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΙ (ΣΕ ΧΙΛΙΑΔΕΣ), ΕΛΛΑΔΑ, 1956-1999	29
ΔΙΑΓ. 2 ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ, ΕΛΛΑΔΑ 1928-1998	29
ΔΙΑΓ. 3 ΔΕΙΚΤΗΣ ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑΣ, ΕΛΛΑΔΑ 1956-1997	30
ΔΙΑΓ. 4 ΔΕΙΚΤΗΣ ΒΡΕΦΙΚΗΣ ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΑΝΑ 1000 ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ, ΕΛΛΑΔΑ 1970-2007	31
ΔΙΑΓ. 5 ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΠΥΡΑΜΙΔΑ, ΕΛΛΑΔΑ 1951	33
ΔΙΑΓ. 6 ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΠΥΡΑΜΙΔΑ, ΕΛΛΑΔΑ 2000	33
ΔΙΑΓ. 7 ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ, ΕΛΛΑΔΑ 2050	38
ΔΙΑΓ. 8 ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΕΛΛΑΔΑ 1998-2007	39
ΔΙΑΓ. 9 ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΕΛΛΑΔΑ 1998-2007	40
ΔΙΑΓ. 10 ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣ, ΔΑΠΑΝΗΣ ΥΓΕΙΑΣ & ΑΕΠ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	63

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 ΠΡΟΣΔΟΚΙΜΟ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ (ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΣΕ ΕΤΗ),ΑΝΔΡΕΣ- ΓΥΝΑΙΚΕΣ, ΕΛΛΑΔΑ 1960-1998	32
ΠΙΝΑΚΑΣ 2 ΑΝΕΡΓΙΑ (%), ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	43
ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΠΛΗΡΗΣ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, ΕΤΟΣ 2009	45
ΠΙΝΑΚΑΣ 4 ΠΛΗΡΗΣ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, ΕΤΟΣ 2009	45
ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, 1971-2001	51
ΠΙΝΑΚΑΣ 6 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ ΔΟΜΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, 1991-2001	53
ΠΙΝΑΚΑΣ 7 ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΚΔΟΣΗΣ ΑΔΕΙΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, 2003-04.....	54
ΠΙΝΑΚΑΣ 8 ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ- ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΠΛΗΘΥΣΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ, 2001	55

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΣΥΝΤΟΜΕΥΣΕΙΣ

ΔΣΕ	Διεθνής Συνθήκη Εργασίας
PAYG	Pay As You Go
ΦΠΑ	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
NAT	Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο
ΓΣΕΕ	Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος
ΤΣΑΥ	Ταμείο Σύνταξης και Ασφάλισης Υγειονομικών
TAKE	Ταμείο Ασφάλισης Κληρικών Ελλάδος
ΤΣΑ	Ταμείο Συντάξεων Αυτοκινητιστών
ΙΚΑ	Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
ΤΣΜΕΔΕ	Ταμείο Συντάξεων Μηχανικών
ΤΕΒΕ	Ταμείο Επαγγελματιών μια Βιοτεχνών Ελλάδος
ΔΕΗ	Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού
ΕΤΕΑΜ	Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Μισθωτών
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΝΠΔΔ	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
ΟΓΑ	Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων
ΙΚΑ-ΕΤΑΜ	ΙΚΑ Ενιαίο Ταμείο Ασφάλισης Μισθωτών
ΙΚΑ-ΤΕΑΜ	ΙΚΑ Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Μισθωτών
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΣΚΑ	Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΛΑΦΚΑ	Λογαριασμός Αλληλεγγύης Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης
ΕΑΣ	Εισφορά Αλληλεγγύης Συνταξιούχων
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΑΚΑΓΕ	Ασφαλιστικό Κεφάλαιο Αλληλεγγύης Γενεών

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναμφίβολα, η δημιουργία και η εμπέδωση ενός δίκαιου, επαρκούς και βιώσιμου Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης αποτελεί μια κορυφαία κοινωνική αλλά και οικονομική πρόκληση, που βρίσκεται στο επίκεντρο του επιστημονικού ενδιαφέροντος, όπως μαρτυρά, άλλωστε, η πλούσια παραγωγή συγγραφικών πονημάτων και αναλογιστικών μελετών. Τις δύο τελευταίες δεκαετίες το «Ασφαλιστικό» μετρά, ήδη, έξι μεταρρυθμιστικά εγχειρήματα, τα οποία απασχόλησαν έντονα τον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο, τροφοδότησαν την αντιπαράθεση των πολιτικών κομμάτων και μετατράπηκαν σε πεδίο σύγκρουσης των συνδικάτων με την εκάστοτε κυβερνητική εξουσία.

Η δημογραφική γήρανση, η σταδιακή ανατροπή της σχέσης μεταξύ ασφαλισμένων εργαζομένων και συνταξιούχων προς το δυσμενέστερο, ο μετασχηματισμός της αγοράς εργασίας, η σημαντική αύξηση των μεταναστευτικών εισροών, η αδήλωτη εργασία, η εκτεταμένη εισφοροδιαφυγή, η αναποτελεσματική διαχείριση των αποθεματικών των Ταμείων, καθώς και μια σειρά ενδογενών στρεβλώσεων του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης διαμόρφωσαν ένα δυσμενές περιβάλλον για τη βιωσιμότητά του, με βάση τη δομή, τη μορφή και το χαρακτήρα, που απέκτησε από τη Μεταπολίτευση και μετά.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι συνέπειές της στη διατηρησιμότητα των δημοσιονομικών μεγεθών της χώρας, με την υπερβολική διόγκωση του δημοσίου χρέους και του ελλείμματος, την αδυναμία δανεισμού από τις διεθνείς χρηματαγορές, που οδήγησαν στη σύναψη των Μνημονίων Δανεισμού (Αρχικό και Επικαιροποιημένο) επέτειναν την ανάγκη αναπροσαρμογής του συνταξιοδοτικού συστήματος, μέσα σε συνθήκες ύφεσης και συρρίκνωσης της παραγωγικής δραστηριότητας, αυξανόμενης ανεργίας και μείωσης των δημοσίων δαπανών για την καταβολή συντάξεων και την κοινωνική προστασία γενικότερα. Η τελευταία ασφαλιστική μεταρρύθμιση, όπως περιγράφεται στο Ν. 3863/2010, υπό το βάρος της δυσχερούς μακροοικονομικής συγκυρίας δείχνει να «κλονίζει» την αναδιανεμητική διάσταση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα, υιοθετώντας ένα πιο ανταποδοτικό μοντέλο.

Το Ασφαλιστικό σύστημα δε δύναται να ειπωθεί στο στενό πλαίσιο των εσωτερικών του δεικτών, καθώς η λειτουργία επηρεάζει και επηρεάζεται από το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον στο σύνολό του. Με δεδομένη τη λειτουργία του ως οικονομικού σταθεροποιητή, αλλά και ως βασικού εργαλείου ενδυνάμωσης της κοινωνικής συνοχής και εγγύησης της αλληλεγγύης των γενεών, η διερεύνηση, η ιεράρχηση και η συσχέτιση

των παραγόντων, που διασφαλίζουν την οικονομική του βιωσιμότητα προβάλλει ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα στην κατεύθυνση της διαφύλαξης της κοινωνικής του αποτελεσματικότητας και αποτέλεσε την αφορμή για τη συγγραφή της παρούσας εργασίας.

Σε αυτό το πλαίσιο επιχειρήθηκε, αρχικά, μια λεπτομερής προσέγγιση των εννοιών, των όρων και των χαρακτηριστικών των υπάρχοντων ασφαλιστικών μοντέλων, καθώς και μια συνοπτική επισκόπηση του ελληνικού συστήματος, ώστε να αποσαφηνιστεί η ταυτότητα και τα επιμέρους χαρακτηριστικά του. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε μια σύντομη παρουσίαση των τριών σημαντικότερων προγενέστερων μεταρρυθμίσεων (1902/1990, 2084/1992 και 3029/2002), με στόχο την καταγραφή των βασικών αλλαγών, που επέφεραν και τη συγκριτική ανάγνωσή τους με τον πρόσφατο ασφαλιστικό νόμο.

Προχωρώντας στην ανάλυση των παραγόντων, που επηρεάζουν τη βιωσιμότητα του συστήματος, εξετάζεται αρχικά η δημογραφία, με την αποσαφήνιση των όρων, που αποτελούν τα δομικά στοιχεία της επιστήμης της δημογραφίας και διερευνήθηκε η διαμόρφωση του τρέχοντος δημογραφικού τοπίου, καθώς και η προβολή του στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, μέσω της σύγκρισης των δημογραφικών μεγεθών για τις δεκαετίες 1950-60 (γενιά της μεταπολεμικής δημογραφικής έκρηξης) και 1990-2000. Έπειτα ακολούθησε ανάλυση του θεωρητικού υποδείγματος λειτουργίας του αναδιανεμητικού συστήματος, με στόχο τον εντοπισμό του βαθμού συσχέτισης της βιωσιμότητας του Ασφαλιστικού με τις δημογραφικές εξελίξεις. Τέλος, εξετάσαμε την επαλήθευση ή μη των προβολών του πληθυσμού για το 2050, προκειμένου να αναδειχθούν οι όποιες λύσεις υπαγορεύονται από τα δημογραφικά δεδομένα.

Στη συνέχεια και με βάση τη σχέση $\alpha \times S \times \varphi = \lambda (R/P) \times \sigma$ επιχειρήσαμε να αναδείξουμε το βαθμό επίδρασης του μετασχηματισμού της αγοράς εργασίας στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Η κρίση του μοντέλου της μισθωτής εξαρτημένης εργασίας, η επέκταση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, η διάδοση του φαινομένου της «ψευδοαυτοαπασχόλησης», η διατήρηση της ανασφάλιστης εργασίας σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, η αύξηση του δείκτη οικονομικής εξάρτησης, καθώς και η μείωση του εργατικού δυναμικού, με την έντονα ανοδική τάση της ανεργίας, φαίνεται να στερούν σημαντικούς πόρους (εργοδοτών και εργαζομένων) από το Σύστημα, υποβαθμίζοντας την προοπτική της βιωσιμότητάς του. Οι προβλέψεις για μια μελλοντική «άνεργη ανάπτυξη» ενισχύουν την πολυπλοκότητα της επίλυσης του ζητήματος της χρηματοδότησης του συστήματος.

Από το 1990 και έπειτα, με τη μετατροπή του μεταναστευτικού χαρακτήρα της Ελλάδος, από χώρα εκροής σε χώρα εισροής μεταναστών, η ενσωμάτωση των μεταναστών και η ένταξή τους στην αγορά εργασίας και το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης εμφανίζει ιδιαίτερη βαρύτητα, αλλά και σημασία. Στο πλαίσιο αυτό, αφού ορίστηκε η έννοια και προσεγγίστηκαν τα βασικά χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού πληθυσμού, που διαβιεί στην Ελλάδα, εξετάστηκε η επίδραση των μεταναστών στην κατά ηλικία δομή, στο μέγεθος του πληθυσμού, αλλά και στο εργατικό δυναμικό της χώρας, ώστε να αποκαλυφθεί η συμβολή τους ή μη στη διασφάλιση της βιωσιμότητας του Ασφαλιστικού. Η διερεύνηση επεκτάθηκε στη τριακονταετία 1971-2001 και επικεντρώθηκε κυρίως στη δεκαετία 1991-2001, όπου και συντελέστηκε η αλλαγή του μεταναστευτικού χαρακτήρα της Ελλάδας.

Στην επόμενη ενότητα αναλύθηκαν οι παράγοντες της διαχείρισης των αποθεματικών, της εισφοροδιαφυγής αλλά και των δαπανών υγειονομικής περίθαλψης. Μέσα από τη σχέση $Pt = LCt + ECt + SCt + Sat$, η κατασπατάληση των αποθεματικών των Ταμείων αναδεικνύεται σε παράγοντα διόγκωσης της παθογένειας του συστήματος, οδηγώντας στο «ελληνικό παράδοξο» της ανάλογης αύξησης απασχόλησης και ελλείμματος, με την αποχώρηση του κράτους από την κοινωνική ασφάλιση, σύμφωνα με το νέο νόμο, να επιδεινώνει την, ήδη, υπάρχουσα δυσχερή κατάσταση. Η διαπιστωμένα μεγάλη εισφοροδιαφυγή, όπως άλλωστε και αναμενόταν, οξύνει σημαντικά το ταμειακό έλλειμμα, σύμφωνα και με τα στοιχεία που παρατίθενται και εξετάζονται. Τα δυσθεώρητα ελλείμματα των κλάδων υγείας επηρεάζουν ιδιαίτερος αρνητικά την οικονομική ισορροπία του συστήματος, η προβλεπόμενη, όμως, από το νέο νόμο αυτοτέλειά τους δείχνει να «απαλλάσσει» το Ασφαλιστικό από περαιτέρω συνέπειες.

Η «συζήτηση» για τη μεταρρύθμιση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης των ευρωπαϊκών χωρών βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της Ε.Ε.. Μολονότι, ο σχεδιασμός και η οργάνωση των συνταξιοδοτικών συστημάτων εναπόκειται στα κράτη μέλη, εντούτοις υπάρχουν κάποιοι συγκεκριμένοι τομείς αναφορικά με τις συντάξεις, που εμπίπτουν στις αρμοδιότητες της Ε.Ε. Ταυτόχρονα, με δεδομένη την ανάγκη για συμβατότητα των μεταρρυθμιστικών εγχειρημάτων των κρατών μελών με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» και το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, καθώς και σύμφωνα με την κοινή ομολογία των κρατών μελών για την ανάγκη ενδυνάμωσης του πολιτικού συντονισμού, της εποπτείας, της αμοιβαίας μάθησης και της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών σε επίπεδο Ε.Ε., ο ρόλος της Ένωσης γίνεται ιδιαίτερα σημαντικός για την επιτυχή έκβαση των εθνικών ασφαλιστικών μεταρρυθμίσεων. Σε αυτό το πλαίσιο

επιχειρήθηκε μια σύντομη παρουσίαση της Πράσινης Βίβλου, που προβάλλει ως το κατεξοχήν εργαλείο συντονισμού της συνταξιοδοτικής πολιτικής σε επίπεδο Ε.Ε., με τις περιγραφόμενες ως προτεινόμενες λύσεις στο εσωτερικό της να αποτελούν, ουσιαστικά, τον «οδηγό» των εθνικών μεταρρυθμιστικών εγχειρημάτων.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ - ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 Από τη φιλανθρωπία στην κοινωνική ασφάλιση - Η γέννηση του θεσμού.

Είναι αλήθεια ότι ο άνθρωπος στις δύο άκρες της ζωής του, όταν είναι παιδί και όταν γεράσει, δεν είναι ικανός να φροντίσει τον εαυτό του. Το βάρος της φροντίδας πρέπει να το αναλάβουν άλλοι. Η αντιμετώπιση του εν λόγω προβλήματος διαφοροποιείται από εποχή σε εποχή και από πολιτισμό σε πολιτισμό.

Ενδεικτικά, στην αρχαία Κέα εφάρμοζαν τον κωνεϊασμό. Όταν οι άνθρωποι έφταναν σε ηλικία 70 ετών τους έδιναν να πιουν κώνειο κατά τη διάρκεια οικογενειακής γιορτής αποχαιρετισμού. Παρόμοιο έθιμο υπήρχε στην Αίγινα, που γκρέμιζαν τους υπερήλικες από έναν ψηλό βράχο στη θάλασσα. Επίσης, στη Σπάρτη υπήρχε ο γνωστός Καιάδας, για άτομα με ειδικές ανάγκες και άλλες περιπτώσεις.

Η ριζική αυτή αντιμετώπιση του ασφαλιστικού δεν ήταν όμως χαρακτηριστικό των αρχαίων προγόνων μας. Οι Ινδουιστές έκαιγαν τις χήρες- έθιμο που ζει ακόμα, αν και τελείται κρυφά. Οι Εσκιμώοι εγκατέλειπαν τους ηλικιωμένους στους πάγους ενώ οι φυλές του Αμαζονίου τους έτρωγαν.

Βεβαίως, σε πολλές των περιπτώσεων, η φύση ερχόταν να δώσει λύση στο πρόβλημα της φροντίδας των ηλικιωμένων. Παλαιότερα, εξαιτίας του γεγονότος ότι σχεδόν το σύνολο των ανθρώπων ζούσε στην ύπαιθρο, σε αγροτικές και όχι αστικές κοινωνίες, ασχολείτο με τη γεωργία, τη θήρα και την αλιεία. Αυτοί ωριμάζαν πολύ γρήγορα και πέθαιναν νωρίς. Συγκεκριμένα, ο μέσος όρος ζωής στην Ελλάδα πριν από 150 χρόνια μόλις που άγγιζε τα 40. Για όλους όσοι έφταναν σε μεγάλη ηλικία, η φύση και δη η αγροτική ζωή τους έδινε τη δυνατότητα να κάνουν κάτι χρήσιμο, όπως να γνέθουν, να μαγειρεύουν και τα αναλαμβάνουν την φροντίδα των παιδιών. Η τύποις αυτή κοινωνική πρόνοια ήταν κυρίως οικογενειακή υπόθεση και τη συμπλήρωνε η φιλανθρωπία. Κατόπιν τούτου, γίνεται πλέον κατανοητό ότι σε όλο τον κόσμο πριν από μερικές ακόμη γενιές η εξασφάλιση εκείνων που δεν μπορούσαν να φροντίσουν τον εαυτό τους ήταν ιδιωτική υπόθεση. (Βουρλούμης, 2005, σελ.31-32)

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στην Αγγλία παρατηρήθηκε το ιστορικό φαινόμενο που ονομάστηκε Βιομηχανική Επανάσταση και εξαπλώθηκε σύντομα και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Οι εφευρέσεις, τα τεχνολογικά επιτεύγματα και η οργάνωση της παραγωγής που συνδέονται με την επανάσταση αυτή είχαν ως αποτέλεσμα την μετακίνηση μεγάλων

μαζών από την ύπαιθρο στις πόλεις. Εκτός από το πέρασμα στην αστικοποίηση, οι άνθρωποι πέρασαν και στην έμμισθη εργασία γεγονός που τους υποχρέωνε να απολέσουν το δίκτυ ασφαλείας για την επιβίωση τους, που τους εξασφάλιζε η ζωή στην ύπαιθρο, αφού ως εργαζόμενοι πλέον ήταν στο έλεος των εργοδοτών και των οικονομικών κρίσεων.

Μαζί με τη Βιομηχανική Επανάσταση και τη δημιουργία των μεγαλουπόλεων ήρθαν και οι μεγάλες ιατρικές ανακαλύψεις γεγονός που δημιούργησε τις προϋποθέσεις για τη δραματική αύξηση του ορίου ζωής του ανθρώπου. Μέχρι τότε μια κάποια ισορροπία στους πληθυσμούς κρατούσαν οι επιδημίες και ασθένειες, όπως ευλογιά, διφθερίτιδα, πανούκλα, τύφος, φυματίωση, χολέρα, που αποδεκάτιζαν ιδίως τους ασφυκτικά στοιβαγμένους πληθυσμούς των πόλεων (Κολιόπουλος, 1998, σελ.85-86). Με το ξεκίνημα των εμβολιασμών ήρθε η πληθυσμιακή έκρηξη. Έτσι, δημιουργήθηκαν τεράστιες μάζες ανθρώπων που ζούσαν σε συνθήκες εξαθλίωσης και απόλυτης ανασφάλειας. Στον αντίποδα όλων αυτών η πρόνοια που παρείχε η οικογένεια, οι εκκλησίες και γενικά η φιλανθρωπία δεν επαρκούσε για να ελεγχθεί η διαμορφωθείσα κατάσταση.

Όλα αυτά ώθησαν τους εργαζόμενους, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, να αρχίσουν να δημιουργούν οι ίδιοι κάποιους υποτυπώδεις ασφαλιστικούς οργανισμούς. Εκείνοι που εργάζονταν πλήρωναν ένα συμβολικό ποσό σε ένα κοινό ταμείο, που κάλυπτε βασικές έκτακτες ανάγκες, όπως έξοδα για κηδεία, εγχείρηση ή ανεργία. Αυτή η κίνηση αλληλεγγύης μεταξύ των εργαζομένων δεν μπορούσε να δώσει ικανοποιητική λύση, αλλά αποτέλεσε έναν πυρήνα οργάνωσης και άρχισε να δείχνει το δρόμο για κάποια αντιμετώπιση του προβλήματος.

Παρά την ανασφάλεια και την αναστάτωση που είχε δημιουργήσει η Βιομηχανική Επανάσταση, ταυτόχρονα είχε και το δυναμισμό να δίνει λύσεις στα προβλήματα που η ίδια προκαλούσε. Πράγματι, μέσω της βιομηχανοποίησης είχε δημιουργηθεί ένας τεράστιος πλούτος, λόγω αύξησης της παραγωγής και της παραγωγικότητας, τέτοιος που ανάγκασε τις κυβερνήσεις να αρχίσουν να ελέγχουν τον ρυθμό της εκβιομηχάνισης και να απαλύνουν τις σκληρότερες κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις του (Βουρλούμης, 2005, σελ.33-35).

Ταυτόχρονα έκανε την εμφάνιση της μια νέα τάξη, που τοποθετήθηκε ανάμεσα στο προλεταριάτο, βιομηχανικό και αγροτικό, και στις παλιές ολιγαρχίες, η αστική. Οι αστοί, εξαιτίας της μόρφωσής τους, αλλά και του φιλελεύθερου πνεύματός τους, που πήγαζε από την υιοθέτηση των θεωριών που διαμόρφωσαν φιλελεύθεροι οικονομολόγοι της

εποχής (Σμιθ, Ρικάρντο, Μάλθους) κατάφεραν σιγά, σιγά εδραιώσουν τη θέση τους στην κοινωνία και να αποκτήσουν πολιτική δύναμη. Έτσι, επέβαλλαν συνταγματικά καθεστώτα, περιόρισαν τον κρατικό παρεμβατισμό και τις αυθαιρεσίες της εξουσίας, κατάφεραν να καταργήσουν τη δουλεία και την δουλοπαροικία. Αυτά οδήγησαν αναπόφευκτα σε πιο ανθρώπινες συνθήκες εργασίας, φορολογία εισοδήματος, στοιχειώδη εκπαίδευση και δικαιότερη κατανομή του πλούτου. (Burns, 1983, σελ.52,63-67)

Μέσα σε αυτό το κλίμα αναπτύχθηκε και η κοινωνική ασφάλιση. Οι κυβερνήσεις της εποχής (18^{ος}- 19^{ος} αιώνας) υιοθέτησαν βαθμιαία την ιδέα της ανάγκης ύπαρξης ασφαλιστικού συστήματος και το κυριότερο το έκαναν δουλειά και ευθύνη του κράτους. Αυτό έγινε με διάφορους τρόπους, αλλού για να συμπληρώσει υπάρχοντα συστήματα (Αγγλία) και αλλού για να επιβλέψει ή να επιβάλλει υποχρεωτικά την ασφάλιση (Γερμανία). Πλέον κανένας δεν μπορεί να διανοηθεί δυτική χώρα χωρίς σύστημα υποχρεωτικής ασφάλισης, παρά το γεγονός ότι είναι πρόσφατο φαινόμενο.

Βεβαίως εκτός από την κοινωνική ασφάλιση, που είναι εγγυημένη από το κράτος και υποχρεωτική, υπάρχουν και παράλληλα συστήματα ασφάλισης. Ένα από αυτά είναι η ιδιωτική ασφάλιση που έχει αναπτυχθεί στις χώρες του ανεπτυγμένου κόσμου και η σημασία της είναι μεγάλη αφού είναι εθελοντική, συμπληρωματική και έχει ανταποδοτικό χαρακτήρα, σε αντίθεση με την αναγκαστική κρατική ασφάλιση. Επιπλέον, ανάμεσα στην κρατική και την ιδιωτική ασφάλιση βρίσκεται η ιδιότυπη μορφή ασφάλισης που στην Ελλάδα ονομάζεται «επικουρική». Τα επικουρικά ταμεία είναι συνήθως κλαδικά, δηλαδή καλύπτουν κάποιον επαγγελματικό κλάδο ή κάποια μεγάλη επιχείρηση. Σκοπός της επικουρικής ασφάλισης είναι να συμπληρώνει τις παροχές της κύριας, της υποχρεωτικής κρατικής ασφάλισης. (Βουρλούμης, 2005,σελ.35-39)

1.2 Τα εννοιολογικά στοιχεία και ο ορισμός του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης.

Στην προηγούμενη ενότητα παρουσιάστηκε ιστορικά και κοινωνικά η πορεία προς τη γέννηση του θεσμού της κοινωνικής ασφάλισης. Κατόπιν τούτου, κύριο μέλημα της συγκεκριμένης είναι ο εντοπισμός των στοιχείων που συνθέτουν την κοινωνική ασφάλιση ώστε να αποσαφηνιστεί και να προσδιοριστεί η έννοιά της.

Η αναζήτηση των εννοιολογικών στοιχείων της κοινωνικής ασφάλισης στα κείμενα των Διεθνών Συνθηκών Εργασίας (ΔΣΕ) και κυρίως στη ΔΣΕ 102/1952, η οποία επικυρώθηκε στην Ελλάδα με το νόμο 3251 του 1955, οδηγεί στον εντοπισμό των επτά

(7) κυρίων χαρακτηριστικών γνωρισμάτων που αποτελούν συστατικά στοιχεία της έννοιάς της. Τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής ασφάλισης είναι τα εξής:

1. *Η υποχρεωτικότητα των ρυθμίσεων της.*
2. *Αποτελεί υποχρέωση και ευθύνη του κράτους (οργάνωση και λειτουργία του συστήματος, διαχείριση, συμβολή στη χρηματοδότηση του και καταβολή των οφειλόμενων παροχών)*
3. *Η ασφαλιστική παροχή πρέπει να είναι επαρκής, να αντιστοιχεί, δηλαδή, όχι προς τις ασφαλιστικές εισφορές αλλά προς τις υφιστάμενες πραγματικές ανάγκες, τις οποίες και οφείλει να καλύπτει.*
4. *Στη λειτουργία της οφείλει να αναδεικνύει το στοιχείο της κοινωνικής αλληλεγγύης.*
5. *Η καθολικότητα των ρυθμίσεων της που οφείλουν να καλύπτουν το σύνολο του πληθυσμού ή έστω εκτεταμένες πληθυσμιακές ομάδες.*
6. *Η λειτουργία της εντάσσεται στο εύρος των συγκεκριμένων πεδίων (9) που ορίζει η ΔΣΕ 102.(ιατρική περίθαλψη, επιδόματα ασθενείας, παροχές ανεργίας, γήρατος, εργατικού ατυχήματος και επαγγελματικής ασθενείας, προς την οικογένεια, μητρότητας, αναπηρίας και παροχές επιζώντων)*
7. *Η συλλογικότητα της χρηματοδότησης της μέσω της επιβολής εισφορών ή φόρων ή εισφορών και φόρων που επιβαρύνουν και τους ίδιους τους ασφαλισμένους (συλλογική ανταποδοτικότητα).*

Συνθέτοντας τα επτά αυτά χαρακτηριστικά και προσθέτοντας τον επιδιωκόμενο σκοπό, δύναται πλέον να διαμορφωθεί ο ορισμός της κοινωνικής ασφάλισης. Συνεπώς, με τον όρο «κοινωνική ασφάλιση νοείται ο οικονομικός και κοινωνικός εκείνος θεσμός που:

- *θεσπίζεται, λειτουργεί, βρίσκεται υπό τη διαχείριση και χρηματοδοτείται (συνήθως, εν μέρει) από το κράτος αλλά και συλλογικώς μέσω εισφορών ή φόρων ή εισφορών και φόρων που βαρύνουν τους ασφαλισμένους,*
- *χαρακτηρίζεται από την υποχρεωτικότητα, την επάρκεια και την καθολικότητα των παροχών του,*
- *αναδεικνύει το στοιχείο της κοινωνικής αλληλεγγύης,*
- *εκτείνεται στο εύρος των εννέα (9) πεδίων της ΔΣΕ 102 και*
- *επιδιώκει τη διασφάλιση της απασχόλησης (ασφάλιση κατά της ανεργίας), του εισοδήματος (σύνταξης) και της ικανότητας προς εργασία (ασφάλιση υγείας)».*

(Ρωμανιάς, 2008, σελ.33,47,51)

1.3 Η διάκριση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης

Σύμφωνα με τον ορισμό που δόθηκε στην προηγούμενη ενότητα καθίσταται κατανοητό ότι ένα σύστημα κοινωνικής ασφάλισης αποτελεί πλέγμα αμοιβαίων υποχρεώσεων που είναι κατοχυρωμένες με νόμους. Οι νόμοι αυτοί ορίζουν ποιοι έχουν δικαίωμα για ασφάλιση, πως το αποκτούν ή το θεμελιώνουν και τις πηγές χρηματοδότησης (ακολουθεί ανάλυση) του συστήματος.

Τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης μπορούν να ταξινομηθούν σε κατηγορίες, ανάλογα με τη μορφή που λαμβάνουν, σύμφωνα με δύο βασικά κριτήρια: α) *την τεχνική χρηματοδότησης*, που ακολουθούν και β) *το βαθμό σύνδεσης*, που υπάρχει ανάμεσα στο ύψος των συντάξεων, που χορηγούν και στο ύψος των ασφαλιστικών εισφορών. (Οικονόμου, 2008, σελ.44)

Ως προς το πρώτο κριτήριο τεχνικής, που υιοθετούν, τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: στα «**κεφαλαιοποιητικά**» (Funded systems) και στα «**διανεμητικά**» (Pay As You Go systems). Προτού, όμως, ξεκινήσει η ανάλυση, κρίνεται σκόπιμο να γίνει σαφές ότι σκοπός της παρούσης εργασίας είναι να μην ασχοληθεί με την πολιτική φόρτιση που έχουν αποκτήσει σε ορισμένες χώρες οι δύο αυτοί όροι. (Οικονόμου, 2008,σελ.44)

Με το κεφαλαιοποιητικό σύστημα, οι πόροι των ασφαλιστικών οργανισμών δημιουργούν κεφάλαιο που επενδύεται. Από το προϊόν της επένδυσης καταβάλλονται συντάξεις και άλλες παροχές. Το κεφάλαιο δεν θίγεται ή τουλάχιστον δεν πρέπει να θίγεται. Το ύψος της παροχής εξαρτάται από το ύψος των εισφορών δηλαδή των ετών που εισφέρει ο ασφαλισμένος και ο εργοδότης, αλλά και της διαχείρισης που γίνεται στο κεφάλαιο. Μάλιστα σε τέτοιου είδους συστήματα το ύψος των εισφορών και των παροχών είναι οι κύριες μεταβλητές.

Η διατήρηση ενός κεφαλαιοποιητικού συστήματος απαιτεί πειθαρχία και κυρίως επιβολή αυστηρών κανόνων λειτουργίας διότι υπάρχει ανάγκη ισοσκελίσης των βιβλίων, διατήρησης του κεφαλαίου και σωστής διαχείρισης. Μάλιστα οι κανόνες αυτοί είναι απαραίτητο να στοχεύουν σε επιστημονική διαχείριση και να εξασφαλίζουν ανεξαρτησία της διοίκησης και συνεχή αναλογιστική παρακολούθηση. «*Αναλογιστική νοείται η επιστήμη που συγκεντρώνει όλα τα εργαλεία που χρειάζονται για να σχεδιαστεί και να λειτουργήσει ένα σύστημα ασφάλισης*». (Βουρλούμης, 2005, σελ.40)

Ο μεγάλος κίνδυνος για το κεφαλαιοποιητικό σύστημα είναι το ασταθές οικονομικό περιβάλλον. Αυτό σημαίνει ότι η διατήρησή του είναι επισφαλής όταν υπάρχουν

εξωτερικές παρεμβάσεις, πληθωρισμός, υποτιμήσεις, χρηματιστηριακές κρίσεις και γενικά όποια εξέλιξη θίγει το κεφάλαιο και την αξία του νομίσματος. Σε κράτη με χρόνια πολιτική και οικονομική αστάθεια, η διατήρηση ενός κεφαλαιοποιητικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης καθίσταται αδύνατη.

Αρκετά διαφορετικά είναι τα πράγματα στα διανεμητικά συστήματα. Οι παροχές προς τους ασφαλισμένους προέρχονται από τις εισφορές, που καταβάλλουν οι εργαζόμενοι και τα άλλα έσοδα του φορέα τους. Στηρίζονται δηλαδή στην αρχή των τρεχουσών πληρωμών. Ουσιαστικά με το ένα χέρι μαζεύει και με το άλλο πληρώνει. Για να είναι βιώσιμο ένα διανεμητικό σύστημα θα πρέπει τα έσοδα του τουλάχιστον να ισούνται με τα έξοδα του. Τέτοια συστήματα λειτουργούν με επιτυχία για αρκετά μεγάλα διαστήματα σε νεοϊδρυόμενους ασφαλιστικούς οργανισμούς, εκεί που υπάρχουν περισσότεροι εισερχόμενοι (που πληρώνουν εισφορές) από ότι εξερχόμενοι (που συνταξιοδοτούνται). Αν κάποτε η σχέση αλλάξει, και μοιραία αυτό γίνεται αφού οι ασφαλιστικοί οργανισμοί υπόκεινται σε «κύκλο ζωής» (Βουρλούμης, 2005, σελ.46-47), τα διανεμητικά συστήματα κινδυνεύουν να βρεθούν σε αδυναμία να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους, τουλάχιστον από τους πόρους που θεσπίστηκαν όταν πρωτοϊδρύθηκαν.

Ο κύκλος ζωής ενός τυπικού φορέα περνάει από τρεις φάσεις. Στην πρώτη, όπου και πρωτοϊδρύεται, έχει πολλούς εργαζομένους που πληρώνουν εισφορές και λίγους συνταξιούχους. Άρα, στη φάση αυτή υπάρχουν περισσεύματα, που ο φορέας έχει την επιλογή είτε να τα μοιράζει, αυξάνοντας τις παροχές του, είτε να τα επενδύει για να δημιουργήσει κεφάλαιο. Στην δεύτερη φάση ο φορέας ισορροπεί, οι συνταξιούχοι πληθαίνουν σε σχέση με τους εργαζομένους και οι εισφορές απλώς καλύπτουν τις παροχές. Η φάση αυτή λέγεται ωρίμανση. Στην πραγματικότητα, η ωρίμανση είναι ένα μεταβατικό στάδιο που διέρχεται ένας ασφαλιστικός φορέας καθοδόν προς την προβληματικότητα. Στην τρίτη φάση του κύκλου η δαπάνη για συντάξεις και άλλες παροχές ξεπερνά τα έσοδα από τις εισφορές. Αν δεν υπάρχουν συμπληρωματικά έσοδα από διαχείριση συσσωρευμένου κεφαλαίου, ο φορέας γίνεται ελλειμματικός. Στα διανεμητικά συστήματα το ύψος των συντάξεων δεν αποτελεί αυτόματη μεταβλητή διάσταση. Το σύστημα δεν προβλέπει δυνατότητα μείωσης, άρα, για να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του, πρέπει να βρίσκει νέους πόρους.

Πέραν όμως αυτού του διαχωρισμού των ασφαλιστικών συστημάτων από πλευράς χρηματοδότησης τους, σε κεφαλαιοποιητικά και διανεμητικά, υπάρχει και διαχωρισμός τους από πλευράς του ύψους των συντάξεων που χορηγούν και του ύψους των

ασφαλιστικών εισφορών, σε «**ανταποδοτικά**» ή «**καθορισμένης εισφοράς**» (Defined Contribution) και «**αναδιανεμητικά**» ή «**καθορισμένης παροχής**» (Defined Benefit). Ανταποδοτικό ή καθορισμένης εισφοράς είναι «ένα σύστημα που επιστρέφει στον ασφαλισμένο σύνταξη ανάλογη με τις εισφορές του, συν ότι έχουν κερδίσει από τη διαχείριση που τους έγινε, μείον την αναλογία του στις δαπάνες λειτουργίας του συστήματος». Αν κάποιος έχει εισφέρει πολλά, θα έχει ανάλογα υψηλή σύνταξη. Η ιδιωτική ασφάλιση είναι πάντοτε ανταποδοτική.

Αναδιανεμητικό ή καθορισμένης παροχής είναι «το σύστημα που έχει σχεδιαστεί ώστε να ξαναμοιράσει τους πόρους του σύμφωνα με κάποιες αρχές κοινωνικής δικαιοσύνης ή σκοπιμότητας. Οι παροχές του δεν είναι ανάλογες με τις εισφορές των ασφαλισμένων και κατά κανόνα μεταφέρει πόρους από τους πιο εύπορους στους λιγότερο». Τα συστήματα υποχρεωτικής κύριας ασφάλισης, που έχουν την εγγύηση του κράτους είναι συνήθως αναδιανεμητικά. Εξαρχής σχεδιάζονται για να εξασφαλίσουν μια ελάχιστη σύνταξη σε όλους, ανεξαρτήτως των εισφορών που έχουν καταβάλει, συχνά και σε όσους δεν έχουν πληρώσει εισφορές. Επιπλέον, προβλέπουν ότι ανεξαρτήτως του ύψους των εισφορών, υπάρχει ανώτατο όριο στη σύνταξη. Το ύψος της καταβαλλόμενης σύνταξης εκφράζεται ως ποσοστό του μισθού. Τα περισσότερα συστήματα μεταξύ της ανώτερης και της κατώτερης σύνταξης αναγνωρίζουν κάποια ανταποδοτικότητα, αλλά παραμένουν στη φιλοσοφία τους αναδιανεμητικά.

Βεβαίως, μια άλλη διάσταση της αναδιανεμητικότητας είναι εκείνη της αλληλεγγύης των γενεών πράγμα που σημαίνει ότι τα οικονομικά βάρη ανακατανέμονται χρονικά ανάμεσα στις γενιές των ασφαλισμένων. Η χρηματοδότηση ενός συστήματος που ξοδεύει τους πόρους του συνταξιοδοτώντας την παρούσα γενιά των συνταξιούχων εξαρτάται από τις εισφορές της παρούσας γενιάς των εργαζομένων. Ακόμα και αν οι τωρινοί συνταξιούχοι δεν έχουν καταβάλει εισφορές, λαμβάνουν σύνταξη, μειώνοντας το εισόδημα των εργαζομένων. Οι τωρινοί εργαζόμενοι θεωρούν βέβαιο ότι θα τύχουν της ίδιας μεταχείρισης από την επόμενη γενιά των εργαζομένων, όταν θα είναι με τη σειρά τους συνταξιούχοι.

Συνοπτικά, εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς ότι ένα κεφαλαιοποιητικό σύστημα, όπως και ένα διανεμητικό, μπορεί να είναι ανταποδοτικό ή αναδιανεμητικό. Γενικά, τα διανεμητικά συστήματα τείνουν να είναι λιγότερο ανταποδοτικά σε αντίθεση με τα κεφαλαιοποιητικά που ως επί τω πλείστον είναι καθαρά ανταποδοτικά. Τέλος, πολλά διανεμητικά συστήματα αποτελούν συνέχεια κάποιου κεφαλαιοποιητικού συστήματος. Όταν για κάποιο λόγο ένα κεφαλαιοποιητικό σύστημα αρχίζει να πληρώνει εισφορές

αναλίσκοντας το κεφάλαιό του, μπαίνει σε τροχιά μεταβολής του σε διανεμητικό. Σε γενικές γραμμές, τα περισσότερα συστήματα υποχρεωτικής ασφάλισης σε όλο τον κόσμο είναι μεικτά, με στοιχεία κεφαλαιοποιητικά και διανεμητικά. (Βουρλούμης, 2005, σελ.40-49)

1.4 Οι πηγές χρηματοδότησης των συστημάτων και τα κύρια μοντέλα κοινωνικής ασφάλισης.

Όπως έχει προαναφερθεί (ενότητα 1.1) όταν πρωτοξεκίνησε η κοινωνική ασφάλιση, τις εισφορές τις πλήρωναν οι εργαζόμενοι. Αργότερα άρχισαν να συμμετέχουν και οι εργοδότες και τελευταίο ακολούθησε το κράτος. Τα παραπάνω θεσμοθετήθηκαν με την Διεθνή Συνθήκη Εργασίας (ΔΣΕ) 102/1952, σύμφωνα με την παρ.1 του άρθρου 71 που προβλέπει ότι *« το κόστος των παροχών και των εξόδων διοίκησης και διαχείρισης του συστήματος θα αντληθεί: είτε μέσω ασφαλιστικών παροχών που καταβάλλουν οι ασφαλισμένοι και οι εργοδότες τους, είτε μέσω της φορολογίας, είτε μέσω αμφοτέρων»* (Ρωμανιάς, 2008, σελ.63). Οι αναλογίες της χρηματοδότησης από τις τρεις βασικές πηγές διαφέρουν από τη μια χώρα στην άλλη.

Το απόλυτο ύψος της χρηματοδότησης του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης εξαρτάται από παράγοντες όπως η σύνθεση του πληθυσμού και το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ). Στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι δαπάνες για κοινωνικές ασφαλιστικές παροχές απορροφούσαν στα μέσα της δεκαετίας του 1990 περίπου το 30% του ΑΕΠ, με τάσεις αυξητικές. Στο επίπεδο αυτό περίπου βρίσκεται και η Ελλάδα (θα ακολουθήσει εκτενής ανάλυση στην ενότητα 1.7). Τις δαπάνες αυτές τις μοιράζονται οι εργαζόμενοι, οι εργοδότες και ο κρατικός προϋπολογισμός.

Σε πολλές περιπτώσεις, εκείνοι που πληρώνουν πραγματικά δεν είναι αυτοί που φαίνεται ότι πληρώνουν. Το κόστος του ασφάλιστρου που καταβάλουν οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες μετακυλιέται στο κόστος της παραγωγής και καταλήγει στις τιμές που πληρώνουν οι καταναλωτές για αγαθά και υπηρεσίες. Ουσιαστικά οι εργοδότες στην προσπάθειά τους να διατηρήσουν τα επίπεδα της κερδοφορίας τους, με δεδομένη την αύξηση του κόστους παραγωγής μέσω των εισφορών αυξάνουν τις τιμές πώλησης των προϊόντων και των υπηρεσιών τους. Αναπόφευκτα, με τον τρόπο αυτό τροφοδοτείται ο πληθωρισμός με συνέπεια να βλάπτονται περισσότερο οι ασθενέστερες οικονομικά τάξεις, και ιδίως οι συνταξιούχοι.

Σε ότι αφορά τη συνεισφορά του κρατικού προϋπολογισμού, αυτή προέρχεται από τη φορολογία. Σε θεωρητικό επίπεδο δύναται να υποστηριχθεί ότι ενισχύει τον

αναδιανεμητικό χαρακτήρα του συστήματος. Κάτι τέτοιο μπορεί να αποτελεί εσφαλμένη εντύπωση όταν και όπου (π.χ. Ελλάδα) ο όγκος των φορολογικών εσόδων προέρχεται από την έμμεση φορολογία (ΦΠΑ, τέλη χαρτοσήμου, φόρος κύκλου εργασιών, φόρος μεταβίβασης ακινήτων κλπ.) γιατί το βάρος το επωμίζονται πάλι οι πολλοί.

Όλα τα παραπάνω βοηθούν στο να γίνουν πιο εύκολα κατανοητές οι διαφορές των δύο βασικών μοντέλων κοινωνικής ασφάλισης. Η παραδοσιακή διάκριση των κοινωνικοασφαλιστικών συστημάτων είναι μεταξύ της «κοινωνικής ασφάλισης κλασσικού τύπου» (γερμανικό ασφαλιστικό πρότυπο ή μοντέλο Bismark) και της «κοινωνικής ασφάλειας» (βρετανικό ασφαλιστικό πρότυπο ή μοντέλο Beveridge). (Νικολακοπούλου-Στεφάνου, 1992, σελ.13)

Τόσο η φιλοσοφία όσο και όλη η σύλληψη των δύο αυτών μορφών οργάνωσης του ασφαλιστικού συστήματος παρουσιάζουν ορισμένες ειδοποιούς διαφορές.

Πρώτα από όλα, η κοινωνική ασφάλιση, δηλαδή το σύστημα παροχών με βάση την απασχόληση, στηρίζεται ουσιαστικά στη χρηματοδότηση με έσοδα από τις εισφορές των εργαζομένων και των εργοδοτών. Και αυτό ως αποτέλεσμα της αρχής της αυτοβοήθειας, στην οποία βασίζεται ο θεσμός. Αντίθετα η κοινωνική ασφάλεια χρηματοδοτείται με έσοδα από τη φορολογία που επιβαρύνει ολόκληρο τον πληθυσμό.

Επιπλέον, η κοινωνική ασφάλεια καλύπτει το σύνολο του πληθυσμού, ενώ τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης παρέχουν προστασία σε συγκεκριμένες ομάδες εργαζομένων, οι οποίες και επιβαρύνονται με την καταβολή του ασφάλιστρου.

Επιπρόσθετα, στην κοινωνική ασφάλιση οι παροχές προς τους ασφαλισμένους αποτελούν συνάρτηση των εισφορών τους, διαφοροποιούνται συνεπώς με κριτήριο το ύψος των αποδοχών και το συνολικό χρόνο ασφάλισης. Στην κοινωνική ασφάλεια, αντίθετα, εξασφαλίζεται ομοιόμορφο επίπεδο προστασίας.

Τέλος, στην κοινωνική ασφάλιση, φορείς της ασφαλιστικής προστασίας είναι αυτοδιοικούμενοι οργανισμοί που εποπτεύονται από το κράτος. Αντίθετα στην κοινωνική ασφάλεια λειτουργεί συνήθως ένας μόνο ασφαλιστικός φορέας, που διαχειρίζεται τους πόρους της καθολικής ασφάλισης. (Προβόπουλος, 1987, σελ.32)

1.5 Ο χαρακτήρας του ελληνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης

Το κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα και πολυκερματισμό, που εκφράζεται μέσω του εύρους των συντάξεων και του πολυεπίπεδου των παροχών. Ένα σύστημα από το οποίο απουσιάζουν

θεσμοθετημένοι κανόνες και παγιωμένοι χρηματοδοτικοί μηχανισμοί και το οποίο προσπαθεί να «ασορροπήσει» μεταξύ ελεύθερης αγοράς και κεντρικού προγραμματισμού. (Μωραΐτης, 2004, σελ.38)

Το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης της Ελλάδας, εξαιτίας της τριμερούς χρηματοδότησής του (εργαζόμενοι, εργοδότες και Κράτος) είναι διανεμητικό. Συγκεκριμένα, οι πόροι για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλισης προέρχονται κατά κύριο λόγο από τις εισφορές των ασφαλισμένων, των εργοδοτών, από την ιδιωτική δαπάνη των ασφαλισμένων και από την έμμεση φορολογία. Η συμμετοχή των ασφαλισμένων στη χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλισης από αυτή την πηγή (έμμεση φορολογία) δια μέσου του τακτικού προϋπολογισμού στην Ελλάδα προέρχεται κατά 70% από την έμμεση φορολογία. Ως προς τις παροχές του ανήκει στα αναδιανεμητικά συστήματα, αλλά σε αρκετές περιπτώσεις συνταξιούχων παρουσιάζει στοιχεία ανταποδοτικότητας. (Ρομπόλης, 1991, σελ.26-27)

Ως προς τον χαρακτήρα του, το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα διαθέτει στοιχεία τόσο από το μοντέλο Bismark όσο και από το μοντέλο Beveridge. Κατά κάποιο τρόπο εμφανίζει μικτό χαρακτήρα αφού άλλοτε κλείνει προς τη μια και άλλοτε προς την άλλη κατεύθυνση. Μέσω του συστήματος προσφέρονται συντάξεις γήρατος, αναπηρίας και επιζώντων. Οι συντάξεις καθορίζονται με βάση το μισθό και τα χρόνια ασφάλισης και η αναπροσαρμογή τους γίνεται συνήθως με βάση την εξέλιξη του μισθού των δημοσίων υπαλλήλων. Οι ασφαλιστικοί εκείνοι φορείς, η μεγάλη πλειοψηφία, που παρέχουν προστασία σε συγκεκριμένες κατηγορίες εργαζομένων και συγκεντρώνουν κατά βάση έσοδα από τις εισφορές των ασφαλισμένων και των εργοδοτών τους ακολουθούν, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, σύστημα ασφάλισης με παροχές που στηρίζονται στην απασχόληση και στο ύψος των αποδοχών. Οι φορείς συνεπώς αυτοί εφαρμόζουν κάποια παραλλαγή του μοντέλου Bismark. (Προβόπουλος, 1987, σελ.31-33)

1.6 Επισκόπηση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα.

Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα πρωτοεμφανίζεται ως θεσμός με το διάταγμα της 15^{ης} Δεκεμβρίου 1836, με το οποίο συστάθηκε το Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο (NAT), που όμως άρχισε να λειτουργεί το 1861.

Από το 1851 έως το 1856 γίνεται προσπάθεια για δημιουργία αλληλοβοηθητικών ταμείων για πολλές κατηγορίες εργαζομένων όπως δικαστικούς, στρατιωτικούς, δασκάλους και άλλους, αλλά τα μέτρα δεν εφαρμόστηκαν ποτέ. Το 1861 και παράλληλα

με το NAT δημιουργείται το μετοχικό ταμείο των δημοσίων υπαλλήλων και ακολουθεί το 1867 το ταμείο για τους υπαλλήλους της Εθνικής Τράπεζας.

Στη συνέχεια, η επέκταση των συνόρων της Ελλάδας, η σταδιακή ανάπτυξη της βιομηχανίας και η αύξηση της εργατικής τάξης οδήγησαν σε νέους ασφαλιστικούς νόμους. Συγκεκριμένα, το 1861, ο νόμος περί μεταλλείων (άρθρο 31) προέβλεπε την ίδρυση ασφαλιστικού ταμείου για τους εργάτες των μεταλλείων. Η εφαρμογή του νόμου άρχισε το 1882 ενώ η ασφάλιση των εργατών στα μεταλλεία άρχισε ουσιαστικά το 1901. Επιπλέον στην πρώτη δεκαετία του εικοστού αιώνα ιδρύονται τα Ταμεία Συντάξεως των Σιδηροδρομικών Πειραιώς- Αθηνών- Πελοποννήσου, Θεσσαλικών Σιδηροδρομικών και των Σιδηροδρομικών Βορειοδυτικής Ελλάδας.

Εντωμεταξύ, με το Σύνταγμα του 1911 ο Ελ. Βενιζέλος προχώρησε σε μια σειρά από κοινωνικές μεταρρυθμίσεις που θεμελίωσαν το «Κράτος Δικαίου» και στο πλαίσιο αυτού, το 1915 ψηφίστηκε ο Νόμος 551 ο οποίος προέβλεπε ότι την πλήρη ευθύνη αντιμετώπισης των εργατικών ατυχημάτων την αναλάμβανε ο εργοδότης, λόγω έλλειψης αντίστοιχης ασφαλιστικής κάλυψης. Το 1917 ιδρύεται το Υπουργείο Πρόνοιας και ένα χρόνο αργότερα η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ), που από την πρώτη στιγμή άσκησε πίεση για επέκταση της κοινωνικής ασφάλισης.

Πάντως, ο πρώτος γενικός ασφαλιστικός Νόμος της Ελλάδος που αποτέλεσε τομή στην Κοινωνική Ασφάλιση ψηφίστηκε το 1922. Πράγματι, η κυβέρνηση της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης ψήφισε το Νόμο 2868/1922 περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως των εργατών και ιδιωτικών υπαλλήλων.

Τα επόμενα δέκα χρόνια και συγκεκριμένα την περίοδο 1923-1932 και με φανερή την επίδραση της ΓΣΕΕ, άρχισε η ίδρυση διαφόρων ταμείων ασφάλισης όπως: των καπνεργατών, των αρτεργατών, των μυλεργατών, των σφυριδεργατών της Νάξου, των λιμενεργατών και των κεραμοποιών. Επίσης, το ΤΣΑΥ, το Ταμείο Νομικών και των Εφημεριδοπωλών, το ΤΑΚΕ, το Ταμείο Εκτελωνιστών και το Ταμείο Τυπογράφων και το ΤΣΑ. Αυτά κάλυπταν τους κινδύνους γήρατος, επαγγελματικών ατυχημάτων, ασθένειας, ανικανότητας και θανάτου ενώ η ασφάλιση ανεργίας αφορούσε μόνο στον Οίκο Ναύτου, που ιδρύθηκε το 1926 για αυτό ακριβώς το λόγο. (Πέτρουλας, Ρομπόλης, Ξυδέας, Χλέτσος, 1993, σελ.17-19)

Τον Οκτώβριο του 1932 η Κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου ψηφίζει τον Νόμο 5733 για την ίδρυση του ΙΚΑ. Επρόκειτο για ένα νόμο που προέβλεπε την ίδρυση ενός ασφαλιστικού ταμείου υποχρεωτικής ασφάλισης για τους μισθωτούς και τους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα, τους οποίους θα κάλυπτε για κινδύνους ασθένειας,

εργατικού ατυχήματος, γήρατος και θανάτου καθώς επίσης παρείχε και επιδόματα για την προστασία της μητρότητας. Ωστόσο, ο εν λόγω νόμος τέσσερις μήνες μετά την ψήφιση του αντικαθίσταται από τον Νόμο 6928/1934 κι ενώ στην κυβέρνηση είναι πλέον το Λαϊκό Κόμμα του Παναγή Τσαλδάρη. Ουσιαστικά, προέβλεπε μείωση των εισφορών, αυστηρότερες προϋποθέσεις απόδοσης διαφόρων επιδομάτων και διατήρηση των κλαδικών ταμείων που απέδιδαν παροχές υψηλότερες από αυτές του ΙΚΑ.

Το 1935, θα ακολουθήσει η ίδρυση του Υπουργείου Εργασίας που αναλαμβάνει την εποπτεία των περισσότερων ασφαλιστικών ταμείων και ένα χρόνο αργότερα ιδρύεται το Συμβούλιο Κοινωνικής Ασφάλισης. Την ίδια περίοδο, ιδρύονται αρκετά νέα ταμεία όπως το ΤΣΜΕΔΕ (1934), το ΤΕΒΕ και το Ταμείο Εργατών Τύπου (1935), το Ταμείο Χρηματιστών και το ΤΑΕ (1940). Επιπλέον, την ίδια περίοδο ιδρύονται και κάποια Ταμεία Επικουρικής Ασφάλισης και έτσι ο αριθμός των κλαδικών ταμείων (κύριων και επικουρικών) μεταξύ των ετών 1934-1940 φτάνει συνολικά τα 150.(Θεοδωρουλάκης, 2008, σελ.241)

Κατόπιν τούτων, γίνεται εύκολα κατανοητό ότι στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα αντί για τη δημιουργία ενιαίου φορέα ασφάλισης στην Ελλάδα, υπήρξε πληθώρα νέων ταμείων που επιβάρυναν το ήδη βεβαρημένο σύστημα ασφάλισης της εποχής και το σπουδαιότερο συσώρευσαν προβλήματα στις μελλοντικές γενιές.

Παρόλα αυτά, μετά τη Γερμανική Κατοχή σε μια ιδιαίτερα δύσκολη, αλλά και μεταβατική περίοδο, που όλο το βάρος της χώρας είχε πέσει στην εξεύρεση οικονομικών πόρων για την κάλυψη βασικών αναγκών οι εξελίξεις στην κοινωνική ασφάλιση αφορούσαν στην ψήφιση του Νόμου 118/1945, για την ασφάλιση των μισθωτών των βιομηχανικών επιχειρήσεων για την ανεργία που το 1951 επεκτάθηκε σε όλους τους μισθωτούς. Το ίδιο έτος πραγματοποιήθηκε μια προσπάθεια αναδιοργάνωσης του ΙΚΑ και θεσπίστηκε η συμμετοχή του Κράτους στη χρηματοδότησή του.

Το 1953, με το Νόμο 2698 καθιερώθηκαν τα κατώτατα όρια σύνταξης και επαναπροσδιορίστηκε η συμβολή του κρατικού προϋπολογισμού στους πόρους του ΙΚΑ. Τη δεκαετία αυτή δημιουργείται ο Οργανισμός Εργατικής Εστίας (1954), ο Οργανισμός Απασχόλησης και Ασφαλίσεως Ανεργίας (1954) που το 1969 μετονομάστηκε σε Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού και το 1958 με το Νόμο 3868 δημιουργήθηκε ο ειδικός Διανεμητικός Λογαριασμός Οικογενειακών Επιδομάτων Μισθωτών. Την ίδια μάλιστα εποχή θεσπίζονται και οι πρώτες εισοδηματικές ενισχύσεις σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, όπως αυτές των τυφλών (1951) και των απροστάτευτων παιδιών (1960).

Το πιο σπουδαίο ίσως γεγονός εκείνης της δεκαετίας σε ότι αφορά την κοινωνική ασφάλιση ήταν ο Νόμος 3487/1955 « Περί ασφαλίσεως των Αγροτών », σύμφωνα με τον οποίο ασφαλιζόταν για ασθένεια όλος ο αγροτικός πληθυσμός, ανεξαρτήτως οικονομικής κατάστασης και χωρίς την υποχρέωση καταβολής εισφορών. Έξι χρόνια μετά, με τον Νόμο 4169/1961 « περί Γεωργικών Ασφαλίσεων » και συστήνεται ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων. Ο νόμος προέβλεπε τη χορήγηση παροχών χαμηλού ύψους στον αγροτικό πληθυσμό με μικρές ασφαλιστικές εισφορές που απείχαν πολύ από τη διασφάλιση ενός ελάχιστου ορίου εισοδήματος. Επίσης Ο ΟΓΑ παρείχε αποζημιώσεις για τις γεωργικές καταστροφές μέσω του ειδικού κλάδου ασφαλίσεως της γεωργικής παραγωγής.

Κατά τη δεκαετία του 1960, ιδρύεται επίσης, το ταμείο για τους εργαζομένους της ΕΤΒΑ (1965) και στη ΔΕΗ (1966), ωστόσο η πορεία της κοινωνικής ασφάλισης διακόπηκε για μια ακόμα φορά από τη στρατιωτική Δικτατορία (1967-1974).

Κατά την εξαετή διακυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, η κοινωνική ασφάλιση αναγνωρίζεται ως κοινωνικό δικαίωμα από το Σύνταγμα του 1975. Το ίδιο έτος ψηφίζεται ο Νόμος 103/1975 που αφορούσε την καταβολή εφάπαξ χρηματικού βοηθήματος για όσους υπαλλήλους Ν.Π.Δ.Δ. αποχωρούσαν από την εργασία τους λόγω συνταξιοδότησης. Το 1978, ψηφίζεται ο Νόμος 825/1978 με τον οποίο θεσπίστηκε μια νέα μέθοδος προσδιορισμού του συντάξιμου μισθού. Πλέον η σύνταξη θα υπολογιζόταν με βάση τον μέσο όρο των μισθών των δύο τελευταίων ετών, από τέσσερα που ήταν πριν.

Το 1979, με το Νόμο 997/1979, ψηφίστηκε η εφαρμογή της επικουρικής ασφάλισης για το σύνολο των μισθωτών με την ίδρυση του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, που το 1983 εντάχθηκε πλήρως στο ΙΚΑ που το 2003 αντικαταστάθηκε από το νέο Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Μισθωτών (ΕΤΕΑΜ).

Το 1981, με την έλευση του ΠΑ.ΣΟ.Κ στην εξουσία, εγκαινιάστηκε μια περίοδος επέκτασης του Κοινωνικού Κράτους με κύριο εργαλείο άσκησης κοινωνικής πολιτικής, το Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης.

Πράγματι, η νέα κυβέρνηση προχώρησε στη λήψη των πρώτων μεταρρυθμιστικών παρεμβάσεων με σπουδαιότερες την αύξηση όλων των κατώτατων συντάξεων και των συνακόλουθων επιδομάτων, τον διπλασιασμό των συντάξεων του ΟΓΑ, την επέκταση της ασφάλισης στις αγρότισσες και την δωρεάν παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε όλο τον πληθυσμό των αγροτών. Αξιοσημείωτο είναι ότι όλη η προσπάθεια βελτίωσης των παροχών, σύμφωνα με το Νόμο 1305/1982, πραγματοποιήθηκαν με την ευθυγράμμιση του μηχανισμού αναπροσαρμογής των συντάξεων με τον δείκτη τιμών του

καταναλωτή. Εξίσου σημαντικός ήταν και ο Νόμος 1296/1982 που καθιέρωνε τη Σύνταξη των Ανασφάλιστων Υπερηλίκων. Μάλιστα το 1987, με το Νόμο 1745/1987, θεσμοθετήθηκε η πρόσθετη ασφάλιση των αγροτών, με τη δημιουργία ενός ειδικού αυτοτελούς κλάδου πρόσθετης υποχρεωτικής ασφάλισης των αγροτών που χορηγούσε ανταποδοτικές παροχές με τη μορφή πρόσθετης σύνταξης στους ασφαλισμένους του ΟΓΑ σε περιπτώσεις γήρατος, αναπηρίας ή θανάτου του ασφαλισμένου στην οικογένειά του.

Επιπλέον, στο πλαίσιο της εξυγίανσης του τομέα της Υγείας και συγκεκριμένα της αναβάθμισης της Δημόσιας Υγείας, με το Νόμο 1397/1983 δημιούργησε το Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ) προσφέροντας άμεση εξυπηρέτηση και υψηλό επίπεδο υπηρεσιών υγείας σε κάθε πολίτη και κάθε γωνιά της χώρας.

Το σύνολο των παρεμβάσεων στο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης είχαν ιδιαίτερα θετικά αποτελέσματα στον κοινωνικό του ρόλο, όμως επιδείνωσαν την οικονομική του κατάσταση και οδήγησαν σε διεύρυνση των ελλειμμάτων, και κυρίως του ΙΚΑ.

1.7 Οι Νόμοι Σουφλιά- Σιούφα και ο Νόμος Ρέππα.

Τις αρχές της δεκαετίας του 1990, το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης αντιμετώπιζε οξεία ταμειακή κρίση και κίνδυνο αδυναμίας καταβολής των συντάξεων. Το γεγονός αυτό θεωρείτο τόσο αναμενόμενο όσο και αναπόφευκτο, αν ρίξει κάποιος μια ματιά στις αθρόες παροχές του, τις αυξήσεις των συντάξεων, τις μειώσεις των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης, τις τιμαριθμικές προσαρμογές, τα προνόμια και τις εξαιρέσεις. Αν μάλιστα προστεθεί και το γεγονός ότι δεν υπήρξε πρόνοια για τον τρόπο διασφάλισης της χρηματοδότησης τους, το βάρος της υποστήριξης του συστήματος κινδύνευε να καταποντίσει την οικονομία. Στην Ελλάδα, μεταξύ των ετών 1980 και 1985, η δαπάνη για συντάξεις αυξήθηκε από 9,1% σε 14,5% του ΑΕΠ αντιστοίχως, ενώ τα ελλείμματα μεταξύ των ετών 1980 και 1990 εκτοξεύθηκαν από τα 26,4 δισεκατομμύρια δραχμές στα 639,9 αντιστοίχως. (Ρομπόλης, 2000, σελ.170-171)

Με διαμορφωθείσα μια τέτοια κατάσταση, η κυβέρνηση προχώρησε σε δύο νόμους, που αποτέλεσαν τομή και δρομολόγησαν τη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού. Η αρχή έγινε με το Νόμο 1902/1990, γνωστό και ως νόμο Σουφλιά και ακολούθησε δύο χρόνια αργότερα ο Νόμος 2084/1992, γνωστός ως νόμος Σιούφα. Τα βασικά χαρακτηριστικά των μεταρρυθμίσεων που επιχειρήθηκαν με τους νόμους Σουφλιά και Σιούφα ήταν:

- Διαχωρισμός των ήδη ασφαλισμένων από τους μελλοντικούς. Οι ήδη ασφαλισμένοι θα συνέχιζαν με το παλιό σύστημα και όσοι ασφαλιζόνταν από 1.1.1993 θα υπάγονταν σε πιο αυστηρό, λιτό και ιδίως ιδιόμορφο καθεστώς. Με την πάροδο του χρόνου και τη βιολογική αποχώρηση των πιο γενναιόδωρα συνταξιοδοτημένων γερόντων, το ασφαλιστικό θα γινόταν υγιέστερο.
- Αύξηση των ορίων ηλικίας.
- Αύξηση του ποσοστού εισφοράς.
- Μείωση του επιπέδου των συντάξεων.
- Καθιέρωση τριμερούς χρηματοδότησης στην κύρια σύνταξη για τους νεοεισερχόμενους. Εκτός από τους εργαζόμενους και τους εργοδότες, το Κράτος συμμετείχε κατά 1/3 στην ασφαλιστική κάλυψη των ασφαλισμένων από 1.1.1993 και μετά.
- Μείωση εργοδοτικών εισφορών.
- Μείωση του ποσού των πρόωρων συντάξεων.
- Περικοπή στις πρόωρες συνταξιοδοτήσεις.
- Κατάργηση συντάξεων χωρίς όριο ηλικίας.
- Επιβολή σε όλους τους ασφαλισμένους της καταβολής του 25% της τιμής των φαρμάκων.
- Ίδρυση του Λογαριασμού Αλληλεγγύης Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης (ΛΑΦΚΑ) σύμφωνα με τον οποίο αναγνωρίστηκε η αρχή ότι τα ταμεία με πλεόνασμα, έπρεπε να βοηθούν τα ελλειμματικά.

Οι Νόμοι 1902 και 2084 έστρεψαν το ασφαλιστικό προς τη σωστή κατεύθυνση, όμως στα χρόνια που ακολούθησαν οι περισσότερες θεσμικές μεταρρυθμίσεις δεν έγιναν πράξη ή ατόνησαν και παρέμειναν σε γενικές γραμμές οι υψηλές εισφορές, με συνέπεια την εκ νέου εμφάνιση τεράστιων ελλειμμάτων. Αυτές οι εξελίξεις έκαναν επιτακτική την ανάγκη για νέες και βαθύτερες μεταρρυθμίσεις οι οποίες μάλιστα επισπεύτηκαν μετά τις εκθέσεις-«βόμβες» Σπράου, ΟΟΣΑ και Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, που πρόβλεπαν κρίση για το σύστημα και τη βιωσιμότητα του το αργότερο ως το 2005. Ακολούθησαν νόμοι, που ποτέ δεν εφαρμόστηκαν, λόγω κοινωνικών αντιδράσεων, μέχρις ότου ο διάλογος μεταξύ κοινωνίας και κυβέρνησης να καταλήξει σε νέο νόμο, τον 3029/02, γνωστό και ως «νόμο Ρέππα». Με το συγκεκριμένο νόμο προβλεπόταν:

- Η τριμερής χρηματοδότηση του νόμου Σιούφα αντικαταστάθηκε με ετήσια κρατική επιχορήγηση προς το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, ύψους κατά -μέσο όρο- το 1% του ΑΕΠ.
- Ο υπολογισμός των συντάξεων δεν θα γίνεται με βάση τον τελευταίο μισθό, αλλά με βάση το μέσο όρο των μισθών της τελευταίας πενταετίας.
- Το ύψος των συντάξεων θα μειωθεί σταδιακά φτάνοντας από το 80% του τελευταίου μισθού, στο 70% του μέσου όρου των μισθών της τελευταίας πενταετίας.
- Ένταξη των μεγάλων και προβληματικών ταμείων στο ΙΚΑ-ΤΕΑΜ. Μέσω αυτού η ευθύνη για την κάλυψη των ελλειμμάτων των ταμείων, που εντάσσονται, περνά από τον κρατικό προϋπολογισμό.
- Δημιουργία προαιρετικών Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης από εργαζόμενους και εργοδότες, χωρίς κρατική εγγύηση με βάση το κεφαλαιοποιητικό σύστημα.

Όπως αποδείχτηκε ο Νόμος 3039/2002 δεν μπόρεσε να δώσει έστω μια προσωρινή λύση για την βιωσιμότητα του συστήματος, αφού τρία χρόνια μετά την ψήφισή του, το ΙΚΑ αδυνατεί να απορροφήσει τα ευγενή Ταμεία, ενώ οι περισσότερες άλλες διατάξεις του νόμου δεν έχουν ενεργοποιηθεί. Για αυτό το λόγο το ασφαλιστικό παρέμεινε γραφειοκρατικό, άδικο για πολλούς ασφαλισμένους με συσσωρευμένα προβλήματα και ελλείμματα.

Όλες οι προτάσεις των παραπάνω νόμων στόχευαν στο εφικτό και όχι στο αναγκαίο, με συνέπεια αυτή η αναβολή άμεσης ριζικής μεταρρύθμισης να κάνει τις αλλαγές που φέρνει ο νέος ασφαλιστικός νόμος (3863/2010) περισσότερο σκληρές και επικίνδυνες για την κοινωνική συνοχή. (Βουρλούμης, 2005, σελ.128-131,136-139)

1.8 Η ασφαλιστική μεταρρύθμιση του Νόμου 3863/2010.

Τις γενναίες αποφάσεις που δεν έλαβαν και τις μεταρρυθμίσεις τομείς που δεν πραγματοποίησαν όλες οι κυβερνήσεις από το 1990 ως το 2009, σε ότι αφορά την κοινωνική ασφάλιση, κλήθηκε να πραγματοποιήσει η κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου και μάλιστα σε περίοδο παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Το δυσάρεστο για τη χώρα είναι ότι η μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού δεν έγινε στο βωμό της βιωσιμότητας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, αλλά της εφαρμογής των επιταγών του Μνημονίου Συνεννόησης,

αφού η Ελλάδα έχει προσφύγει από τις αρχές του 2010 στο μηχανισμό στήριξης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο των διαρθρωτικών αλλαγών που πλέον είναι υποχρεωμένη η κυβέρνηση να υλοποιήσει, προχώρησε στην πρώτη διαρθρωτική μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος, ψηφίζοντας το νέο ασφαλιστικό νόμο. Ο εν λόγω Νόμος με αρ. 3863/2010 υπογράφηκε στις 15 Ιουλίου του τρέχοντος έτους και το περιεχόμενο του παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφού οι αλλαγές στην κοινωνική ασφάλιση είναι θεμελιακές.

Σύμφωνα με το νέο ασφαλιστικό νόμο η βασικότερη αλλαγή στην κοινωνική ασφάλιση είναι η νέα δομή του συστήματος. Από το 2015 και μετά, όλοι οι ασφαλισμένοι θα λαμβάνουν συντάξεις που θα διαχωρίζονται στη βασική, την ανταποδοτική και την επικουρική. Η βασική σύνταξη θα είναι μια σταθερή μηνιαία αποδοχή, ύψους 360 ευρώ, η οποία δεν θα έχει σχέση με τις ασφαλιστικές εισφορές, ενώ θα αναπροσαρμόζεται ανάλογα με τις προϋποθέσεις. Η βασική σύνταξη θα χορηγηθεί από το 2018, θα αφορά όλους τους εργαζομένους ανεξάρτητα από τον ασφαλιστικό φορέα στον οποίο ανήκουν και θα υπολογίζεται με βάση τα έτη ασφάλισης, αρχής γενομένης από το 2013. Τη συγκεκριμένη σύνταξη δικαιούνται και όσοι έχουν μείνει ανασφάλιστοι ή έχουν συμπληρώσει λιγότερα από 15 χρόνια ασφάλισης, στην περίπτωση όμως αυτή θα λαμβάνονται υπόψη η συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας τους και εισοδηματικά κριτήρια. Η ανταποδοτική σύνταξη θα υπολογίζεται από το ύψος των ασφαλιστικών εισφορών για τα έτη ασφάλισης από το 2013 και έπειτα, για κάθε ασφαλισμένο που θεμελιώνει δικαίωμα από το 2018. Η σύνταξη αυτή υπολογίζεται για κάθε πλήρες έτος ασφάλισης, με βάση τα ποσοστά επί των ασφαλιστικών κατηγοριών. Τέλος, σε ότι αφορά την επικουρική, το ύψος της θα διαμορφωθεί μετά από αναλογιστικές μελέτες που πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί μέσα στο 2011. Με τις παραπάνω ρυθμίσεις γίνεται σαφές ότι ανατρέπεται η τριμερής χρηματοδότηση του συστήματος αφού το κράτος δεν συμμετέχει στη χρηματοδότηση της αναλογικής σύνταξης (την χρηματοδοτούν αποκλειστικώς οι ασφαλισμένοι και οι εργοδότες) και αφού η λεγόμενη βασική σύνταξη δεν είναι σύνταξη, αλλά ουσιαστικά προνοιακό επίδομα.

Εκτός από το διαχωρισμό των συντάξεων και την αλλαγή αναφορικά με τη χρηματοδότηση του συστήματος, ο νέος ασφαλιστικός νόμος προβλέπει εξίσου σοβαρές αλλαγές όπως:

Η πλήρης σύνταξη θα καταβάλλεται στα 65, αφού ο ασφαλισμένος έχει συμπληρώσει 40 έτη ασφάλισης. Για να λάβει κάποιος ασφαλισμένος σύνταξη πριν από

τα 60, θα πρέπει να έχει συμπληρώσει 40ετία, η οποία έρχεται να αντικαταστήσει την 37ετία χωρίς όριο ηλικίας ή την 35ετία. (άρθρο 2)

Τα απαιτούμενα έτη ασφάλισης θα αυξηθούν από το 2011, ένα 12μηνο ανά έτος, ώστε στο τέλος του 2013, να καθιερωθεί για όλους τους ασφαλισμένους η 40ετία. Αναλυτικά, το 2011 θα χρειάζονται 38 έτη ασφάλισης για να συνταξιοδοτηθεί κάποιος, το 2012, 39 και το 2013, τα απαιτούμενα έτη ασφάλισης για πλήρη σύνταξη θα φτάσουν τα 40. (άρθρο 10)

Αναγνώριση πλήρους σύνταξης στις μητέρες με ανήλικο τέκνο στα 65 έτη το 2013.(άρθρο 10)

Για κάθε έτος πρόωρης εξόδου μεταξύ του 60ού και του 65ου έτους της ηλικίας, θα υπάρχει μείωση της τάξης του 6%, εκτός αν έχουν συμπληρωθεί 40 έτη ασφάλισης. Αυτό πρακτικά σημαίνει μείωση της σύνταξης ακόμη και κατά 30% για κάποιον που αποχωρεί στο 60 έτος με 35ετία. (άρθρο 11)

Αυξάνεται το όριο ηλικίας συνταξιοδότησης στα 60 από 58, για όσους συμπληρώνουν 35ετία πριν από το 2015. Η ρύθμιση θα ξεκινήσει το 2011 τόσο για το Δημόσιο όσο και για τον ιδιωτικό τομέα. Η αύξηση θα είναι έξι μήνες τον χρόνο. Αυτό σημαίνει πως το 2011 το όριο ηλικίας θα πάει στα 58,5 έτη, το 2012 στα 59, το 2013 στα 59,5 και το 2014 στα 60. (άρθρο 11)

Αυξάνεται κατά μία (1) ποσοστιαία μονάδα η εισφορά για κύρια σύνταξη στο ΙΚΑ με αντίστοιχη μείωση της εισφοράς για ΟΑΕΔ, ΔΕΚ, Εργατική Εστία. (άρθρο 42)

Ενοποίηση των κλάδων κύριας ασφάλισης σε τρεις φορείς. Από 1/1/2013 εντάσσεται στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ ο κλάδος κύριας σύνταξης Ναυτικών (ΝΑΤ) και από 1/1/2011 θα ασφαλίζονται στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ οι νεοπροσλαμβανόμενοι στο Δημόσιο τακτικοί και μετακλητοί υπάλληλοι, οι στρατιωτικοί, οι υπάλληλοι των ΟΤΑ και οι κληρικοί. Εκτός ενοποίησης παραμένουν το Ταμείο των Δημοσιογράφων και το Ταμείο των Μηχανικών. (άρθρο 27)

Σταδιακή αύξηση από 1/1/2011 έως το 2013 των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στο Δημόσιο και αύξηση από 5 έως 15 έτη των ορίων ηλικίας για τις μητέρες με ανήλικα τέκνα. (άρθρο 3)

Διαχωρίζονται από 1/1/2011, οι κλάδοι και οι υπηρεσίες υγείας από το συνταξιοδοτικό σύστημα. Οι φορείς πρωτοβάθμιας υγείας θα υπαχθούν στην εποπτεία του υπουργείου Υγείας και θα ενσωματωθούν στο σύστημα πρωτοβάθμιας υγείας, ενώ προβλέπεται ενοποίηση των κανόνων και των παροχών στις υπηρεσίες υγείας. (άρθρο 31)

Αναθεωρείται ο κατάλογος των βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελματών και γίνεται κεντρική εξέταση και επανεξέταση των αναπηρικών συντάξεων. Ιδρύεται νέος ενιαίος φορέας προσδιορισμού αναπηρίας και προβλέπεται η κατάρτιση ενιαίου κανονισμού για τον καθορισμό των ποσοστών της. (άρθρο 17)

Καθορίζεται ως ενιαίος φορέας διαχείρισης των αποθεματικών των ΦΚΑ συν το Ταμείο Αλληλεγγύης των Γενεών, η Τράπεζα της Ελλάδος. Έπειτα από διαγωνισμό ανατίθεται σε σύμπραξη τραπεζών η διαχείριση της ακίνητης περιουσίας των ΦΚΑ. (άρθρα 49-52)

Από 1/8/2010 αντικαθίσταται ο ΛΑΦΚΑ και θεσπίζεται η Εισφορά Αλληλεγγύης Συνταξιούχων (ΕΑΣ), η οποία τηρείται σε Λογαριασμό με οικονομική αυτοτέλεια, στο Ασφαλιστικό Κεφάλαιο Αλληλεγγύης Γενεών (ΑΚΑΓΕ). Η εισφορά αφορά μόνο τις κύριες συντάξεις, και η περικοπή θα γίνεται κλιμακωτά. Το ποσοστό της παρακράτησης κυμαίνεται από 3-10 % ανάλογα με το ποσό της σύνταξης, για συντάξεις άνω των 1400 ευρώ. (άρθρο 38)

Θεσπίζεται ως προϋπόθεση της καταβολής της πλήρους βασικής σύνταξης σε κάθε πολίτη και αλλοδαπό, η επί 35 χρόνια διαμονή του στην Ελλάδα (άρθρο 2).(Ν.3863/2010 ΦΕΚ 115 Α')

Όπως γίνεται κατανοητό με μια πρώτη ματιά, ο νέος ασφαλιστικός νόμος φαίνεται να καταργεί πολλά προνόμια θίγοντας έναν αρκετά μεγάλο αριθμό ασφαλισμένων με την αύξηση των ορίων ηλικίας, των ετών ασφάλισης και του ύψους των συντάξεων, παρόλα αυτά στη δομή και τη σύλληψή του παρουσιάζεται πιο αξιοκρατικός, δικαιότερος και πλέον εναρμονισμένος με το πλαίσιο της αναζήτησης λύσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε ότι αφορά τα συνταξιοδοτικά συστήματα (Σακελλαρόπουλος, 2001, σελ. 210-211).

Στην ουσία το ίδιο το συνταξιοδοτικό σύστημα από την 1/1/2015 σε ότι αφορά τις παροχές του, μετατρέπεται από αμιγώς αναδιανεμητικό σε ένα αμάλγαμα αναδιανεμητικότητας, κατά βάση, αποκτώντας, όμως, ορισμένα στοιχεία ανταποδοτικότητας μέσω της αναλογικής σύνταξης. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε δυνητικά να κλονίσει την κοινωνική συνοχή μιας και επισημαίνονται κίνδυνοι μετατροπής του σε «θατσερικού» (Ρομπόλης, 2010) τύπου κεφαλαιοποιητικό σύστημα, που επιστρέφει μόνο σε αυτούς, που έχουν συνεισφέρει. Αυτό το έλλειμμα κοινωνικής προστασίας, που αναπόφευκτα, βάση δομής, φαίνεται να δημιουργείται, καλείται να καλύψει το κράτος με τη βασική σύνταξη. Το ζήτημα που γεννάται, το οποίο μάλιστα ήταν και ένας από τους στόχους που συμπεριλήφθησαν στο Πρόγραμμα της επιτροπής των

ειδικών για το ασφαλιστικό, είναι κατά πόσο τα 360 ευρώ δύναται να εξασφαλίσουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης (Σακελλαρόπουλος, 2010).

Πάντως, ο νέος ασφαλιστικός νόμος δεν βρίσκει σύμφωνη την ΓΣΕΕ σε ότι αφορά τις παραμετρικές αλλαγές (π.χ. αύξηση ορίων συνταξιοδότησης) και την κατάργηση της τριμερούς χρηματοδότησης του ΣΚΑ, θεωρώντας την ως αντισυνταγματική, αφού η συμμετοχή του κράτους έχει επικυρωθεί με το Ν.3251/1955 και δεν επιτρέπεται η ανατροπή της με άλλον. Μάλιστα, η ΓΣΣΕ στις θέσεις της υποστηρίζει ότι ο νέος νόμος θα οδηγήσει σε ελάχιστη μείωση του ελλείμματος του ΣΚΑ, επισημαίνοντας την ανάγκη ανεύρεσης νέων πόρων, εκτός του κρατικού προϋπολογισμού, που θα ενισχύσει τη χρηματοδότηση και θα συμβάλλει στη δημιουργία κεφαλαιακού αποθέματος του ΣΚΑ, ώστε να ανταποκριθεί στις μελλοντικές του υποχρεώσεις. (Παρατηρήσεις ΓΣΕΕ, 2010)

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

2 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ

2.1 Γενικά περί δημογραφίας- στόχος κεφαλαίου

Αναμφίβολα, οι μεταβολές του πληθυσμού αποτέλεσαν μέχρι σήμερα, ένα ιδιαίτερα σημαντικό πεδίο επιστημονικής αναζήτησης, αλλά και ιδεολογικών αντιπαραθέσεων. Τις τελευταίες δεκαετίες στην Ευρώπη, κατά συνέπεια και στην Ελλάδα παρατηρείται συνεχώς αύξηση του ποσοστού των ηλικιωμένων ατόμων. Το φαινόμενο της γήρανσης του πληθυσμού, ως είθισται να λέγεται, είναι κυρίως αποτέλεσμα σημαντικών οικονομικών, κοινωνικών και ιατρικών επιτευγμάτων που προσφέρουν στους Ευρωπαίους τη δυνατότητα να ζουν πολλά χρόνια με άνεση και ασφάλεια πρωτόγνωρη στην ιστορία τους. Εκτός όμως αυτού, η γήρανση του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι αποτέλεσμα δημογραφικών τάσεων που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και είναι οι ακόλουθες: ο μέσος αριθμός τέκνων ανά γυναίκα είναι μικρότερος του 2,1 (δείκτης αντικατάστασης), η πτώση της γονιμότητας, η αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης και οι σημαντικές καθαρές μεταναστευτικές εισροές από τρίτες χώρες.

Στο παρόν κεφάλαιο προκειμένου να αναδειχθεί το πόσο ο δημογραφικός παράγοντας επηρεάζει τη βιωσιμότητα ενός συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και δη του ελληνικού, είναι επιβεβλημένο να διερευνηθούν και να αποσαφηνιστούν οι όροι που αποτελούν τα δομικά στοιχεία της επιστήμης της δημογραφίας και να εξεταστεί ποιες δημογραφικές τάσεις διαμόρφωσαν το τρέχον δημογραφικό τοπίο στην Ελλάδα. Αυτό πρόκειται να πραγματοποιηθεί με την σύγκριση δημογραφικών μεγεθών (πίνακες, διαγράμματα) για τις δεκαετίες 1950-60 και 1990-2000.

Κατόπιν, θα ακολουθήσει ανάλυση του θεωρητικού υποδείγματος λειτουργίας του αναδιανεμητικού συστήματος, μιας και το ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης παραμένει αναδιανεμητικό, ακόμα και μετά την ψήφιση του νέου ασφαλιστικού νόμου (3863/2010) και παρά τα στοιχεία ανταποδοτικότητας που απέκτησε, ως προς τις παροχές του. Στόχος της ανάλυσης είναι να απαντηθεί το ερώτημα αν η βιωσιμότητα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης επηρεάζεται καθοριστικά από τις δημογραφικές εξελίξεις.

Ακολούθως, θα παρουσιαστούν προβολές του πληθυσμού της Ελλάδας για το έτος 2050 και πρόσφατα διαγράμματα ώστε να ελεγχθεί αν έχουν αρχίσει επαληθεύονται οι προβολές αυτές. Το αν επαληθεύονται ή όχι οι προβολές θα σταθεί χρήσιμο, γιατί, βάσει

συμπεράσματος, θα αναδείξει τι λύσεις υπαγορεύουν τα δημογραφικά δεδομένα για τη διασφάλιση του ασφαλιστικού συστήματος στην Ελλάδα.

2.2 Δημογραφία, δείκτες και κατανομή του πληθυσμού.

Στην επιστήμη της στατιστικής όταν γίνεται λόγος για πληθυσμό νοείται « ένα σύνολο αυτοτελών στοιχείων ή προσώπων με κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα ». Στη δημογραφία, όμως, με τον όρο πληθυσμός νοείται κατά κανόνα « το σύνολο των κατοίκων μιας περιοχής σε μια δεδομένη στιγμή ή περίοδο ».

Ο πληθυσμός τελεί υπό την ταυτόχρονη επίδραση τριών βασικών δημογραφικών διαδικασιών, που οδηγούν στην διαρκή εναλλαγή των προσώπων που τον αποτελούν και στη συνεχή αυξομείωση του αριθμού τους. Οι δύο από τις διαδικασίες αυτές συνδέονται με τη βιολογική ανανέωση και φθορά του. Είναι η γεννητικότητα (συχνότητα γεννήσεων ζώντων) και η θνησιμότητα (συχνότητα θανάτων). Η τρίτη αναφέρεται στην τεχνητή ή μηχανική ανανέωση και φθορά του πληθυσμού, που είναι η μετανάστευση από και προς μια περιοχή. Οι διαδικασίες αυτές μεταβάλλουν την δομή, τη σύνθεση, την κατανομή και το μέγεθος του πληθυσμού.

Με τον όρο δομή του πληθυσμού νοείται η κατά φύλα και ηλικίες σύνθεση του πληθυσμού ή η κατανομή του κατά βιολογικές κατηγορίες του φύλου και της ηλικίας.

Ιδιαίτερο, όμως, ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη κατανομής του πληθυσμού σε μείζονες ομάδες ηλικιών. Οι ομάδες αυτές είναι τρεις: ο παιδικός πληθυσμός ή συντηρούμενοι παιδιά, που περιλαμβάνει άτομα 0-14 ετών, ο ενεργός (ή ώριμος ή παραγωγικός) πληθυσμός, που περιλαμβάνει άτομα ηλικίας 15-64 ετών, και ο γεροντικός πληθυσμός ή συντηρούμενοι γέροντες, που περιλαμβάνει τον πληθυσμό 65 ετών και άνω. Οι δύο μεγάλες ομάδες του παιδικού και του γεροντικού πληθυσμού συνθέτουν έτσι μια ευρύτερη πληθυσμιακή κατηγορία, τον λεγόμενο συντηρούμενο πληθυσμό.

Μάλιστα μέρος του συντηρούμενου πληθυσμού είναι αυτός που επηρεάζει τον δείκτη εξάρτησης. Ο δείκτης εξάρτησης δείχνει πόσοι συντηρούμενοι γέροντες αντιστοιχούν σε 100 άτομα του ενεργού πληθυσμού. Με άλλα λόγια δείχνει το βάρος που φέρνει ο ενεργός πληθυσμός σε μια δεδομένη στιγμή. Όσο ψηλότερος είναι ο δείκτης τόσο μεγαλύτερο είναι το βάρος που φέρνει ο ενεργός πληθυσμός ενώ όταν χαμηλώνει θεωρείται ένδειξη ικανοποιητικής προοπτικής για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Ένας εξίσου σημαντικός δείκτης στη δημογραφία αποτελεί και ο δείκτης γήρανσης. Αυτός εμπλέκει δύο προαναφερθείσες κατηγορίες, τον παιδικό και τον γεροντικό

πληθυσμό, και δείχνει πόσοι συντηρούμενοι γέροντες αναλογούν σε 100 συντηρούμενους νέους. Όσο μικρότερος είναι ο δείκτης τόσο νεαρότερος είναι ο πληθυσμός. Όσο ο δείκτης αυξάνει τόσο ο πληθυσμός ωριμάζει ή γερνάει.

Τέλος, την δομή του πληθυσμού σε μια δεδομένη στιγμή μας την παρουσιάζει η πυραμίδα του πληθυσμού. Πρόκειται για ένα διάγραμμα που είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού δύο γραφικών παραστάσεων που έχουν κοινό τον κάθετο άξονα των ηλικιών. Από τις δυο μεριές του άξονα αυτού σύρονται δυο οριζόντιοι άξονες πληθυσμιακών μεγεθών. Ο δεξιός οριζόντιος δίνει τα μεγέθη του γυναικείου πληθυσμού κατά ηλικίες και ο αριστερός τα αντίστοιχα μεγέθη του ανδρικού πληθυσμού. (Τσαούση, 1999, σελ.13-33)

2.3 Η δημογραφία την δεκαετία του 1950-60. Η φάση της ακμής.

Οι δημογραφικές εξελίξεις στην Ελλάδα διαχωρίζονται σε πέντε (5) φάσεις:

Η πρώτη φάση χαρακτηρίζεται από υψηλή θνησιμότητα και γονιμότητα, η δεύτερη από μείωση της θνησιμότητας και υψηλή γεννητικότητα, η τρίτη και η τέταρτη από μείωση της γεννητικότητας και της θνησιμότητας και στην πέμπτη φάση, την οποία διανύουμε, το ποσοστό θνησιμότητας συναντά το ποσοστό γεννητικότητας.

Η δεύτερη φάση, που εξετάζεται στο συγκεκριμένο κεφάλαιο και αφορά την δεκαετία του 1950-60 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και φάση ακμής του ελληνικού πληθυσμού.

Πράγματι κατά τη δεκαετία που εξετάζεται, ο πληθυσμός της Ελλάδας έφτασε τα 7.200.000, παρουσιάζοντας μάλιστα αύξηση σε σχέση με την απογραφή του 1928 που ήταν 6.204.700. Όσον αφορά τη κατανομή του πληθυσμού αυτή ήταν η εξής:

α) παιδικός πληθυσμός 28,8%

β) ενεργός πληθυσμός 64,4%

γ) γεροντικός πληθυσμός 6,8% (απογραφή 1951)

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία ο δείκτης γήρανσης διαμορφώθηκε στο 23,6% ενώ ο δείκτης εξάρτησης στο 55,7%. Ο δείκτης της γεννητικότητας έφτασε στο 20,4/1000 γεννήσεις, η βρεφική θνησιμότητα κυμάνθηκε σε 39 θανάτους ανά 1000 γεννήσεις (39/1000,1956).Ο απόλυτος αριθμός των θανάτων έφτασε τις 54.000 ενώ το προσδόκιμο επιβίωσης για τους άνδρες κυμάνθηκε στα 67,3 έτη και στα 72,4 έτη για τις γυναίκες. (Γ. Γ. ΕΣΥΕ, Απογραφές 1928 έως 1991)

2.4 Η δημογραφία τη δεκαετία του 1990-00. Η φάση της παρακμής.

Η υπό εξέταση δεκαετία έχει χαρακτηριστεί από το γεγονός ότι το ποσοστό της θνησιμότητας συναντά το ποσοστό της γεννητικότητας. Ο πληθυσμός της Ελλάδας έφτασε τα 10.259.000, παρουσιάζοντας μάλιστα αύξηση σε σχέση με την απογραφή του 1951 που ήταν 7.200.000. Όσον αφορά τη κατανομή του πληθυσμού αυτή ήταν η εξής:

- α) παιδικός πληθυσμός 19,3%
- β) ενεργός πληθυσμός 67,1%
- γ) γεροντικός πληθυσμός 13,7% (απογραφή 1991)

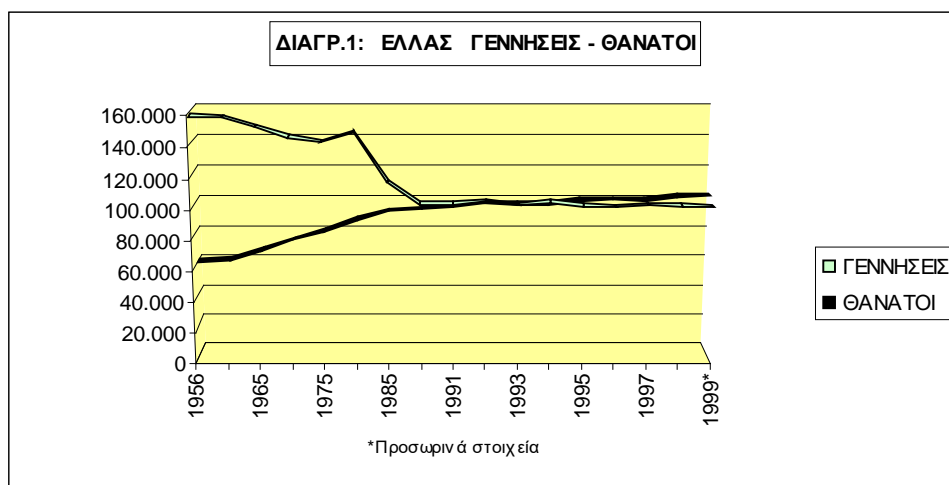
Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία ο δείκτης γήρανσης διαμορφώθηκε στο 71,1% ενώ ο δείκτης εξάρτησης στο 49,1%. Ο δείκτης της γεννητικότητας έφτασε στο 9,6/ 1000 γεννήσεις, η βρεφική θνησιμότητα κυμάνθηκε σε 6,2 θανάτους ανά 1000 γεννήσεις (6,2/1000,1991).Ο απόλυτος αριθμός των θανάτων έφτασε τις 103.000 ενώ το προσδόκιμο επιβίωσης για τους άνδρες κυμάνθηκε στα 75,3 έτη και στα 80,5 έτη για τις γυναίκες. (Γ. Γ. ΕΣΥΕ, Απογραφές 1928 έως 1991)

2.5 Σύγκριση των δύο δεκαετιών με την βοήθεια διαγραμμάτων και πινάκων.

Με μια πρώτη ματιά στα στατιστικά στοιχεία των δύο εν λόγω συγκρινόμενων δεκαετιών διαπιστώνει κανείς πρώτα από όλα ότι ο πληθυσμός της Ελλάδας αυξήθηκε από 7,2 εκατομμύρια το 1951 σε 10,3 περίπου το 1998.

Επιπλέον, οι γεννήσεις ενώ υπερτερούσαν έναντι των θανάτων κατά την δεκαετία του 1950-60 (ΔΙΑΓ. 1), παρουσίασαν μια βαθμιαία σύγκλιση κατά την δεκαετία του 1990-00, η οποία έφτασε μάλιστα στο σημείο, έστω και οριακά να έχει αντίστροφη σχέση από το 1998, όταν οι θάνατοι ήταν περισσότεροι από τις γεννήσεις.

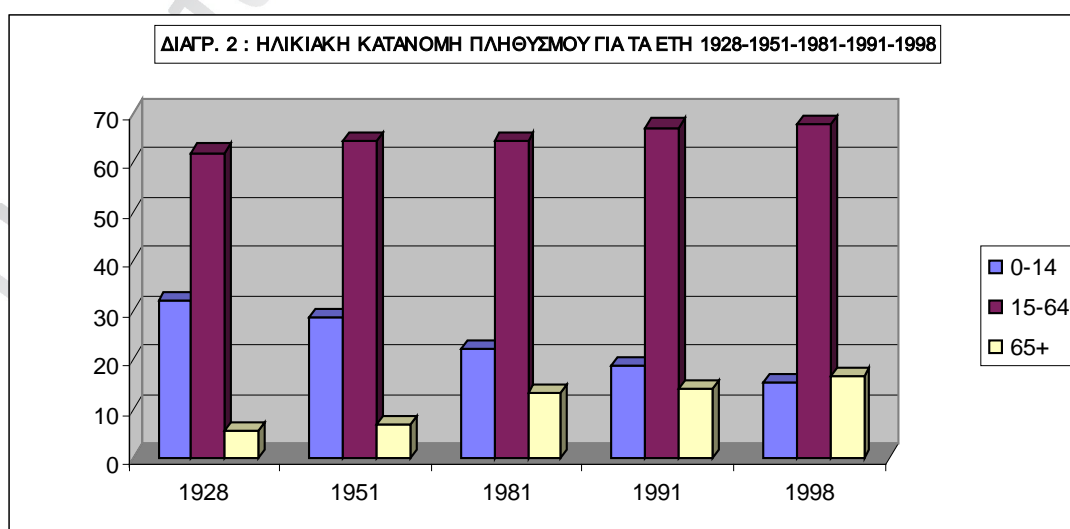
ΔΙΑΓ. 1 Γεννήσεις και θάνατοι (σε χιλιάδες), Ελλάδα, 1956-1999



Πηγή: ΕΣΥΕ (από Σακέλης,2005)

Όσον αφορά την ηλικιακή κατανομή, όπως παρουσιάζεται στο ΔΙΑΓ. 2, δύναται να εξαγεί κανείς χρήσιμα συμπεράσματα. Συγκεκριμένα, θετικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι παρατηρείται αύξηση του ενεργού πληθυσμού μεταξύ των δυο δεκαετιών από 64,4% το 1951 σε 67,1% το 1991. Όμως, το αρνητικό είναι ότι το ποσοστό του παιδικού πληθυσμού για τα αντίστοιχα έτη μειώθηκε από 28,8% σε 19,3% τη ίδια ώρα που ο γερωντικός πληθυσμός αυξανόταν σε ποσοστό από 6,8% σε 13,7%. Ως φυσικό επακόλουθο οι μεταβολές αυτές επηρέασαν και τους δείκτες εξάρτησης και γήρανσης, από 23,6% (1951) σε 71,1% (1991) και από 55,7% (1951) σε 49,1% (1991) αντιστοίχως.

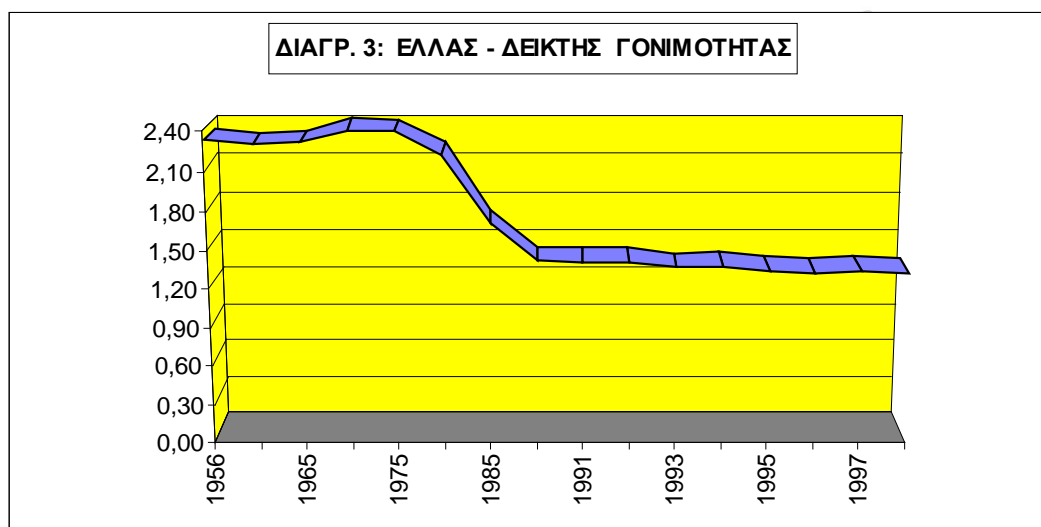
ΔΙΑΓ. 2 Ηλικιακή κατανομή πληθυσμού, Ελλάδα 1928-1998



Πηγή: ΕΣΥΕ, 1998

Στη συνέχεια, από το ΔΙΑΓ. 3, που αφορά το δείκτη της γονιμότητας, φαίνεται με σαφήνεια ότι μεταξύ των δύο δεκαετιών οι γεννήσεις έχουν μειωθεί αισθητά. Συγκεκριμένα, από τις 2,3 γεννήσεις ανά γυναίκα το 1956 φτάσαμε μόλις στις 1,3 το 1997.

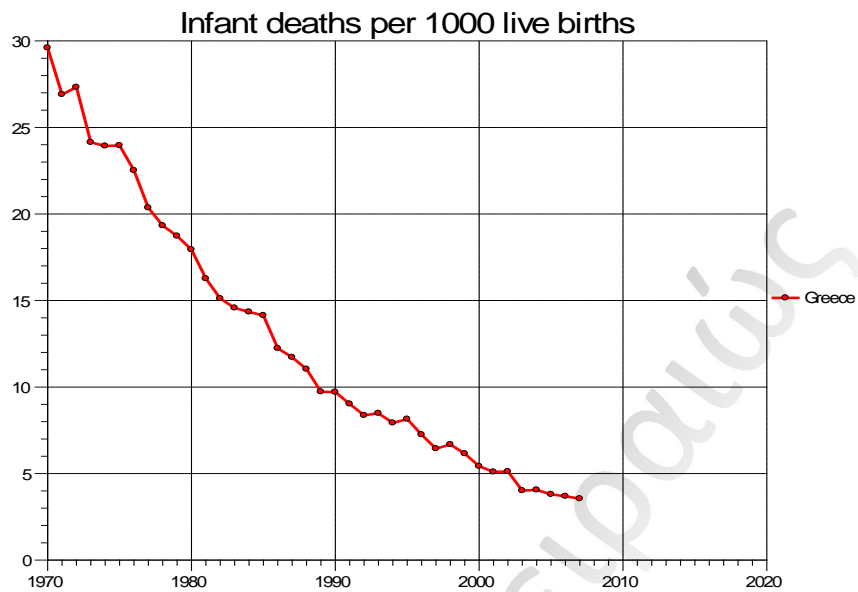
ΔΙΑΓ. 3 Δείκτης γονιμότητας, Ελλάδα 1956-1997



Πηγή: ΕΣΥΕ, 1998

Αναφορικά με την βρεφική θνησιμότητα (ΔΙΑΓ. 4), από τα υψηλά επίπεδα των 39 θανάτων βρεφών σε 1000 γεννήσεις ζώντων το 1956 (δεν απεικονίζεται), παρουσίασε συνεχή καθοδική τάση φτάνοντας το 2000 σε 5,1 αντίστοιχα.

ΔΙΑΓ. 4 Δείκτης βρεφικής θνησιμότητας ανά 1000 γεννήσεις, Ελλάδα 1970-2007



Πηγή: ΟΟΣΑ, 2007

Έτσι το προσδόκιμο επιβίωσης, σύμφωνα και με τον πίνακα 1, παρουσίασε σημαντική αύξηση και από τα 67,3 (άνδρες) και 72,4 (γυναίκες) έτη στο τέλος της δεκαετίας του 1950-60, έφτασε στα 75,3 και 80,5 έτη αντίστοιχα το 1998.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Προσδόκιμο επιβίωσης (μέσος όρος σε έτη), άνδρες- γυναίκες, Ελλάδα
1960-1998

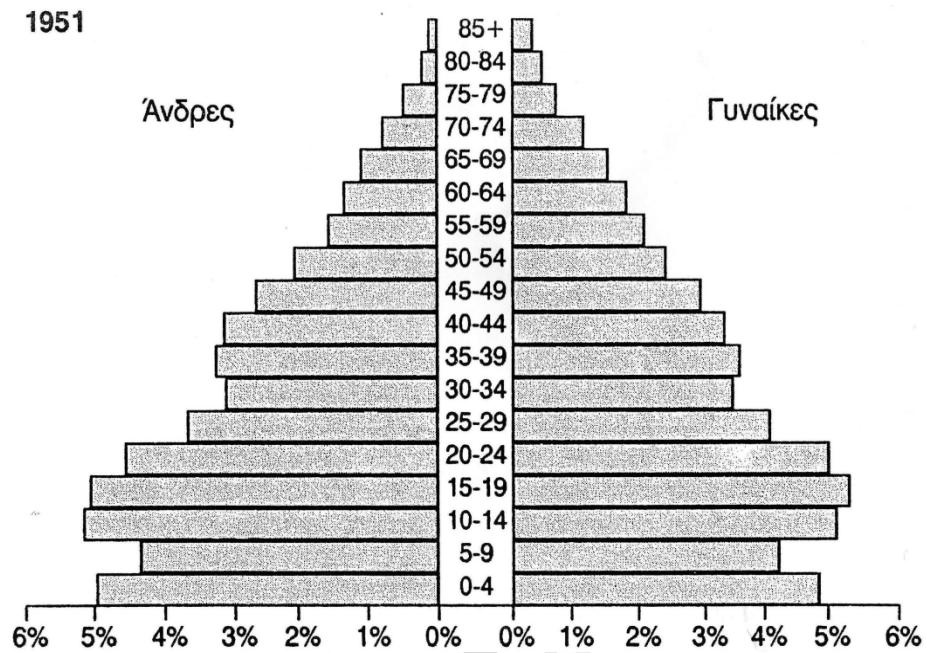
	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
1960	67,3	72,4
1970	70,1	73,8
1980	72,2	76,8
1990	74,6	79,5
1991	74,7	79,7
1992	74,7	79,6
1993	75,0	79,9
1994	75,2	80,2
1995	75,0	80,3
1996	75,1	80,4
1997	75,3	80,6
1998	75,3	80,5

Πηγή: ΕΣΥΕ

Αποτέλεσμα αυτής της αύξησης της επιβίωσης ήταν ότι οι γενιές, οι οποίες προέρχονταν από γεννήσεις της περιόδου υψηλής γεννητικότητας, απέφυγαν τον πρόωρο θάνατο, προωθήθηκαν προς τα υψηλότερα κλιμάκια των ηλικιών και διόγκωσαν τον πληθυσμό των ηλικιωμένων.

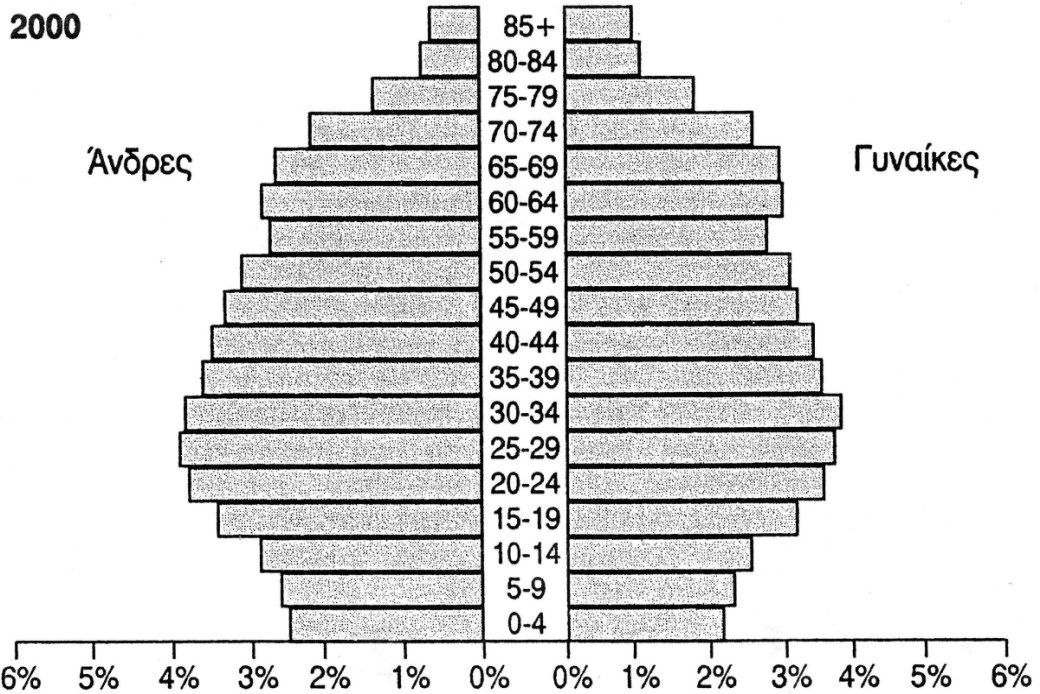
Η αύξηση αυτή του αριθμού των ηλικιωμένων μέσα στον πληθυσμό, επειδή συνοδεύθηκε από σμίκρυνση της πυραμίδας του πληθυσμού προς τη βάση της (ΔΙΑΓ. 5 και ΔΙΑΓ. 6), λόγω του βαθμιαίου περιορισμού των γεννήσεων, είχε ως αποτέλεσμα τη “γήρανση” του πληθυσμού. Έτσι η πυραμίδα των ηλικιών ενώ το 1951 είχε τριγωνικό σχήμα το στα τέλη της δεκαετίας του 1990-00 παρουσιάζει ένα σχήμα που μοιάζει με μανιτάρι.

ΔΙΑΓ. 5 Ηλικιακή πυραμίδα, Ελλάδα 1951



Πηγή: ΕΣΥΕ

ΔΙΑΓ. 6 Ηλικιακή πυραμίδα, Ελλάδα 2000



Πηγή: ΕΣΥΕ

2.6 Δημογραφική εξάρτηση και αναδιανεμητικό σύστημα.

Όπως έχει ήδη προαναφερθεί (ενότητα 1.4), το κύριο χαρακτηριστικό ενός αναδιανεμητικού συνταξιοδοτικού συστήματος είναι ότι οι συντάξεις καταβάλλονται μέσω των εισφορών των εργαζομένων, των εργοδοτών και πολλές φορές του κράτους. Ουσιαστικά, οι σημερινοί εργαζόμενοι αποδέχονται τη συμμετοχή τους στις συνταξιοδοτικές δαπάνες των σημερινών συνταξιούχων, με την προοπτική ότι οι μελλοντικοί εργαζόμενοι θα έχουν συμβολή στην πληρωμή των δικών τους συντάξεων. Η διαφορά του εν λόγω συστήματος από το κεφαλαιοποιητικό είναι ότι στο τελευταίο το κάθε άτομο αποταμιεύει χρήματα σε όλη τη διάρκεια του ενεργού του βίου, τα οποία λαμβάνει ως σύνταξη μετά τη συνταξιοδότηση του. Αξιοσημείωτο πάντως είναι το γεγονός ότι και στα δύο συστήματα, όταν μεταβάλλεται ο αριθμός των συνταξιούχων απαιτείται μεταφορά εισοδήματος από τους εργαζόμενους στους συνταξιούχους. Στο μεν αναδιανεμητικό σύστημα αυτό επιτυγχάνεται μέσω των εισφορών και στο δε κεφαλαιοποιητικό, η επιστροφή των χρημάτων που τα άτομα έχουν αποταμιεύσει στη διάρκεια του ενεργού τους βίου πραγματοποιείται ανάλογα με την απόδοση των αντίστοιχων επενδύσεων.

Στόχος της παρούσης ενότητας είναι η αναζήτηση των επιπτώσεων που προκύπτουν από τις διαχρονικές μεταβολές στην κατά ηλικία δομή του πληθυσμού. Παρά τις πολλές αλλαγές, που φαίνεται να επιφέρει ο νέος ασφαλιστικός νόμος (Νόμος 3863/2010) το ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και εν προκειμένω το συνταξιοδοτικό σύστημα παραμένει αναδιανεμητικό, για αυτό και η αναζήτηση θα περιοριστεί στο πλαίσιο ενός συστήματος αναδιανεμητικού χαρακτήρα.

Σε ένα αναδιανεμητικό σύστημα η οικονομική ισορροπία εξασφαλίζεται όταν ισχύει η ισότητα ανάμεσα στο συνολικό μέγεθος των εισφορών και στο σύνολο των δαπανών. Στο πρώτο μέλος της ισότητας υπάρχει το μέγεθος των εισφορών το οποίο είναι συνάρτηση δύο μεγεθών: α) του αριθμού των ατόμων που καταβάλλουν συνταξιοδοτικές εισφορές (A) και β) του ύψους των εισφορών (e). Στο δεύτερο μέλος της ισότητας, το σύνολο των δαπανών συναρτάται από: α) τον αριθμό των ατόμων που λαμβάνουν τη σύνταξη (Σ) και β) το ύψος της σύνταξης (σ). Εν ολίγης, στην κατάσταση ισορροπίας ισχύει η παρακάτω ισότητα:

$$A \times e = \Sigma \times \sigma$$

Οι δημογραφικές μεταβολές δυνητικά επηρεάζουν και τα δύο μέλη της παραπάνω ισότητας. Σε ότι αφορά το δεύτερο μέλος αυτής της σχέσης (ισότητας) ο αριθμός των

συνταξιούχων (Σ) μπορεί να θεωρηθεί ως το γινόμενο του αριθμού των ατόμων που βρίσκονται σε ηλικία συνταξιοδότησης (R) επί του ποσοστού συνταξιοδότησης (λ). Ως ποσοστό συνταξιοδότησης ορίζεται το ποσοστό των ατόμων που λαμβάνουν σύνταξη σε σχέση με αυτούς που βρίσκονται σε ηλικία συνταξιοδότησης. Άρα ο αριθμός των συνταξιούχων δίνεται από την παρακάτω σχέση:

$$\Sigma = \lambda \times R$$

Αναφορικά με το πρώτο μέλος της αρχικής ισότητας, μπορεί μεν να μην υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ των μεταβολών του πληθυσμού και της απασχόλησης, αλλά παρόλα αυτά ο απασχολούμενος πληθυσμός, όπως έχει ήδη ειπωθεί (ενότητα 2.2) αποτελεί μέρος του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας (15-64 ετών). Ο αριθμός των απασχολούμενων ατόμων (A) μπορεί να θεωρηθεί το γινόμενο του ποσοστού απασχόλησης (α) με τον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας (P). Επομένως:

$$A = \alpha \times P$$

Επιπρόσθετα, η μέση εισφορά εκφράζεται σε σχέση με την αμοιβή των εργαζομένων. Δηλαδή η μέση εισφορά (e) είναι το γινόμενο της μέσης αμοιβής (S) επί του ποσοστού εισφοράς (φ) και έτσι ισχύει:

$$e = S \times \varphi$$

Επομένως, η αρχική ισότητα μεταξύ του μεγέθους των εισφορών και των δαπανών σε ένα συνταξιοδοτικό σύστημα αναδιανεμητικού χαρακτήρα διαμορφώνεται ως εξής:

$$A \times e = \Sigma \times \sigma$$

$$\alpha \times P \times S \times \varphi = \lambda \times R \times \sigma$$

ή

$$\alpha \times S \times \varphi = \lambda \times (R/P) \times \sigma$$

Πλέον, στο δεύτερο μέλος της ισότητας συναντάμε το πηλίκο του πληθυσμού σε ηλικία συνταξιοδότησης (R) προς τον πληθυσμό σε ηλικία εργασίας (P), δηλαδή τον δείκτη δημογραφικής εξάρτησης (Μπάγκαβος, 2003, σελ.249-252).

Στο σημείο αυτό αξίζει προκαταβολικά να αναφερθεί ότι υπάρχει και ο δείκτης οικονομικής εξάρτησης που ορίζεται ως « το πηλίκο του αριθμού των συνταξιούχων προς τον αριθμό των απασχολούμενων » (Μπάγκαβος, 2004, σελ.153-154). Μάλιστα, ο εν λόγω δείκτης αποτελεί τον πιο ασφαλή δείκτη για την εκτίμηση των επιπτώσεων που

προκύπτουν στο συνταξιοδοτικό σύστημα από τον παράγοντα απασχόληση που θα ακολουθήσει στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσης εργασίας.

Επιστρέφοντας στην ισότητα $\alpha \times S \times \varphi = \lambda \times (R/P) \times \sigma$, μετά από αυτή την απαραίτητη διευκρίνιση, είναι προφανές ότι ο δημογραφικός παράγοντας διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διασφάλιση της βιωσιμότητας του συνταξιοδοτικού συστήματος, μιας και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό και τα δύο μέλη της ισότητας, είτε μέσω του πληθυσμού σε ηλικία συνταξιοδότησης (R), είτε μέσω του ενεργού πληθυσμού (P) μιας χώρας και δη της Ελλάδας.

Λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα της ενότητας 2.5 σχετικά με την ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού της Ελλάδας, που μεταβάλλεται δυσμενώς, αφού αυξάνεται συνεχώς το ποσοστό των ηλικιωμένων ενώ ταυτόχρονα μειώνονται τα αντίστοιχα του ενεργού παιδιών, αναπόφευκτα αυξάνεται ο δείκτης δημογραφικής εξάρτησης. Όμως, εκτός από τους δημογραφικούς παράγοντες, η τελική ισότητα επηρεάζεται από οικονομικούς (ποσοστό απασχόλησης, επίπεδο μέσων αμοιβών) και θεσμικούς (ποσοστό συνταξιοδότησης, επίπεδο μέσης σύνταξης) παράγοντες. Εφόσον λοιπόν ορισμένα από τα μεγέθη που απαρτίζουν την τελική ισότητα έχουν μεταβληθεί, όπως τα (R) και (P), και προκειμένου να διατηρείται η οικονομική ισορροπία του συστήματος, επιβάλλεται να μεταβληθούν τα υπόλοιπα μεγέθη της ισότητας. Στην Ελλάδα μέχρι την πρόσφατη ψήφιση του νέου ασφαλιστικού νόμου, δεν υπήρξε καμιά ουσιαστική μεταβολή σε οικονομικούς και θεσμικούς παράγοντες δημιουργώντας ανισορροπία μεταξύ εσόδων και δαπανών οδηγώντας το σύστημα σε ελλείμματα.

Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι ανάλογα με το πώς διαμορφώνεται το δημογραφικό τοπίο, δηλαδή αν ο δείκτης εξάρτησης αυξάνεται ή μειώνεται, αλυσιδωτά επηρεάζονται όλα τα μεγέθη που απαρτίζουν την ισότητα που ισχύει σε ένα συνταξιοδοτικό σύστημα αναδιανεμητικού χαρακτήρα, δρομολογώντας εξελίξεις και λήψεις πολιτικών αποφάσεων, που αναμένεται να προκαλέσουν ποικίλες αντιδράσεις.

2.7 Η αναμενόμενη εξέλιξη των δημογραφικών μεγεθών της Ελλάδας. Δημογραφικές προβολές μέχρι το έτος 2050.

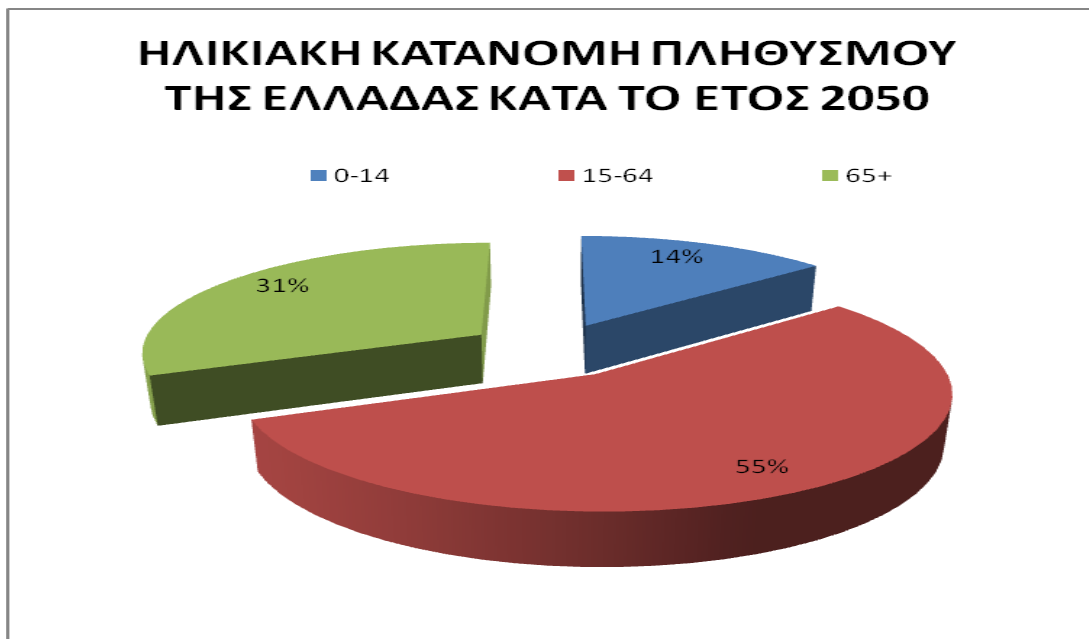
Στην παρούσα ενότητα θα καταβληθεί προσπάθεια να προσεγγιστεί η εξέλιξη των δημογραφικών μεγεθών για την Ελλάδα σε έναν ορίζοντα πενήνταετίας. Αρωγός σε αυτό το *a priori* και αντικειμενικά, δύσκολο εγχείρημα αποτελεί η γνωστή εργασία του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ με τίτλο « Αναλογιστική Μελέτη του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης – Δέσμη Προτάσεων ».

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία, ο δείκτης εξάρτησης για το 2001 βρισκόταν στο 24,486% και η προβλεπόμενη εξέλιξή του μέχρι το έτος 2050 θα φτάσει στο 55,440%, θα έχει δηλαδή υπερδιπλασιαστεί, με την αύξηση του όμως να γίνεται σταδιακά ως το 2022 που θα ξεπεράσει το 35%. Με αυτό τον τρόπο διαπιστώνεται ότι ο παιδικός πληθυσμός θα μειώνεται συνεχώς και αδιαλείπτως, ενώ ο γερωντικός πληθυσμός θα αυξάνεται την ίδια περίοδο συνεχώς και μάλιστα με ετήσιο ρυθμό μεταξύ 1,590% (2031) και 0,747% (2049-50). Αντιθέτως, ο παραγωγικός πληθυσμός από το 2010 και έπειτα εμφανίζει συνεχώς μειωτικές μεταβολές κυμαινόμενες από 0,066% ως 0,829% (2030).

Σε ότι αφορά τον πληθυσμό, αυτός θα αυξάνεται κατά 0,21% μέχρι το 2010, από το 2010 έως το 2017 θα συνεχίσει να αυξάνει με μειωμένο ρυθμό και από το 2017 θα παρουσιάσει την πρώτη μείωση. Εντωμεταξύ, το 2010, θα είναι το πρώτο έτος μείωσης του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας. Επιπλέον, η σχέση των ατόμων ηλικίας 65 και άνω στο σύνολο των ατόμων με ηλικία 15-64 ετών είναι 1 προς 3,7 και μέχρι το 2050 θα διαμορφωθεί σε 1 προς 1,8.

Συνοπτικά, προβλέπεται ότι η κατανομή του πληθυσμού κατά το έτος 2050 θα έχει διαμορφωθεί σύμφωνα με το ΔΙΑΓ. 7 (Ρομπόλης- Ρωμανιάς- Μάργιος, 2001, σελ.187-199)

ΔΙΑΓ. 7 Ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού, Ελλάδα 2050

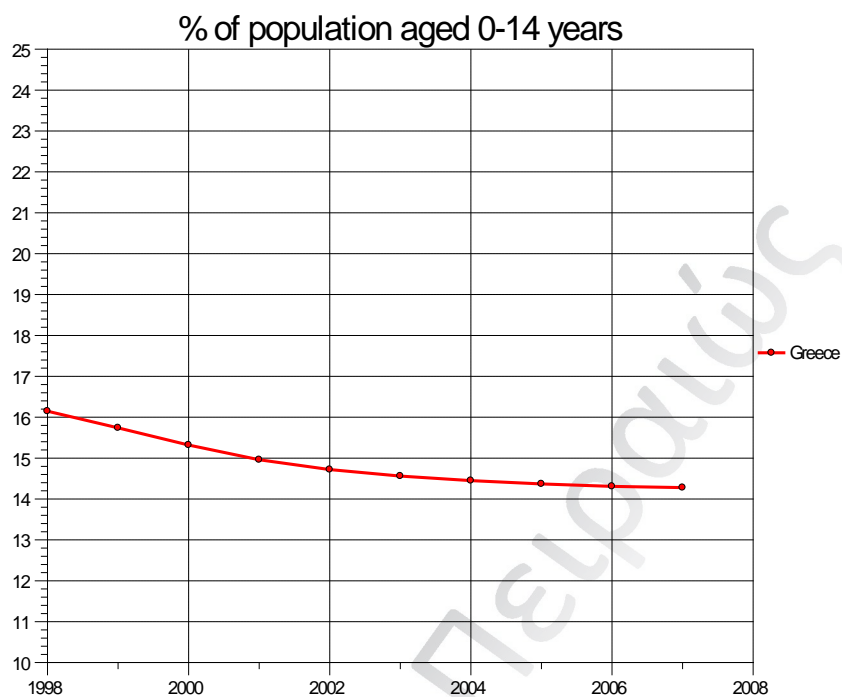


Πηγή: Εκτίμηση ΕΣΥΕ

2.8 Το δημογραφικό τοπίο στην Ελλάδα σήμερα.

Σύμφωνα με πιο πρόσφατα στατιστικά στοιχεία (έτος 2007) του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) η ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού της Ελλάδας συνεχώς μεταβάλλεται. Παρατηρώντας με προσοχή το ΔΙΑΓ. 8 στο οποίο απεικονίζεται το ποσοστό του παιδικού πληθυσμού, κυμαίνεται στο 14,2 % διαγράφοντας συνεχή μείωση, που τείνει να σταθεροποιηθεί. Μάλιστα παρουσιάζει μείωση 1,2 ποσοστιαίες μονάδες από το αντίστοιχο ποσοστό κατά το έτος 2007.

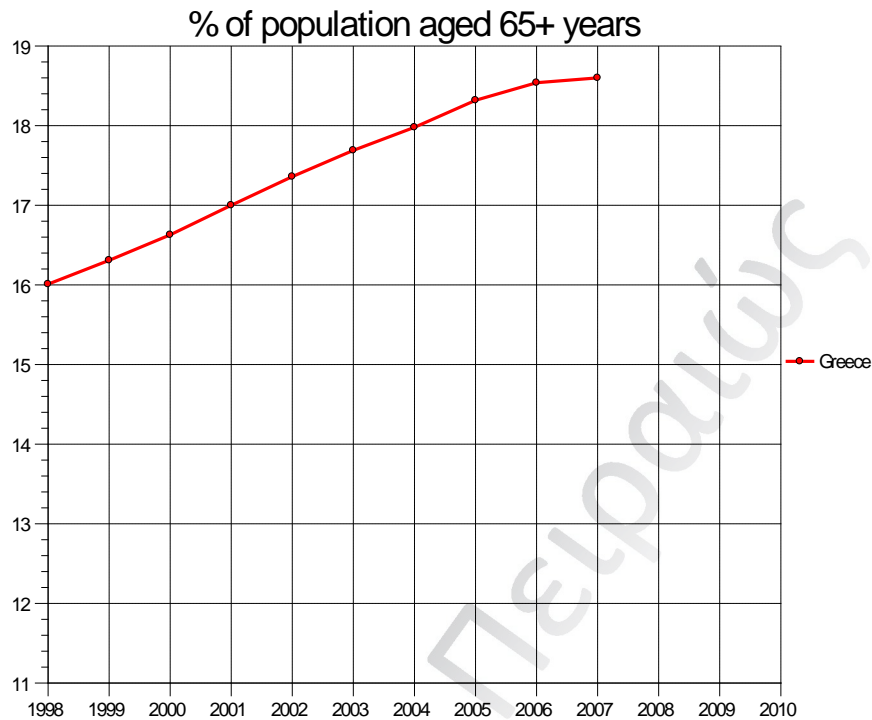
ΔΙΑΓ. 8 Παιδικός πληθυσμός, Ελλάδα 1998-2007



Πηγή: ΟΟΣΑ, 2007

Όσον αφορά τον γεροντικό πληθυσμό, χρήσιμα στοιχεία αντλούνται από το ΔΙΑΓ. 9. Σύμφωνα με αυτό ο γεροντικός πληθυσμός στην Ελλάδα ανέρχεται σε 18,6 % παρουσιάζοντας συνεχή αύξηση. Μάλιστα έχει αυξηθεί κατά δύο (2) ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το έτος 2000 που κυμάνθηκε στο 16,6 %.

ΔΙΑΓ. 9 Γεροντικός πληθυσμός, Ελλάδα 1998-2007



Πηγή: ΟΟΣΑ, 2007

Επιπλέον, σύμφωνα με τα παραπάνω ποσοστά, δύναται να υπολογιστούν ο δείκτης εξάρτησης και ο δείκτης γήρανσης. Έτσι, ο δείκτης εξάρτησης για το 2007 βρίσκεται στο 27,67 % αυξημένος κατά 3,23 % από τον αντίστοιχο του 2000 που ήταν 24,44 %. Ο δείκτης γήρανσης έχει αυξηθεί από 107,79 % σε 130,98 % για τα έτη 2000 και 2007 αντιστοίχως.

Αν τώρα προστεθεί σε όλα τα παραπάνω και το γεγονός ότι το προσδόκιμο επιβίωσης βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα, μιας και υπολογίζεται σε 79,6 έτη για το σύνολο του πληθυσμού (άνδρες 77,2 έτη- γυναίκες 82 έτη) σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ για το 2007, φαίνεται πως όλα συνηγορούν ότι η πληθυσμιακή γήρανση στην Ελλάδα επιδεινώνεται, επαληθεύοντας τις δημογραφικές προβολές για το 2050.

2.9 Ο αντίκτυπος της δημογραφικής γήρανσης και οι λύσεις που υπαγορεύει το πρόβλημα.

Από την έως τώρα ανάλυση στο κεφάλαιο αυτό καταδεικνύεται ότι ο ελληνικός πληθυσμός γηράσκει, καθώς και ότι η επιδείνωση των σχέσεων, νεανικού- γεροντικού και ενεργού- γεροντικού πληθυσμού βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη. Η δημογραφική γήρανση προκαλεί αυξητικές πιέσεις στις δημόσιες δαπάνες, οι οποίες πρόκειται να

ενταθούν τα επόμενα είκοσι χρόνια και θα αφορούν τις συντάξεις , την υγεία και τις υπηρεσίες, που παρέχονται στους ηλικιωμένους (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006). Με τις αυξητικές πιέσεις στις δημόσιες δαπάνες τίθεται σε κίνδυνο η μελλοντική οικονομική βιωσιμότητα των συστημάτων συνταξιοδότησης και γενικότερα της κοινωνικής ασφάλισης.

Με την ψήφιση του νέου ασφαλιστικού νόμου (3863/2010) φάνηκε ότι η λύση για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του ελληνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, δεν αναζητήθηκε στην αντιμετώπιση του φαινομένου της γήρανσης του πληθυσμού, αλλά στις μεταβολές θεσμικών παραγόντων (ποσοστό συνταξιοδότησης, επίπεδο μέσης σύνταξης) και κοινωνικών μεταβλητών (όρια ηλικίας), που στο σύνολο τους θίγουν τα χαμηλά εισοδήματα και αποτελούν απειλή για την κοινωνική συνοχή.

Ακόμα και αν γίνει αποδοχή των νέων μέτρων, ως αναπόφευκτα σε ένα περιβάλλον πίεσης για δημοσιονομική εξυγίανση από το μεικτό μηχανισμό στήριξης και τις επιταγές του Μνημονίου Συνεννόησης, είναι ξεκάθαρο ότι η λύση του προβλήματος της δημογραφικής γήρανσης του πληθυσμού, θα πρέπει, μάλλον, να αναζητηθεί, πρωτίστως σε πολιτικές ενθάρρυνσης της δημογραφικής ανανέωσης.

Κάτι τέτοιο δύναται να επιτευχθεί με πολιτικές στήριξης της οικογένειας, που θα στοχεύουν στη μείωση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας, στην ενδυνάμωση των κοινωνικών υποδομών και των υπηρεσιών που συμφιλιώνουν την οικογενειακή με την επαγγελματική ζωή, στη διάδοση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, την παροχή κινήτρων και τη διευθέτηση του χρόνου εργασίας για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των πολιτών στις δομές της δια βίου εκπαίδευσης, με στόχο τη συνεχή αναβάθμιση των επαγγελματικών τους δεξιοτήτων, ώστε να ενισχυθεί η θέση τους στην αγορά εργασίας.(Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2006)

3 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

3.1 Κεϋνσιανή συναίνεση και Διανεμητικά Συστήματα

Η περίοδος της κεϋνσιανής συναίνεσης, όπου οι κρατικές πολιτικές υπήρξαν προσανατολισμένες στην επίτευξη της πλήρους και σταθερής απασχόλησης και την ενίσχυση της ζήτησης, υπήρξε, χωρίς αμφιβολία, μια «χρυσή εποχή» για τα διανεμητικά συστήματα. Όσο αυξάνονταν το επίπεδο της απασχόλησης διευρύνονταν το πεδίο των εισφορών, με αποτέλεσμα την εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου συντάξεων, μέσω του οποίου ενισχύονταν η αγοραστική δύναμη των ατόμων εκτός αγοράς εργασίας, τροφοδοτώντας τη ζήτηση.

Η «διάρρηξη» της κεϋνσιανής συναίνεσης, με την εγκατάλειψη του μοντέλου της πλήρους και σταθερής απασχόλησης, σε συνάρτηση με τη δημογραφική γήρανση και τη συνταξιοδότηση της γενιάς της πλήρους απασχόλησης οδήγησαν τα διανεμητικά συστήματα σε κρίση. Με τον περιορισμό της «δεξαμενής» των ασφαλιστικών εισφορών από τη μία και την επέκταση των απαιτούμενων κονδυλίων από την άλλη, τα οποία σε αρκετές περιπτώσεις ξεπερνούσαν τις καταβαλλόμενες εισφορές, διαμορφώνεται ένα ελλειμματικό περιβάλλον για τα ασφαλιστικά ταμεία, το οποίο υπονομεύει τόσο τη βιωσιμότητα, όσο και την κοινωνική τους επάρκεια.

Το ισοζύγιο εισφορών και παροχών γίνεται ακόμη πιο ελλειμματικό, σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, όπως η υφιστάμενη, με τη συρρίκνωση της αγοράς εργασίας, την επέκταση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης (μερική απασχόληση, εκ περιτροπής εργασία, ενοικίαση προσωπικού, εργολαβίες κ.λπ.), τη διόγκωση της αδήλωτης εργασίας και της ψευδοαπασχόλησης. Σε αυτήν την κατεύθυνση στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι η αποτύπωση της κατάστασης της ελληνικής αγοράς εργασίας, μια και αυτή αποτελεί τον κατεξοχήν ρυθμιστικό παράγοντα των ασφαλιστικών εξελίξεων και εγχειρημάτων. (Κοντιάδη, 2008, σελ.28-29)

3.2 Απασχόληση και Ανεργία

Έπειτα από συνεχή πτώση εννέα ετών, από το 2000 έως το 2008, όταν και κατήλθε στο 7.6%, το ποσοστό ανεργίας αυξάνει σημαντικά, κατά τα έτη 2009 και 2010, με αποτέλεσμα να ανέλθει στο 11.8%, για το β' τρίμηνο του 2010, αυξημένο κατά 34.2% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2009. Πιο συγκεκριμένα, κατά το Β' Τρίμηνο του 2010, ο αριθμός των απασχολούμενων ανήλθε στα 4.426.992 άτομα και αυτός των

ανέργων σε 594.032 (Δ.Τ. ΕΣΥΕ 16/9/2010). Η αυξητική τάση, που παρουσιάζει η ανεργία στη χώρα μας αναμένεται να συνεχισθεί και το 2011, όταν σύμφωνα και με τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναμένεται να ξεπεράσει το 13%, δηλαδή να ανέλθει στα υψηλότερα επίπεδα της πεντηκονταετίας (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2010 σελ.200).

Η μείωση του ποσοστού ανεργίας την περίοδο 2000-2008 εντοπίζεται στην ενίσχυση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας των νέων (15-29), των μακροχρόνιων ανέργων, καθώς και των νεοεισερχόμενων ανέργων, με τη διόγκωσή της τρέχουσας περιόδου να οφείλεται στην ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση. Το ποσοστό ανεργίας για την ηλικιακή ομάδα 15-29, (όπως φαίνεται και στον Πίνακα 2) ανέρχεται στο 22.8%. Η πρόσβαση των γυναικών στην αγορά εργασίας δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο, με το ποσοστό των νέων γυναικών (15-29), που βρίσκονται εκτός αγοράς εργασίας να αγγίζει το 27.5%.

Οι νέοι άνεργοι ηλικίας 15-29 ετών, για το β' τρίμηνο του 2009, αποτελούσαν το 40% περίπου της συνολικής ανεργίας, με τους άνεργους άνω των 30 να αυξάνονται σημαντικά. Οι μακροχρόνια άνεργοι (έτσι νοούνται όσοι αναζητούν εργασία για περισσότερο 12 μήνες) αποτελούν το 43% των ανέργων έναντι του 51.5% του ίδιου εξαμήνου του περσινού έτους. Η αύξηση των μακροχρόνια ανέργων σε απόλυτους αριθμούς (190.095 έναντι 183.810), προέρχεται από τη μεταβολή των ανέργων άνω των 30 ετών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 *Ανεργία (%), κατά φύλο και ομάδες ηλικιών*

Ηλικία	Β' Τρίμηνο					
	2009			2010		
	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολο	Άρρενες	Θήλειες	Σύνολο
Σύνολο	6,3	12,5	8,9	9,4	15,3	11,8
15-29	13,9	22,6	17,7	18,9	27,5	22,8
30-44	5,1	11,9	8,0	8,1	14,7	10,9
45-64	4,2	7,4	5,4	6,5	9,0	7,5
65+	0,7	0,7	0,7	1,2	1,2	1,2

Πηγή: ΕΣΥΕ, 2010.

Η επιδείνωση του ποσοστού της ανεργίας το 2009 φαίνεται να οφείλεται στη συρρίκνωση της απασχόλησης κατά 1.2% και στην αύξηση του εργατικού δυναμικού κατά 0.8%. Η μείωση του ποσοστού της απασχόλησης, κατά το 2009, προέρχεται αφενός

από τη μείωση της παραγωγής (-2%) και αφετέρου από μια μικρότερη μείωση της παραγωγικότητας (-0.8%). (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2010, σελ.201-203)

Η απασχόληση το β' τρίμηνο του 2009, σε σχέση με το προηγούμενο έτος, μειώνεται κατά 50.212 άτομα, με τη μείωσή της να οφείλεται στη μείωση της απασχόλησης των ανδρών (58.250 άτομα), καθώς η γυναικεία απασχόληση εμφανίζεται ελαφρώς αυξημένη κατά 8.040 άτομα (Γ.Γ. ΕΛ. ΣΤΑΤ. ΕΕΔ 2008,2009 Β' Τρίμηνο).

Η μισθωτή απασχόληση πλήττεται περισσότερο από τις δυσμενείς επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης. Πιο συγκεκριμένα μειώνεται, για πρώτη φορά μετά το 1991, κατά 52.280, μια μείωση που υπερβαίνει ακόμα και αυτή της συνολικής μείωσης της απασχόλησης.

3.3 Η κρίση του μοντέλου της πλήρους απασχόλησης και η επέκταση της «ευελιξίας»

Η διεθνής οικονομική κρίση επιφέρει δυσμενείς συνέπειες σε σημαντικές πτυχές της πραγματικής οικονομίας των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι δυσμενείς συνέπειες του φαινομένου της κρίσης είναι ορατές και έντονες στον τομέα της μισθωτής εργασίας, με τη ραγδαία επιδείνωση του περιεχομένου των όρων απασχόλησης να διαμορφώνει συνθήκες μεταβολής της χρηματοπιστωτικής κρίσης σε κρίση απασχόλησης.

Στην Ελλάδα, οι εργασιακές σχέσεις ακολουθούν τη γενικότερη πορεία απορρύθμισης της εργασίας και του Κράτους Πρόνοιας, που παρατηρείται και στον υπόλοιπο ευρωπαϊκό χώρο. Η εντεινόμενη ύφεση της ελληνικής οικονομίας και η εργασιακή αβεβαιότητα (δυστοκία στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και αύξηση της ανεργίας) συνθέτουν ένα προνομιακό πεδίο περαιτέρω επέκτασης των ευέλικτων μορφών εργασίας (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2008,σελ 212-222).

Η επέκταση της μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα εμφανίζει ανοδική τάση και έχει ανέλθει στις 272.440 ήτοι 12.5% για το Δ' Τρίμηνο του 2009, αυξανόμενη σε σχέση με το 2008 κατά 0.5% (Πίνακας 2). Η μείωση της μισθωτής εργασίας συνδέεται με τη μείωση των πλήρως απασχολούμενων, καθώς ο αριθμός των ευέλικτων εργαζόμενων έχει αυξητική τάση. Παράλληλα σε προσωρινή εργασία απασχολούνται 355.000 εργαζόμενοι, κατά κύριο λόγο ακούσια, καθώς μόνο 13.000 επιθυμούσαν να μην έχουν μόνιμη εργασία.

Ο αριθμός των νέων μερικώς απασχολούμενων ξεπερνά τις 80.820 στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού, με ποσοστό 9.9% για το 2009 έναντι 7.9%, ένα έτος νωρίτερα (Γ.Γ.

ΕΛ. ΣΤΑΤ. ΕΕΔ, 2009). Συνολικότερα, οι εργαζόμενοι με μερική απασχόληση αυξήθηκαν κατά 23.580, με περισσότερο από το ήμισυ της μεταβολής (12.390 και 55.5%) να αναλογεί σε αύξηση των μερικώς απασχολούμενων γυναικών. (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2010, σελ. 209-210). Ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο για το χαρακτήρα της μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα είναι και η αύξηση της συμμετοχής, όσων αδυνατούσαν να βρουν μια θέση σταθερής απασχόλησης, που, πλέον, αποτελούν το 47.6% (129.586) έναντι 41.5% το 2008, με την ποσοστιαία αύξηση να ανέρχεται 25%. (βλ. Πίνακα 4)

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Πλήρης και Μερική Απασχόληση, έτος 2009

Πλήρης και Μερική Απασχόληση, έτος 2009	
Πλήρης	4.259.474
Μερική	272.440
Σύνολο	4.531.914

Πηγή: Γ.Γ. ΕΛ. ΣΤΑΤ. ΕΕΔ, 2009

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Πλήρης και Μερική Απασχόληση, έτος 2009

Αίτια για Πλήρη ή Μερική Απασχόληση	
Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	23.407
Παρακολουθεί μαθήματα ή εκπαιδεύεται	17.943
Έχει ασθένεια ή ανικανότητα	4.514
Δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση	129.586
Άλλοι λόγοι	85.434
Δεν δήλωσε λόγο	11.556
Σύνολο	4.531.914

Πηγή: Γ.Γ. ΕΛ. ΣΤΑΤ. ΕΕΔ, 2009

Παράλληλα, το 65.3% των συμβάσεων προσωρινής απασχόλησης έχουν διάρκεια μικρότερη του έτους και το 82,7% διάρκεια μικρότερη των δύο ετών. Η μέση ηλικία των προσωρινά απασχολούμενων ανερχόταν (β' εξάμηνο του 2009) σε 34 έτη έναντι 40 ετών για τους απασχολούμενους σε μόνιμη εργασία. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά της εργασιακής επισφάλειας συμπληρώνονται με ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο, που είναι η χαμηλά αμειβόμενη εργασία. Κατά αυτόν τον τρόπο, οι δύο στους τρεις εργαζόμενους με σύμβαση προσωρινής απασχόλησης είχαν καθαρές μηνιαίες αποδοχές μικρότερες των 900€, ενώ οι μέσες αποδοχές τους είναι 848€, όταν οι μέσες αποδοχές των

απασχολούμενων με συμβάσεις μόνιμης διάρκειας ή αορίστου χρόνου ανέρχονταν σε 1110€ (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2010, σελ. 204-210).

3.4 Απασχόληση και βιωσιμότητα.

Με δεδομένη τη σχέση $\alpha \times P \times S \times \varphi = \lambda \times R \times \sigma$, που πρέπει να ισχύει, ώστε να διασφαλίζεται η οικονομική ισορροπία των διανεμητικών συστημάτων, τη δημογραφική κατάσταση, τη διαχρονική επιδείνωση της αναλογίας εργαζόμενων/συνταξιούχων (δείκτης οικονομικής εξάρτησης), καθώς και το προγενέστερο συνταξιοδοτικό καθεστώς, αναδεικνύεται η σπουδαιότητα της απασχόλησης, ποσοτικά και ποιοτικά, για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας και της επάρκειας των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης.

Η αναστροφή πορείας ή οι όποιες αλλαγές στο δεύτερο σκέλος της εξίσωσης, ακόμα και στην περίπτωση που δεν είναι αδύνατες (θα είναι κοινωνικά άδικες), δεν εκτιμάται ότι βραχυπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα δύνανται να συμβάλλουν ουσιαστικά στη διατηρησιμότητα του συστήματος.

Ταυτόχρονα, όπως εύκολα μπορεί να γίνει αντιληπτό, τα τρία από τέσσερα μεγέθη του πρώτου σκέλους, που καθορίζει τις εισροές στο σύστημα, σχετίζονται άμεσα με το μέγεθος της απασχολησιμότητας και το περιεχόμενο των όρων της απασχόλησης. Με αυτόν τον τρόπο, η μείωση των θέσεων εργασίας, η μακρόχρονη παραμονή εκτός αγοράς εργασίας, η επέκταση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, όταν αυτές υποκαθιστούν την πλήρη και σταθερή εργασία, και η αύξηση της ψευδοαυτοαπασχόλησης δημιουργούν σημαντική υστέρηση στο σκέλος των εσόδων, με αποτέλεσμα την υποβάθμιση της βιωσιμότητας και της κοινωνικής αποτελεσματικότητας του συστήματος. Σε αντίθετη περίπτωση, ενδεχόμενη αύξηση της απασχόλησης, και κυρίως της εξαρτημένης εργασίας, στους νέους αλλά και στην ηλικιακή ομάδα 55-64 θα συνέβαλε αποφασιστικά στην επίτευξη μιας βιώσιμης ισορροπίας. Παράλληλα, η αναβάθμιση του πλέγματος υγείας και ασφάλειας στους χώρους εργασίας, η οποία θα περιορίζε δραστικά του επαγγελματικούς κινδύνους, μειώνοντας τα εργατικά ατυχήματα και τις απορρέουσες από αυτά εκροές (δαπάνες για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, πρόωρες συνταξιοδοτήσεις κ.λπ.) και επιτρέποντας την περαιτέρω άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητας, θα λειτουργούσε στην κατεύθυνση της προσδοκώμενης ομαλής εξισορρόπησης των ετών εργασίας και συνταξιοδότησης.

Η Ελλάδα αλλά και ολόκληρη η Ευρώπη, καλείται να δημιουργήσει νέες και μακροπρόθεσμα βιώσιμες θέσεις εργασίας, μέσα σε ένα περιβάλλον συρρίκνωσης της παραγωγικής δραστηριότητας, τεχνολογικής ανεργίας, κλαδικών αποδιαρθρώσεων και αποβιομηχάνισης αρκετών περιφερειών. Η μείωση της ανεργίας μέσα από την ανάπτυξη και μετασχηματισμό της παραγωγικής βάσης, η στήριξη της πλήρους και σταθερής απασχόλησης, η ενδυνάμωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού με ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, αλλά και ο επαναπροσδιορισμός της έννοιας της ευελιξίας, προβάλλουν ως βασικές εξωγενείς κατευθύνσεις για την οικονομική μακροβιότητα του Ασφαλιστικού.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

4 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

4.1 Εισαγωγή

Όπως έχει ήδη λεχθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο (2^ο), εκτός από τη γεννητικότητα και τη θνησιμότητα, η τρίτη από τις βασικές δημογραφικές διαδικασίες, που μεταβάλλουν τη δομή, τη σύνθεση, την κατανομή και το μέγεθος του πληθυσμού είναι η μετανάστευση. Ο λόγος που η μετανάστευση δεν συμπεριλήφθηκε στο κεφάλαιο της δημογραφίας και αποτελεί ξεχωριστό κομμάτι στην παρούσα εργασία είναι ο διττός ρόλος της σχετικά με την κοινωνική ασφάλιση, αφού δύναται να επηρεάσει και τη δημογραφία και το επίπεδο της απασχόλησης.

Θεωρητικά, η μετανάστευση για τις χώρες υποδοχής οικονομικών μεταναστών είναι δυνατό να βελτιώσει το δημογραφικό τοπίο τους, αφού αλλάζει η αναλογία των νέων προς τους ηλικιωμένους και αυξάνεται το ποσοστό του παραγωγικού πληθυσμού. Επιπλέον, εφόσον αυτοί εισέρχονται στη νόμιμη αγορά εργασίας και πληρώνουν εισφορές, βοηθούν στη διασφάλιση της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος. (Βουρλούμης, 2005, σελ.115)

Σκοπός του κεφαλαίου, αφού πρώτα οριστεί η έννοια και τα βασικά χαρακτηριστικά των μεταναστών, που ζουν στην Ελλάδα, είναι να αναζητηθεί, αν και σε ποιο βαθμό η μετανάστευση επηρέασε την κατά ηλικία δομή και το μέγεθος του πληθυσμού της Ελλάδας. Κατόπιν, θα διερευνηθεί, αν η μετανάστευση είχε θετική επιρροή στο εργατικό δυναμικό της χώρας ώστε να αποκαλυφθεί αν υπήρξε αρωγός στη διασφάλιση της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος. Η διερεύνηση θα επικεντρωθεί στην τριακονταετία 1971-2001 και κυρίως στην δεκαετία 1991-2001.

Οι λόγοι για την επιλογή των συγκεκριμένων ετών είναι η διαθεσιμότητα των στατιστικών στοιχείων και η αλλαγή του μεταναστευτικού χαρακτήρα της Ελλάδας (1991) από χώρα καθαρής εκροής σε χώρα καθαρής εισροής μεταναστών (Τσίμπος, 2004, σελ.253). Μάλιστα, αξίζει προκαταβολικά να σημειωθεί ότι από πλευράς τεκμηρίωσης, οι μεταναστευτικές στατιστικές είναι ελλιπείς και ανεπαρκείς τόσο ποσοτικά, όσο και ποιοτικά. (Τσίμπος, 2004, σελ.253-254)

Κλείνοντας, ανάλογα με τα εξαγόμενα της έρευνας θα επισημανθεί ποια πορεία οφείλει η χώρα να χαράξει στο μέλλον στο ζήτημα της μετανάστευσης, ώστε να διασφαλίζεται η βιωσιμότητα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης.

4.2 Τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης στην Ελλάδα.

Προτού ξεκινήσει η περιγραφή των κύριων χαρακτηριστικών των οικονομικών μεταναστών, που εισήλθαν στην Ελλάδα από το 1990 και εντεύθεν, είναι απαραίτητο να προσδιοριστεί ο όρος μετανάστευση. Με τον όρο μετανάστευση νοείται η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συνόλου. Η μετανάστευση, με βάση το καθεστώς εισόδου και παραμονής στη χώρα υποδοχής, διακρίνεται σε Νόμιμη και Παράνομη Μετανάστευση. (Τσαούση, 1996, σελ.238)

Αναμφίβολα, η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, η οποία αποτελεί μέρος των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ταυτόχρονα πύλη εισόδου προς την Ευρώπη, εξηγεί σε σημαντικό βαθμό την αύξηση του αλλοδαπού πληθυσμού και τη συγκέντρωση συγκεκριμένων εθνοτήτων στην Ελλάδα.

Η Ελλάδα μέχρι το 1960 χαρακτηριζόταν ως χώρα εξαγωγής μεταναστών (Μπένος, 2009), λόγω του δεύτερου κύματος μετανάστευσης (το πρώτο συντελέστηκε μεταξύ των ετών 1900-1920 κυρίως προς ΗΠΑ και Αυστραλία) προς τη Γερμανία, το Βέλγιο, τον Καναδά, την Αυστραλία και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης κυρίως για οικονομικούς και πολιτικούς λόγους. Κατά τη δεκαετία του 1980 η Ελλάδα άρχισε να γίνεται χώρα υποδοχής μεταναστών κυρίως από ασιατικές και αφρικανικές χώρες. Αυτό συνεχίστηκε με μεγαλύτερη ένταση μετά την κατάρρευση του Ανατολικού Μπλόκ στις αρχές της δεκαετίας του 1990, που παρατηρήθηκε μεγάλη εισροή μεταναστών από χώρες όπως η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Γεωργία. (Wikipedia,2010)

Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα η αύξηση του αλλοδαπού πληθυσμού οφείλεται σε ποσοστό 67% στην ένταση των μεταναστευτικών ρευμάτων από την Αλβανία και κατά 33% στις υπόλοιπες εθνικότητες. Χαρακτηριστικά την δεκαετία 1991-2001 ο αριθμός των αλλοδαπών σχεδόν πενταπλασιάστηκε. Βεβαίως, αν και στην Ελλάδα το 2001 υπήρχαν αλλοδαποί από 215 χώρες, οι Αλβανοί αποτελούσαν τη συντριπτική πλειοψηφία τους (57,5%), ενώ τα ποσοστά των Βούλγαρων και των Γεωργιανών να υπολείπονται κατά πολύ με 4,6% και 3,0% αντίστοιχα.

Γενικά, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στην Ελλάδα μόνο δώδεκα (12) εθνικότητες καταφέρνουν να συγκεντρώσουν πληθυσμό άνω των 10.000 ατόμων, καλύπτοντας το 83% των αλλοδαπών στη χώρα, ενώ το υπόλοιπο 17% προέρχεται από 203 χώρες. (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2007, σελ.142)

4.3 Μετανάστευση και δημογραφία.

4.3.1 Η επίδραση της μετανάστευσης στο μέγεθος του πληθυσμού.

Μεταξύ των ετών 1991 και 2001, ο πληθυσμός της Ελλάδας παρουσίασε αύξηση και από 10,26 εκατομμύρια διαμορφώθηκε στα 10,94. Αν αυτό αποτυπωθεί σε απόλυτες τιμές, ο πληθυσμός αυξήθηκε κατά 680.000 άτομα ή αλλιώς 6,6%. Η φυσική αύξηση (απόκλιση μεταξύ γεννήσεων και θανάτων) του πληθυσμού τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο ανήλθε στις 22.000, σύμφωνα με τις επίσημες ληξιαρχικές καταγραφές. Η καθαρή μετανάστευση, που προκύπτει από το ισοζύγιο μεταξύ των πληθυσμιακών εισροών και εκροών, για την ίδια δεκαετία ήταν 658.000.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 5 η συνολική αύξηση του πληθυσμού, η οποία παρατηρήθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1991-2001 οφείλεται κατά 96,8% στην καθαρή μετανάστευση και μόνο κατά 3,2% στη φυσική κίνηση του πληθυσμού. Μάλιστα, η σημασία της μετανάστευσης στην αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας ενισχύεται καθ' όλη τη διάρκεια των τριάντα ετών (1971-2001), αφού από το 29,9% του 1971 έχει διαμορφωθεί στο καταλυτικό ποσοστό του 96,8%.

Εν αντιθέσει με τη μετανάστευση, η φυσική αύξηση του πληθυσμού αποτελούσε κατά τις δεκαετίες 1971-1981 και 1981-1991 την δύναμη που τροφοδοτούσε τη συνολική αύξηση του πληθυσμού με ποσοστά 70,1% και 51,5% αντιστοίχως. Πλέον, όμως, η συμβολή της φυσικής αύξησης βαίνει μειούμενη με εντυπωσιακούς ρυθμούς, όπως φαίνεται και στον πίνακα με τις σχετικές συνεισφορές. (Τσίμπος, 2004, σελ.256-257)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Η σημασία της μετανάστευσης στην αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας, 1971-2001

Απόλυτα μεγέθη σε χιλιάδες			
	1971-1981	1981-1991	1991-2001
Συνολική αύξηση	909	505	680
Φυσική αύξηση	637	260	22
Καθαρή μετανάστευση	272	245	658
Σχετική συνεισφορά (%)			
	1971-1981	1981-1991	1991-2001
Συνολική αύξηση	100,0%	100,0%	100,0%
Φυσική αύξηση	70,1%	51,5%	3,2%
Καθαρή μετανάστευση	29,9%	48,5%	96,8%

Πηγή: ΕΣΥΕ

4.3.2 Η επίδραση της μετανάστευσης στην κατά ηλικία κατανομή του πληθυσμού.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία και τις δημογραφικές εκτιμήσεις, το ποσοστό των οικονομικών μεταναστών, οι οποίοι βρίσκονται σε παραγωγικές ηλικίες (15-64 ετών), για το έτος 2000 ανήλθε στο 86%. Σε ότι αφορά τα ποσοστά του παιδικού και του γεροντικού πληθυσμού των μεταναστών αυτά διαμορφώθηκαν σε 8,9% και 4,8% αντιστοίχως. (Τσίμπος, 2004, σελ.159)

Μελετώντας με προσοχή τον πίνακα 6, ο οποίος παρουσιάζει τις μεταβολές της κατά ηλικία δομής του πληθυσμού της Ελλάδας κατά τη δεκαετία 1991-2001 δύναται να εξαχθούν πολλά χρήσιμα συμπεράσματα. Πρώτα από όλα, ο κύριος όγκος των μεταναστών σε παραγωγική ηλικία (15-64 έτη) είτε το 1991, είτε το 2001 αγγίζει το 80%, και αν σε αυτά προστεθεί και ο νεανικός πληθυσμός των αντίστοιχων ετών τότε φαίνεται ξεκάθαρα ότι οι μετανάστες τονώνουν τη δημογραφική πυραμίδα στη βάση και στη μέση της. Παρατηρώντας την απόλυτη μεταβολή των μεγεθών, αμέσως γίνεται κατανοητό ότι η συνεισφορά των μεταναστών απέχει παρασάγγας από εκείνη των Ελλήνων. Πιο συγκεκριμένα, σε ότι αφορά τις ηλικίες 0-14 ετών, οι Έλληνες μεταξύ των ετών 1991-2001 παρουσίασαν μείωση της τάξεως των 415.800 ατόμων, σε αντίθεση με τους

μετανάστες, οι οποίοι το ίδιο χρονικό διάστημα παρουσίασαν αύξηση της τάξεως των 105.018 ατόμων, μετριάζοντας τη μείωση του νεανικού πληθυσμού.

Βεβαίως, η μεγαλύτερη συνεισφορά των μεταναστών παρουσιάζεται στον παραγωγικό πληθυσμό, αφού στο εν λόγω διάστημα η απόλυτη αύξηση του συνολικού πληθυσμού οφείλεται κυρίως σε αυτούς. Συγκεκριμένα, από τις 587.714 άτομα, που αυξήθηκε ο πληθυσμός της Ελλάδας, οι μετανάστες ήταν 502.749, ενώ οι Έλληνες μόλις 84.965.

Τέλος, στην ηλικιακή κατηγορία, που καμία χώρα δεν επιθυμεί αύξηση, σε αυτή του γεροντικού πληθυσμού (65 έτη και άνω), η Ελλάδα παρουσίασε αύξηση της τάξεως των 427.188 ατόμων η οποία, όμως, οφείλεται κατ'εξοχήν στους Έλληνες (405.138). Το αντίστοιχο μέγεθος των μεταναστών (22.050) μπορεί να θεωρηθεί φυσιολογικό.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω μπορεί να λεχθεί με σιγουριά ότι οι μετανάστες τη δεκαετία 1991-2001 αύξησαν το ποσοστό του νεανικού και ενεργού πληθυσμού της Ελλάδας, μειώνοντας κατά συνέπεια τον δείκτη εξάρτησης και τον δείκτη γήρανσης. Συνεπώς, είναι προφανές ότι η γήρανση του πληθυσμού της Ελλάδας θα ήταν εντονότερη, αν δεν υπήρχε η επίδραση της εξωτερικής μετανάστευσης, πράγμα που σημαίνει ότι η μεταναστευτική εισροή επιβραδύνει την εμφάνιση του φαινομένου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 Μετανάστευση και μεταβολές της κατά ηλικία δομής του πληθυσμού της Ελλάδας, 1991-2001

	1991	2001	Απόλυτη μεταβολή
0-14 ετών			
Σύνολο	1.974.867	1.664.085	-310.782
Έλληνες	1.946.975 (19,2%)	1.531.175 (15,1%)	-415.800
Μετανάστες	27.892 (16,7%)	132.910 (16,6%)	105.018
15-64 ετών			
Σύνολο	6.880.681	7.468.395	587.714
Έλληνες	6.747.154 (66,8%)	6.832.119 (67,1%)	84.965
Μετανάστες	133.527 (79,8%)	636.276 (79,8%)	502.749
65 ετών και άνω			
Σύνολο	1.404.352	1.831.540	427.188
Έλληνες	1.398.496 (14%)	1.803.633 (17,8%)	405.138
Μετανάστες	5.856 (3,5%)	27.907 (3,5%)	22.050

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΣΥΕ, Απογραφές 1991 και 2001

4.4 Μετανάστευση και απασχόληση.

Όπως φάνηκε προηγουμένως, η μετανάστευση επιβράδυνε την δημογραφική γήρανση της Ελλάδας στο χρονικό διάστημα 1991-2001, εξαιτίας της καθαρής μεταναστευτικής εισροής, που παρουσιάστηκε στα άτομα ηλικίας 15-64 ετών. Πράγματι, στα άτομα της συγκεκριμένης ηλικιακής κατηγορίας ο πληθυσμός της Ελλάδας εμφάνισε συνολική αύξηση 587.714 άτομα και τα 502.749 από αυτά, ήταν μετανάστες. Ως φυσικό επακόλουθο αυτού ήταν η ενίσχυση του τομέα της απασχόλησης, μιας και η εν λόγω ηλικιακή κατηγορία αποτελεί τον παραγωγικό ή ενεργό πληθυσμό.

Ο κυριότερος λόγος εγκατάστασης των μεταναστών στην Ελλάδα όπως προκύπτει από τα στοιχεία της Βάσης Δεδομένων του Υπουργείου Εσωτερικών για το έτος 2003-04 (Πίνακας 7) σχετικά με την αιτιολογία της έκδοσης άδειας παραμονής τους, είναι οικονομικός και αφορά την αναζήτηση εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 Κυριότεροι λόγοι έκδοσης άδειας παραμονής στην Ελλάδα, 2003-04

Λόγοι	Αριθμός αδειών ανά κατηγορία
Εργασία	465.848
Οικογενειακή συνένωση	81.216
Ανεξάρτητες υπηρεσίες	82.954
Σύζυγοι πολιτών Ευρωπαϊκής Ένωσης	18.751
Εποχιακή εργασία	16.324

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών. ΙΜΕΠΟ.

Η σχέση εργασίας και μετανάστευσης αντικατοπτρίζεται στο υψηλό ποσοστό των απασχολούμενων μεταναστών σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό τους. Στον πίνακα 8 φαίνεται να υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ Ελλήνων και μεταναστών αναφορικά με τη συμμετοχή τους στην απασχόληση. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα ποσοστά απασχόλησης του πληθυσμού των μεταναστών ηλικίας 15-64 ετών είναι 51,4%, ενώ το αντίστοιχο μέγεθος για τους Έλληνες είναι 36,5%. Παρατηρώντας, επίσης, και τον απόλυτο αριθμό των μεταναστών, που αγγίζει τα 391.632 άτομα, μπορεί κανείς να πει ότι η συμβολή τους στην αύξηση του εργατικού δυναμικού της Ελλάδας κρίνεται ικανοποιητική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 Αριθμός απασχολούμενων μεταναστών- Ελλήνων και ποσοστά στον πληθυσμό και το εργατικό δυναμικό, 2001

	Συνολικός πληθυσμός	Απασχολούμενοι	% πληθυσμού	% εργατικού δυναμικού
Μετανάστες	762.191	391.632	51,4	90,8
Άνδρες	415.552	270.731	65,1	92,0
Γυναίκες	346.639	120.901	34,9	88,1
	Συνολικός πληθυσμός	Απασχολούμενοι	% πληθυσμού	% εργατικού δυναμικού
Έλληνες	10.171.906	3.710.317	36,5	88,8
Άνδρες	4.997.874	2.326.153	46,5	90,2
Γυναίκες	5.174.032	1.384.164	26,8	86,6

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001, Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2006

4.5 Ο ρόλος της μετανάστευσης για τη βιωσιμότητα της Κοινωνικής Ασφάλισης.

Σύμφωνα με όσα έχουν προαναφερθεί είναι εμφανές, ότι κατά το διάστημα μεταξύ των ετών 1991-2001, η μετανάστευση υπήρξε ένας βασικός παράγοντας επιβράδυνσης της δημογραφικής γήρανσης στην Ελλάδα και ταυτόχρονης αύξησης του αριθμού του εργατικού δυναμικού της χώρας. Σε αυτήν την κατεύθυνση θα ανέμενε κανείς ότι εκτός από την «ηλικιακή ανάσα», η μετανάστευση θα προσέφερε και «οικονομική ανάσα» στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, μέσω των εισφορών των μεταναστών.

Οι αιτίες, όμως, που η επερχόμενη βελτίωση της ηλικιακής πυραμίδας, με την προσθήκη και των ασφαλισμένων μεταναστών, δεν επιφέρει ανάλογα αποτελέσματα και στην οικονομική βιωσιμότητα του συστήματος είναι πολλές. Θα πρέπει να αναζητηθούν, κυρίως, στις λιγότερες ημέρες εργασίας, που πραγματοποιούν οι μετανάστες εργαζόμενοι έναντι των Ελλήνων (14,71 ημέρες εργασίας κατά μήνα για τους μετανάστες-17,64 για τους Έλληνες αντίστοιχα), καθώς και στο γεγονός ότι απολαμβάνουν χαμηλότερους μισθούς σε σχέση με τους γηγενείς εργαζόμενους. Κατόπιν τούτου, είναι άτοπος ο ισχυρισμός ότι ένας Έλληνας ασφαλισμένος ισοδυναμεί με ένα οικονομικό μετανάστη ασφαλισμένο, με όρους καταβαλλόμενων εισφορών στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, και κατ' επέκταση η άποψη, που υποστηρίζει ότι η οικονομική συμμετοχή των ασφαλισμένων μεταναστών στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ είναι ανάλογη με τον αριθμό τους δεν ανταποκρίνεται, σε καμία

περίπτωση, στην κοινωνικο-ασφαλιστική πραγματικότητα του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ. (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2007, σελ.63-64)

Επιπλέον, οι ελληνικές κυβερνήσεις δεν φρόντισαν, αλλά, ούτε και οι μετανάστες αξίωσαν την άμεση ένταξή τους στο ασφαλιστικό σύστημα. Στην πλειονότητά τους επέλεξαν, είτε να μην ασφαλιστούν, είτε να ασφαλιστούν μόνο στον κλάδο υγείας και περίθαλψης. Αν εξαρχής είχαν ενταχθεί στο συνταξιοδοτικό κλάδο, παρά το γεγονός ότι οι καταβαλλόμενες εισφορές τους δεν ισοδυναμούν με αυτές των Ελλήνων, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, το σύστημα θα είχε άλλη εικόνα και θα εμφάνιζε διαφορετική προοπτική βιωσιμότητας. (Μητρόπουλος, 2010, σελ.322-324)

Συνεπώς, η μαζική, φτηνή, προσαρμόσιμη και ανασφάλιστη εργασία των οικονομικών μεταναστών αύξησε σημαντικά τον παραγόμενο πλούτο στην Ελλάδα, όχι όμως και τα αποθεματικά των ασφαλιστικών ταμείων.

4.6 Ανάγκη αλλαγής μεταναστευτικής πολιτικής προς όφελος της Κοινωνικής Ασφάλισης.

Κατά τη διάρκεια της εισροής μεταναστών στην Ελλάδα, οι μηχανισμοί του κράτους δεν ήλεγξαν συμβάσεις και σχέσεις εργασίας, εργοδοτικές συμπεριφορές, μισθούς και ωράρια, συνθήκες υγιεινής και εργατικά ατυχήματα στο πεδίο της μεταναστευτικής εργασίας. Ως φυσική συνέπεια αυτών, η διαχείριση του μεταναστευτικού ζητήματος στην Ελλάδα, αντί να αποτελέσει την αφορμή για ορθολογικές ενέργειες και πολιτικές, ουσιαστικά συμπλήρωσε και ανέδειξε τις πάγιες ατέλειες του κρατικού μηχανισμού.

Παρόλο που χάθηκε πολύτιμος χρόνος, δύναται να γίνουν, έστω και σήμερα, αρκετά πράγματα που θα ανατρέψουν την έως τώρα κατάσταση. Επειδή η σημαντικότερη ροή των εισφορών από τους μετανάστες είναι συνάρτηση των πολιτικών ενσωμάτωσης, οι οποίες καθυστέρησαν κατά το παρελθόν, στις άμεσες προτεραιότητες της νέας κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ είναι η μελέτη και ο εντοπισμός των ανασφάλιστων οικονομικών μεταναστών. Η υποχρεωτική ένταξη τους στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, ως προϋπόθεση της παροχής ιθαγένειας σε αυτούς ή στα μέλη των οικογενειών τους, κρίνεται επιβεβλημένη. Μάλιστα, ο πρόσφατος νόμος 3838/2010 («Σύγχρονες διατάξεις για την ελληνική ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις», ΦΕΚ Α 49/24-3-2010) αναμένεται να συμβάλει στην οργανική τους ενσωμάτωση στα κοινωνικά συστήματα, αναβαθμίζοντάς τα. (Μητρόπουλος, 2010, σελ.323-325)

Κλείνοντας, η μετανάστευση δεν είναι σταθερά ευεργετικός παράγοντας για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος, αφού εξαρτάται από τη διαχείριση του μεταναστευτικού ρεύματος (νομιμοποίηση και ένταξη στο ασφαλιστικό σύστημα) και τον καθορισμό του αριθμού των οικονομικών μεταναστών, που η αγορά της Ελλάδας χρειάζεται και αντέχει. Αν δεν υπάρξουν πολιτικές προς αυτή την κατεύθυνση, τα κοινωνικά συστήματα δεν θα αναβαθμιστούν και οι πρώτοι, που θα πυκνώσουν την αναμενόμενη μαζική ανεργία θα είναι οι επισφαλώς απασχολούμενοι μετανάστες.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

5 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΙΩΝΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

5.1 Αποθεματικά, Εισφοροδιαφυγή, Κλάδος Υγείας και διατηρησιμότητα του Ασφαλιστικού Συστήματος

Η διαχείριση των αποθεματικών των Ταμείων, η εισφοροδιαφυγή και ο κλάδος Υγείας, όπως συγκλίνει και το σύνολο των διαθέσιμων μελετών, αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικά αίτια για τη διαίωσιση της «κρίσης διαρκείας» στο ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Η μεγάλη απώλεια εσόδων για τα ασφαλιστικά ταμεία, μέσα από την αναποτελεσματική διαχείριση των αποθεματικών τους (εξωγενές αίτιο), την αδυναμία επαρκούς είσπραξης ασφαλιστικών εισφορών και καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας (ενδογενές αίτιο-24.4% του εργατικού δυναμικού απασχολείται ως ανασφάλιστο σύμφωνα με τους ελέγχους του ΣΕΠΕ), σε συνάρτηση με τη διόγκωση της ιατροφαρμακευτικής δαπάνης διαμορφώνουν ένα ιδιαίτερα δυσμενές πλαίσιο χρηματικών εκροών για το Ασφαλιστικό Σύστημα, που απειλεί με μεγάλη ένταση τη βιωσιμότητα και την κοινωνική του επάρκεια. Σε αυτήν την κατεύθυνση θα αναλυθεί η σημαντικότητα της επίδρασης των τριών αυτών παραγόντων στη διατηρησιμότητα του συστήματος.

5.2 Τα αποθεματικά των ταμείων.

Σύμφωνα με το διανεμητικό σύστημα, οι καταβαλλόμενες συντάξεις προκύπτουν από τον μαθηματικό τύπο:

$$P_t = LC_t + EC_t + SC_t + Sa_t \quad \text{όπου:}$$

P = Οι καταβαλλόμενες συντάξεις

LC = Οι εισφορές των ασφαλισμένων και των συνταξιούχων

EC = Οι εισφορές των εργοδοτών

SC = Οι εισφορές (συμμετοχή) του κράτους

Sa = Η απόδοση των αποθεματικών και των επενδύσεων

t = Ο χρόνος αναφοράς των συντάξεων, των εισφορών και των αποδόσεων

Με βάση τον παραπάνω μαθηματικό τύπο, γίνεται κατανοητό ότι η απαιτούμενη δαπάνη για την εξόφληση των συντάξεων για το χρόνο t_1 , συγκεντρώνεται αθροίζοντας τα τέσσερα επιμέρους ποσά. Συγκεκριμένα, στο άθροισμα περιλαμβάνονται οι

ασφαλιστικές εισφορές των εν ενεργεία και των συνταξιούχων (περίπτωση ΛΑΦΚΑ) του ίδιου χρόνου t_1 , οι ασφαλιστικές εισφορές των εργοδοτών του πάλι σε χρόνο t_1 , της συμμετοχής του κράτους στα πλαίσια της τριμερούς χρηματοδότησης, ομοίως, σε χρόνο t_1 και η απόδοση των αποθεματικών, των επενδύσεων και της συνολικής περιουσίας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στον ίδιο πάντοτε χρόνο t_1 .

Κατά συνέπεια, αν υπάρξει ενδεχόμενη μείωση σε οποιοδήποτε από τα τέσσερα επιμέρους μεγέθη, προκειμένου να ισχύει η εξίσωση και κατ'επέκταση να μην δημιουργηθεί ανισορροπία, θα πρέπει να υπάρξει, ταυτόχρονα, αναπλήρωση από απολύτως ανάλογη συνολική αύξηση ενός ή περισσότερων από τα υπόλοιπα τρία μεγέθη του δευτέρου μέλους της εξίσωσης. (Ρωμανιάς, 2008,σελ.205)

Όταν ένα σύστημα κοινωνικής ασφάλισης έχει δομηθεί σωστά, οι παράμετροι των εισροών και των εκροών του έχουν συνεκτιμηθεί και συσχετιστεί ορθολογικά, η εφαρμογή του παρακολουθείται, τότε, σε περίπτωση παρέκκλισης από τις λειτουργικές προδιαγραφές του, γίνονται έγκαιρα, οι αναγκαίες διορθωτικές κινήσεις αποκατάστασης των δομικών χαρακτηριστικών και παραμέτρων του. Σε τέτοια συστήματα ισχύουν γενικά αποδεκτές αρχές όπως π.χ. ότι η μείωση της ανεργίας, η αύξηση της απασχόλησης και ο περιορισμός της ανασφάλιστης εργασίας ενισχύουν την οικονομική βιωσιμότητά του, γιατί οι ασφαλιστικές εισροές πληθαίνουν, ενώ, παράλληλα, βελτιώνεται η σχέση ασφαλισμένων προς συνταξιούχους δηλαδή ο δείκτης οικονομικής εξάρτησης. (Ρωμανιάς, 2008, σελ.206-207)

Οι γενικές αυτές αρχές, όμως, δεν ισχύουν για το ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και δη για το σύστημα κοινωνικής προστασίας του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ. Για αυτό και «οι αναλογιστικές προσεγγίσεις για το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ δεν επαληθεύουν τις γενικές αποδεκτές αρχές, ότι, η μείωση της ανεργίας, η αύξηση της απασχόλησης και ο περιορισμός της ανασφάλιστης μαύρης εργασίας βελτιώνουν τα οικονομικά του συστήματος και επεκτείνουν το χρόνο βιωσιμότητάς του». (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2007, σελ.55)

Αντίθετα, ισχύει το «παράδοξο» ότι όσο βελτιώνεται το ποσοστό της απασχόλησης, ελαττώνεται η ανεργία και περιορίζεται η ανασφάλιστη εργασία, τόσο περισσότερο συρρικνώνονται τα οικονομικά του συστήματος, διευρύνονται τα μακροχρόνια ελλείμματα και συντομεύεται ο χρόνος βιωσιμότητάς του.

Μέσω αυτού του «παραδόξου», καθίσταται σαφές ότι το σύστημα πάσχει όχι από μια επίκτητη, αλλά εγγενή, καθώς και έντονη παθογένεια, που δημιουργήθηκε από την

κατασπατάληση των αποθεματικών του, με ευθύνη και υπαιτιότητα του ίδιου του κράτους. (Ρωμανίας, 2008,σελ.207)

Κατά συνέπεια, φαίνεται ξεκάθαρα ότι συμβολή των αποθεματικών και των επενδύσεων τους θεωρείται μεγίστης σημασίας για την βιωσιμότητα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα για δύο εξαιρετικά σοβαρούς λόγους. Ο πρώτος λόγος είναι ότι το ταμείο του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, όπως και όλα τα ασφαλιστικά ταμεία πλην ελάχιστων εξαιρέσεων στην Ελλάδα, έχουν εισέλθει στην τρίτη φάση του κύκλου ζωής τους, τη φάση της ωρίμανσης, που οι υποχρεώσεις τους είναι ιδιαίτερα αυξημένες, αφού η αναλογία ασφαλισμένοι/συνταξιούχοι διαχρονικά επιδεινώνεται, κάνοντας τη δεδομένη χρονική στιγμή πολύ περισσότερο αναγκαία τη συμβολή των αποδόσεων των αποθεματικών του συστήματος για την εξόφληση των τρεχουσών συντάξεων και της κοινωνικής ασφάλισης εν γένει. Ο δεύτερος είναι, όμως, ακόμα πιο σημαντικός, αφού με την ψήφιση του νέου ασφαλιστικού νόμου παύει η συμμετοχή του κράτους στην χρηματοδότηση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, με συνέπεια να μηδενίζεται το τρίτο κατά σειρά από τα τέσσερα μεγέθη, που συγκροτούν την σχέση για τις καταβαλλόμενες συντάξεις, κάνοντας τα αποθεματικά αναγκαία περισσότερο από ποτέ.

Βέβαια, ο νέος ασφαλιστικός νόμος, προβλέπει ταυτόχρονα, τον καθορισμό ως ενιαίου φορέα διαχείρισης των αποθεματικών των φορέων κοινωνικής ασφάλισης συν το Ταμείο Αλληλεγγύης των Γενεών, την Τράπεζα της Ελλάδος, καθώς, και έπειτα από διαγωνισμό ανατίθεται σε σύμπραξη τραπεζών η διαχείριση της ακίνητης περιουσίας των, στοχεύοντας στη δημιουργία ενός ορθολογικότερου συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, με σκοπό την αποφυγή εσωτερικών στρεβλώσεων και εγγενών παθογενειών.

5.3 Η εισφοροδιαφυγή

Μια διαρκής παθογένεια του ελληνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, η οποία προέρχεται από την ίδια τη λειτουργία του συστήματος, είναι η αδυναμία σύλληψης της ασφαλιστέας ύλης, δηλαδή η εισφοροδιαφυγή (Οικονόμου, 2008, σελ.90). Η εισφοροδιαφυγή εμποδίζει την ανάπτυξη του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, αφού μειώνει το ανώτατο όριο στο οποίο μπορεί να φτάσει η περιουσία του εκάστοτε ταμείου και περιορίζει ουσιαστικά το χρόνο οικονομικής βιωσιμότητας του συστήματος (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2007, σελ.59-60). Κατά συνέπεια, η εισφοροδιαφυγή προκαλεί

οικονομική ανισορροπία στους ασφαλιστικούς φορείς και υπονομεύει ολόκληρο το συνταξιοδοτικό σύστημα, εξωθώντας τις συντάξεις σε χαμηλότερα επίπεδα.

Στην προσπάθεια της παρούσας εργασίας να προσδιορίσει τον όρο, δύναται να λεχθεί ότι η εισφοροδιαφυγή προκαλείται, «όταν δεν δηλώνεται από τον εργοδότη ένας ή περισσότεροι από τους κάτωθι παράγοντες : ολόκληρη η επιχείρηση, εργαζόμενος για το σύνολο των ωρών εργασίας, ημέρες ή ώρες εργασίας ασφαλισθέντος εργαζομένου, αποδοχές του εργαζομένου, εισφορές που βεβαιώθηκαν αλλά δεν έχουν αποδοθεί, καθυστερημένη καταβολή εισφορών. Περίπτωση εισφοροδιαφυγής –για το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ- αποτελεί κι η προσφυγή του εργοδότη σε τύπους συμβάσεων που υποκρύπτουν μισθωτή εργασία (ψευδο-ανεξάρτητη εργασία), προκειμένου να αποφύγει την καταβολή εισφορών (περίπτωση εισφοροαποφυγής). Στους αυτοαπασχολούμενους, η εισφοροδιαφυγή λαμβάνει τη μορφή της μη καταβολής των οφειλόμενων εισφορών, αφού για την έναρξη του επαγγέλματος είναι αναγκαία η εγγραφή τους στον αρμόδιο ασφαλιστικό φορέα» (Πόρισμα της Επιτροπής των Ειδικών για το Ασφαλιστικό, 2010, σελ.31).

Το ύψος της εισφοροδιαφυγής σήμερα (2010) υπολογίζεται σε 8 δις ευρώ, χωρίς να συμπεριλαμβάνονται οι απώλειες για το σύστημα από την αδήλωτη απασχόληση (ανασφάλιστη εργασία), που εντάσσεται χωρίς αμφιβολία στην έννοια της εισφοροδιαφυγής, αφού πρόκειται για την αμειβόμενη εργασία, που εκφεύγει από τις φορολογικές αρχές και τους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης. Η έκταση της αδήλωτης απασχόλησης δεν είναι εύκολο να υπολογιστεί με ακρίβεια. Εντούτοις, σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία η ανασφάλιστη εργασία εκτιμάται στο 24,4% του εργατικού δυναμικού (ΣΕΠΕ, 2010), ποσοστό ιδιαίτερα αξιόλογο, αν αναλογιστεί κανείς ότι όλες οι εκτιμήσεις είναι πάντα προς τα κάτω. (Πόρισμα της Επιτροπής των Ειδικών για το Ασφαλιστικό, 2010, σελ.29-30)

5.3.1 Αιτίες και προτεινόμενοι τρόποι αντιμετώπισης της εισφοροδιαφυγής.

Οι κυριότεροι λόγοι, που οδηγούν στην εισφοροδιαφυγή είναι οι εξής:

- Ανυπαρξία ασφαλιστικής συνείδησης
- Πραγματική αδυναμία του εργοδότη
- Το υπερβολικό ύψος των εισφορών
- Πολυπλοκότητα της νομοθεσίας
- Ανεπάρκεια νομοθετικής κάλυψης των άτυπων μορφών απασχόλησης

- Ο βαθμός και ο τρόπος οργάνωσης της αγοράς
- Η γραφειοκρατία των ασφαλιστικών οργανισμών
- Η παραοικονομία
- Ο ανταγωνισμός
- Οι ευνοϊκές ρυθμίσεις οφειλών προς τα Ταμεία
- Η έλλειψη συνεργασίας και συντονισμού των Υπηρεσιών και των Ασφαλιστικών Φορέων
- Την έλλειψη μηχανογράφησης των Φορέων
- Την απουσία ελέγχων και
- Την ανυπαρξία πολιτικής βούλησης για πάταξη του φαινομένου.

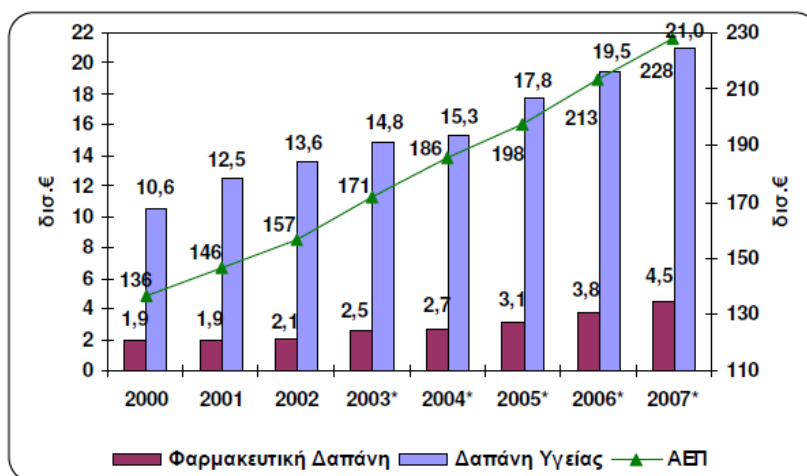
Επειδή, όμως, δεν μπορεί να υπάρξει βιώσιμο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, χωρίς ένα αποτελεσματικό μηχανισμό καταπολέμησης και αποτροπής της εισφοροδιαφυγής, για το λόγο αυτό τα μέτρα που προτείνονται πρέπει να επικεντρωθούν κυρίως στην εντατικοποίηση της άσκησης των ελέγχων, στην απλοποίηση των διαδικασιών ασφάλισης, στη μηχανογράφηση του συστήματος, στην νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών, στη μείωση των εισφορών, σε ορισμένες περιπτώσεις, καθώς και στην αποτελεσματικότερη ποινικοποίηση της εισφοροδιαφυγής. ((Πόρισμα της Επιτροπής των Ειδικών για το Ασφαλιστικό, 2010, σελ.31-39)

5.4 Ο κλάδος της Υγείας

Κατά τα τελευταία δεκαπέντε έτη, ο κλάδος παραγωγής υπηρεσιών υγείας στην Ελλάδα αναπτύχθηκε με ρυθμούς ταχύτερους από ότι οι άλλοι κλάδοι παραγωγής.

Από την άποψη της κατανάλωσης των δαπανών υγείας, η Ελλάδα διακρίθηκε, κατά τα έτη 2000-2008, για την εξαιρετικά ταχεία αύξηση της συμμετοχής αυτών των δαπανών στο ΑΕΠ, η οποία οφείλεται, κυρίως, στην αύξηση της φαρμακευτικής δαπάνης, γεγονός, που απεικονίζεται και στο ΔΙΑΓ. 10 (Ιωακείμογλου, 2010, σελ.105).

ΔΙΑΓ. 10 Διαχρονική Εξέλιξη Φαρμακευτικής Δαπάνης, Δαπάνης Υγείας & ΑΕΠ στην Ελλάδα



Πηγή: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί (Προσωρινά Στοιχεία)

Αυτή, λοιπόν, η ανεξέλεγκτη αύξηση των δαπανών υγείας των ασφαλιστικών οργανισμών έχει δημιουργήσει ελλείμματα στους κλάδους υγείας, επιβαρύνοντας το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης εν γένει. Συγκεκριμένα, η συνολική δαπάνη των ασφαλιστικών ταμείων κατά το 2009 για τις φαρμακευτικές δαπάνες ανήλθε σε 5 δισ. ευρώ. Το ποσό αυτό αντιστοιχεί στο 40% της κρατικής επιχορήγησης που έλαβαν τα ταμεία στη διάρκεια του ίδιου έτους.(health.in.gr, 2010)

Επιπλέον, για το ΙΚΑ οι φαρμακευτικές δαπάνες ανέρχονται για το 2009 σε 2,4 δισ. ευρώ επί συνόλου δαπανών υγείας, που ξεπερνά τα 4 δισ. ευρώ, όπως προαναφέρθηκε. Από τα στοιχεία αυτά γίνεται σαφές ότι η πολιτική ελέγχου των φαρμακευτικών δαπανών στην Ελλάδα απέτυχε να ελέγξει το ρυθμό αύξησης τους. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η πολιτική αυτή επικεντρώθηκε κυρίως στο ζήτημα της τιμολόγησης των φαρμάκων και όχι του όγκου κατανάλωσής τους. (Σακελλαρόπουλος, 6/2/2010)

Πάντως, παρά το γεγονός ότι έχει ξεκινήσει ο εξορθολογισμός στον κλάδο της υγείας, μέσω της έναρξης της ενιαίας ηλεκτρονικής συνταγογράφησης, η οποία απέφερε μείωση της φαρμακευτικής δαπάνης κατά 50% (στοιχεία Υπουργείου Εργασίας, 10/2010), ο κλάδος υγείας, σύμφωνα με το νέο ασφαλιστικό νόμο (3863/2010) απαλλάσσει την κοινωνική ασφάλιση, αφού διαχωρίζεται από τον κλάδο της σύνταξης.

6 ΠΡΑΣΙΝΗ ΒΙΒΛΟΣ ΓΙΑ ΕΠΑΡΚΗ, ΒΙΩΣΙΜΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

6.1 Διαβούλευση και Διαπιστώσεις

«Εκατομμύρια Ευρωπαίοι εξαρτώνται πλήρως από τις συντάξεις. Η κρίση κατέδειξε τη σπουδαιότητα της ευρωπαϊκής προσέγγισης για τα συνταξιοδοτικά συστήματα. Αποκάλυψε την αλληλεξάρτηση των διάφορων συνταξιοδοτικών πυλώνων μέσα σε κάθε κράτος μέλος και τη σημασία των κοινών προσεγγίσεων της ΕΕ για τη φερεγγυότητα και την κοινωνική επάρκεια. Έδειξε επίσης ότι τα συνταξιοδοτικά ταμεία αποτελούν σημαντική συνιστώσα του χρηματοοικονομικού συστήματος. Πρέπει να εξασφαλίσουμε ότι οι συντάξεις εκπληρώνουν την αποστολή τους, ότι δηλαδή παρέχουν τη μέγιστη δυνατή υποστήριξη στους σημερινούς και τους μελλοντικούς συνταξιούχους, συμπεριλαμβανομένων των ευάλωτων ομάδων.», δήλωση του Jose Manuel Barroso για τη σημασία των επαρκών και βιώσιμων συντάξεων για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Έπειτα από μια δεκαετία αλλαγών στα συνταξιοδοτικά συστήματα, με νέες ισορροπίες μεταξύ των γενεών, μετατοπίσεις από διανεμητικά σε κεφαλαιοποιητικά συστήματα και μεταθέσεις περισσότερων κινδύνων στα άτομα προκύπτει, και μάλιστα έντονα, η ανάγκη για νέες μεταρρυθμίσεις, υπό το πρίσμα και των έκτακτων εξελίξεων στο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό περιβάλλον.

Η παρατεταμένη οικονομική ύφεση και οι επιπτώσεις της στα δημοσιονομικά μεγέθη των κρατών-μελών της Ε.Ε., τις κεφαλαιαγορές και τις επιχειρήσεις, σε συνδυασμό με τη δημογραφική γήρανση, την απορρύθμιση της αγοράς εργασίας (κρίση του μοντέλου της μισθωτής εξαρτημένης εργασίας-άναρχη επέκταση της ευελιξίας και κυρίως των πιο ακραίων μορφών εργασιακής επισφάλειας), την άνοδο της ανεργίας, αλλά και την αύξηση του προσδόκιμου ζωής στην Ευρώπη, σε συνάρτηση με τα χαμηλά ποσοστά γονιμότητας διαμορφώνουν δυσμενείς όρους για τη βιωσιμότητα των Συστημάτων Κοινωνικής Ασφάλισης, δημιουργώντας σχεδόν στο σύνολο των κρατών-μελών την ανάγκη για διενέργεια μεταρρυθμίσεων, με στόχο τη διασφάλιση της βέλτιστης δυνατής ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνική επάρκεια και τη βιωσιμότητα των εν λόγω συστημάτων.

Στην αντίπερα όχθη ο κίνδυνος της φτώχειας, το ποσοστό της οποίας αυξάνεται σημαντικά για τους ηλικιωμένους συμπολίτες μας, καταδεικνύει την ανάγκη βελτίωσης της αποδοτικότητας και της ασφάλειας των συνταξιοδοτικών συστημάτων, τα οποία όπως

συνομολογείται δεν παρέχουν απλώς μια δυνατότητα αξιοπρεπούς διαβίωσης, αλλά αποτελούν και την ανταμοιβή του μόχθου και της εργασίας μιας ολόκληρης ζωής.

Κατά αυτόν τον τρόπο, η «συζήτηση» για τη μεταρρύθμιση των ΣΚΑ των ευρωπαϊκών χωρών βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της Ε.Ε., τόσο μέσω των κατευθυντήριων γραμμών για τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020», όσο και στο πλαίσιο της εκτενούς διαβούλευσης για την «Πράσινη Βίβλο», στο εσωτερικό της οποίας απεικονίζονται σχετικοί ευρωπαϊκοί δείκτες, δυσεπίλυτα ζητήματα, καθώς και το γενικότερο περιβάλλον και οι τάσεις των προγενέστερων μεταβολών στα εθνικά συνταξιοδοτικά συστήματα.

Σε αυτήν την κατεύθυνση, η παρούσα εργασία δε θα μπορούσε να μη συμπεριλάβει ένα ειδικό κεφάλαιο για τη συνοπτική παρουσίαση των κυριότερων σημείων της Πράσινης Βίβλου, που προβάλλει ως το κατεξοχήν εργαλείο συντονισμού της συνταξιοδοτικής πολιτικής σε επίπεδο Ε.Ε., μολονότι όπως πρέπει να διευκρινιστεί οι σχετικές τελικές αποφάσεις λαμβάνονται, σύμφωνα και με την αρχή της επικουρικότητας, από τα κράτη μέλη. Αναγκαία επίσης κρίνεται η διευκρίνιση ότι οι απόψεις της Ε.Ε. δεν αντικατοπτρίζουν απολύτως τις απόψεις του γράφοντος, απλά η καταγραφή τους κρίνεται σκόπιμη στη βάση της μεταφοράς του προβληματισμού, των ισχυρισμών και των προσεγγίσεων της Ε.Ε., που θα αποτελέσουν «οδηγό» για τις μεταρρυθμίσεις στα κράτη μέλη.

Η Πράσινη Βίβλος προωθεί έναν ευρύ διάλογο για τις βασικές προκλήσεις, που αντιμετωπίζουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα, διερευνώντας μεθόδους και τρόπους, με τους οποίους η Ε.Ε. θα υποστηρίξει ουσιαστικά τις μεταρρυθμιστικές ενέργειες των κρατών-μελών. Επιχειρεί να προσεγγίσει με ένα συνολικότερο τρόπο τις επιμέρους πολιτικές για την οικονομία, τα κοινωνικά ζητήματα και τις κεφαλαιαγορές, αναγνωρίζοντας τους δεσμούς και τις συνέργειες μεταξύ των συντάξεων και της γενικότερης Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για μια ευφυή και ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς. Σύμφωνα με τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020», τίθεται ο στόχος του 75% ποσοστού απασχόλησης, η επίτευξη του οποίου προϋποθέτει και τη σημαντική αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των ατόμων της ηλικιακής ομάδας 55-65 ετών, την ποιοτικότερη εργασία αλλά και τις θετικές μεταβάσεις, στοιχεία βασικά για να μπορέσουν οι εργαζόμενοι (άνδρες-γυναίκες) να θεμελιώσουν τα συνταξιοδοτικά τους δικαιώματα.

6.2 Βασικές Προκλήσεις

6.2.1 Δημογραφική Γήρανση

Αναμφίβολα, η Ευρώπη αντιμετωπίζει μια κρίσιμη δημογραφική πρόκληση, οι δυσμενείς συνέπειες της οποίας στη διατηρησιμότητα των δημοσιονομικών μεγεθών των κρατών-μελών είναι πάγιες και πολλαπλάσιες της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Το τεράστιο επίτευγμα της αύξησης του προσδόκιμου ζωής στην Ε.Ε. κατά 5 έτη (με τις πιο πρόσφατες δημογραφικές προβολές να εμφανίζουν περαιτέρω αύξηση 7 περίπου ετών μέχρι το 2060), σε συνδυασμό με τα χαμηλά ποσοστά γονιμότητας αλλά και το γεγονός ότι η γενιά των «baby boomers» (η γενιά της μεταπολεμικής δημογραφικής έκρηξης) πλησιάζει στη συνταξιοδότηση οδηγούν σε θεαματική μεταβολή της ηλικιακής σύνθεσης του πληθυσμού με συνέπεια το διπλασιασμό του δείκτη εξάρτησης ηλικιωμένων (σήμερα σε 1 άτομο ηλικίας άνω των 65 αντιστοιχούν 4 ενεργά άτομα, μέχρι το 2060 θα αντιστοιχούν μόλις 2).

Ταυτόχρονα, η εργασία πλήρους απασχόλησης ξεκινά αργότερα λόγω των διευρυμένων αναγκών για εκπαίδευση, ενώ η συνταξιοδότηση, αν και η τάση για προώρες συντάξεις έχει αρχίσει και αντιστρέφεται, συνεχίζει να γίνεται νωρίτερα στο πλαίσιο της διαχείρισης των ηλικιών στην αγορά εργασίας, καθώς και των κυρίαρχων πολιτικών αντιλήψεων (πολλοί άνθρωποι και κυρίως γυναίκες εξακολουθούν να αποχωρούν πολύ νωρίτερα από την κανονική ηλικία συνταξιοδότησης από την αγορά εργασίας). Επίσης, η διαφανόμενη κοινωνική αλλαγή με την ύπαρξη μονογονεϊκών οικογενειών, άτεκνων ζευγαριών και η χωριστή διαβίωση των διάφορων γενιών μιας οικογένειας, δημιουργεί επιπρόσθετες προκλήσεις για τη χρηματοδότηση του κόστους της υγειονομικής περίθαλψης και των υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας.

«Για την αντιμετώπιση της δημογραφικής γήρανσης και τη μείωση των επιπτώσεών της στους δημόσιους προϋπολογισμούς, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης υιοθέτησε, το 2001, μια τριπλή στρατηγική, η οποία προβλέπει τα εξής:

- ταχεία μείωση του χρέους
- αύξηση των ποσοστών απασχόλησης και παραγωγικότητας· και
- μεταρρύθμιση των συνταξιοδοτικών συστημάτων, των συστημάτων υγειονομικής

περίθαλψης και των συστημάτων μακροχρόνιας φροντίδας.».(Πράσινη Βίβλος,2010, σελ. 6)

6.2.2 Αλλαγές στα συνταξιοδοτικά

Αν και τα συνταξιοδοτικά συστήματα των κρατών-μελών διαφέρουν εμφανώς, στο πλαίσιο των αλλαγών που διενέργησαν οι χώρες, ώστε να διασφαλίσουν τη βιωσιμότητά τους και να ανταποκριθούν καλύτερα στις κοινωνικές και εργασιακές μεταβολές, εντοπίζονται οι ακόλουθες τάσεις:

Επιμήκυνση του χρόνου εργασίας: αύξηση ορίων ηλικίας, «ανταμοιβή» όσων συνταξιοδοτούνται αργότερα και «τιμωρία» όσων συνταξιοδοτούνται πρωτύτερα από το κανονικό όριο ηλικίας.

Μετάβαση από μονοεπίπεδα σε πολυεπίπεδα συστήματα (ενισχυμένος ρόλος επικουρικών ταμείων και προχρηματοδοτούμενων ιδιωτικών συστημάτων)

Μέτρα αντιμετώπισης των προβλημάτων επάρκειας, π.χ. μέσω προσαθειών για διεύρυνση της κάλυψης, υποστήριξη της θεμελίωσης δικαιωμάτων, διευκόλυνση της πρόσβασης των ευπαθών κοινωνικών ομάδων στις συντάξεις και αύξηση της οικονομικής στήριξης των φτωχότερων συνταξιούχων.

Διάσταση του φύλου: Όπως αποδεικνύεται από όλες τις στατιστικές απεικονίσεις το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων με άτυπες συμβάσεις είναι γυναίκες, οι οποίες αμείβονται λιγότερο και διακόπτουν τη σταδιοδρομία τους νωρίτερα.

Για να αποδώσουν αυτές οι μεταρρυθμίσεις, σύμφωνα με την Ε.Ε., ενδέχεται να χρειαστούν και πρόσθετες , ενώ για τα κράτη μέλη στα οποία η διαδικασία δεν έχει προχωρήσει αρκετά, προτείνεται και μάλιστα ως επείγουσα η ανάγκη αναθεώρησης των συνταξιοδοτικών υποσχέσεων, σύμφωνα με τις δυνατότητες της οικονομίας και τη δημοσιονομική κατάσταση.

6.2.3 Οι επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης

Οι επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, με τη μείωση της ανάπτυξης, την αύξηση της ανεργίας και των επιπέδων του δημοσίου χρέους δυσχέραναν σε σημαντικό βαθμό, για όλα τα συστήματα (διανεμητικά ή κεφαλαιοποιητικά), την τήρηση των συνταξιοδοτικών υποσχέσεων προς τους ασφαλισμένους. Σύμφωνα με σχετικές εκτιμήσεις, το μέγεθος της επιδείνωσης των δημόσιων οικονομικών εξαιτίας της κρίσης ισοδυναμεί με την εξουδετέρωση 20 ετών δημοσιονομικής εξυγίανσης. Με αυτόν τον τρόπο, θεωρείται σχεδόν βέβαιη η άσκηση περαιτέρω πιέσεων στη δημόσια συνταξιοδοτική δαπάνη τόσο σε μεσοπρόθεσμο, όσο και μακροπρόθεσμο επίπεδο, μια και η προσδοκώμενη οικονομική ανάπτυξη αναμένεται σημαντικά χαμηλότερη από αυτή

των προηγούμενων ετών, με τη χρονική στιγμή της πλήρους ανάκαμψης να μην μπορεί εύκολα να προσδιοριστεί.

Σε αυτό το πλαίσιο, η διασφάλιση επαρκούς επιπέδου συντάξεων θα πρέπει να θεωρηθεί κορυφαία πρόκληση για την Ε.Ε., μια και οι επιπτώσεις της κρίσης στις μελλοντικές συντάξεις θα είναι ιδιαίτερα σοβαρές, με εργαζόμενους να χάνουν τις δουλειές τους, το μέσο χρονικό διάστημα της ανεργίας να αυξάνει, τις αποδοχές και τις ώρες εργασίας να μειώνονται.

«Συμπερασματικά λοιπόν θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η κρίση πρόσθεσε τις ακόλουθες διαστάσεις στο προϋφιστάμενο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων:

- πιο επείγουσα ανάγκη κάλυψης των κενών στον τομέα της επάρκειας,
- πιο επείγουσα ανάγκη υιοθέτησης μεταρρυθμίσεων που ενισχύουν τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών,
- ανάγκη να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην αύξηση των πραγματικών ηλικιών συνταξιοδότησης,
- ανάγκη να επανεξεταστεί το κανονιστικό πλαίσιο των κεφαλαιοποιητικών συνταξιοδοτικών συστημάτων, για να εξασφαλιστεί ότι παραμένουν αποδοτικά και ασφαλή ακόμη και έπειτα από μεγάλες οικονομικές κρίσεις, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα ότι το εν λόγω κανονιστικό πλαίσιο δεν θα είναι δυσανάλογα αυστηρό και δεν θα οδηγήσει τους εργοδότες στην αφερέγγυοτητα ή στην εγκατάλειψη συνταξιοδοτικών συστημάτων,
- ανάγκη να εξασφαλιστεί αποδοτικό και «έξυπνο» ρυθμιστικό πλαίσιο για τις χρηματοπιστωτικές αγορές, με δεδομένο τον αυξανόμενο ρόλο των συνταξιοδοτικών ταμείων. Οι σύνοδοι κορυφής της ομάδας G20 στο Πίτσμπουργκ και στο Τορόντο υπογράμμισαν ότι όλα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα πρέπει να διέπονται από συγκεκριμένο ρυθμιστικό πλαίσιο και ότι υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη για κοινούς κανόνες.»(Πράσινη Βίβλος,2009, σελ. 9)

6.3 Προτεραιότητες για τον Εκσυγχρονισμό της Συνταξιοδοτικής Πολιτικής στην Ε.Ε.

6.3.1 Πρώτιστοι στόχοι: Επάρκεια και Βιωσιμότητα

Η διασφάλιση επαρκών και βιώσιμων συνταξιοδοτικών συστημάτων αποτελεί διακηρυγμένο στόχο της Ε.Ε.. Η επάρκεια και η βιωσιμότητα, σύμφωνα με το σκεπτικό

της Ε.Ε., είναι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Η έλλειψη επάρκειας μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα, μέσω πιέσεων για αύξηση ανεπαρκών συντάξεων, ενώ όταν ένα σύστημα δεν είναι βιώσιμο, τότε είναι βέβαιο, ότι μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα θα αποδειχθεί και ανεπαρκές.

Επάρκεια

Κάθε σύστημα κοινωνικής ασφάλισης οφείλει να διασφαλίζει επαρκές εισόδημα για τους ασφαλισμένους τους, στοιχείο που αποτελεί θεμελιώδη αρχή της αλληλεγγύης μεταξύ και εντός των γενεών. Οι περισσότερες μεταρρυθμίσεις της τελευταίας δεκαετίας, που είχαν ως στόχευση τη διασφάλιση της βιωσιμότητας, δημιούργησαν αρκετά κενά επάρκειας, τα οποία και πρέπει να αντιμετωπιστούν. Με δεδομένη τη γενική τάση για μείωση των ποσοστών αναπλήρωσης των δημόσιων συντάξεων, θα πρέπει να προβλεφθούν δυνατότητες συμπληρωματικών δικαιωμάτων (π.χ. δυνατότητα επέκτασης εργασιακού βίου, αύξηση της πρόσβασης σε συμπληρωματικά συνταξιοδοτικά συστήματα κ.λπ.). Ο συνυπολογισμός των περιόδων ανεργίας, ασθένειας ή φροντίδας, η κάλυψη των ευάλωτων ομάδων (άτυποι εργαζόμενοι, απασχολούμενοι με συμβάσεις μικρής χρονικής διάρκειας κ.λπ.) αλλά και η καθιέρωση ελάχιστης εγγυημένης σύνταξης, μολονότι εγείρουν εύλογα ζητήματα χρηματοδότησης, θα ενίσχυαν την επάρκεια των συστημάτων.

Βιωσιμότητα

Αν και, όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, οι συνταξιοδοτικές αλλαγές έχουν συμβάλει στον περιορισμό των δημοσίων δαπανών για τις συντάξεις, η άσχημη κατάσταση των δημοσίων οικονομικών (δυσβάσταχτη αύξηση των επιπέδων χρέους) επιβάλλει επιπρόσθετους δεσμευτικούς περιορισμούς, στο πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Τα περιοριστικά μέτρα για την ενίσχυση της βιωσιμότητας των συστημάτων κρίνονται αναγκαία (π.χ. περιστολή σε πρόωρες συνταξιοδοτήσεις, ενδεχόμενη πίεση για περικοπή δαπανών στον τομέα της φροντίδας ηλικιωμένων αν αυξηθεί η τάση για αντικατάσταση των άτυπων υπηρεσιών με επίσημες υπηρεσίες φροντίδας κ.λπ.), ώστε να αποφευχθεί ο ορατός κίνδυνος οι μελλοντικοί συνταξιούχοι να κληθούν να αναλάβουν το κόστος προσαρμογής, με συντάξεις αρκετά χαμηλότερες από ότι προσδοκούσαν.

6.3.2 Επίτευξη βιώσιμης ισορροπίας μεταξύ ετών εργασίας και ετών σύνταξης

Η επάρκεια και η βιωσιμότητα, σύμφωνα με το Πράσινο Βιβλίο, θα ενισχύονταν αν η διάρκεια της σύνταξης δεν εξακολουθήσει να αυξάνεται σε σχέση με τη διάρκεια του

ενεργού εργασιακού βίου. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης και τη διασύνδεσή της με την αύξηση του προσδόκιμου ζωής. Σε αντίθετη περίπτωση, θα είναι αναπόφευκτος ο κίνδυνος της καταβολής μεγαλύτερων εισφορών σε συνδυασμό με την απόλαυση χαμηλότερων παροχών. Με τα σημερινά δεδομένα η σύνταξη αντιπροσωπεύει το 1/3 της ενήλικης ζωής, ποσοστό που αυξάνεται με την αύξηση του προσδόκιμου ζωής (περισσότερο από το 50% του πληθυσμού στην ηλικία των 60 ετών δεν εργάζεται).

Στην πρόταση για καθορισμό ενιαίας ηλικίας συνταξιοδότησης για όλους, υπάρχει πάντα η εύλογη διαφωνία, η οποία εδράζεται πάνω στις έντονες διαφοροποιήσεις, που υπάρχουν μεταξύ των επαγγελμάτων, όσον αφορά στην ηλικία εισόδου στην αγορά εργασίας, την ηλικία εξόδου από την εργασία, αλλά και την κατάσταση της υγείας των εργαζομένων. Τα περισσότερα κράτη μέλη, στο πλαίσιο και της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την υγεία και ασφάλεια εφαρμόζουν πολιτικές για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, ενώ συγχρόνως προβλέπουν διάφορους τρόπους εξόδου από την εργασία, για όσους αντιμετωπίζουν προβλήματα, πριν φτάσουν στην κανονική ηλικία συνταξιοδότησης. Μερικά κράτη μέλη έχουν συνεκτιμήσει τις διαφορές στην ηλικία εισόδου στην αγορά εργασίας συνδυάζοντας μέτρα αύξησης της συντάξιμης ηλικίας, με μέτρα αύξησης των ετών καταβολής εισφορών, τα οποία απαιτούνται για τη λήψη πλήρους σύνταξης. Παράλληλα είναι σημαντικό να αντιμετωπιστούν ζητήματα, όπως οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων τόσο στις αμοιβές, όσο και στην αγορά εργασίας.

Οι εξελίξεις στις νέες τεχνολογίες και τις υπηρεσίες, που επιτρέπουν την εφαρμογή ευέλικτων ρυθμίσεων εργασίας, όπως π.χ. η τηλεργασία, αλλά και η αναβάθμιση των δεξιοτήτων, μέσα από την ενίσχυση της πρόσβασης όλων, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου και εθνικής καταγωγής, στην αγορά εργασίας, σε προγράμματα κατάρτισης και οι ειδικές ρυθμίσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες μπορούν να συμβάλουν στη μεγαλύτερη παραμονή των εργαζομένων στην εργασία.

Ταυτόχρονα θα πρέπει να διαμορφωθούν κοινωνικά και οικονομικά κίνητρα υπέρ της εργασίας, με την παροχή και φορολογικών κινήτρων από τα κράτη μέλη, να προβλεφθούν ειδικές ρυθμίσεις για τους αυτοαπασχολούμενους εργαζομένους μεγαλύτερης ηλικίας, αλλά και να πραγματοποιηθεί μια γενικότερη αναπροσαρμογή του τρόπου διαχείρισης των ηλικιών, των εργασιακών ρυθμίσεων και των αντιλήψεων στις αγορές εργασίας και τους εργασιακούς χώρους. Με δεδομένο ότι η κακή υγεία είναι ένας από τους κυριότερους λόγους πρόωρης συνταξιοδότησης, θα πρέπει να συνεχισθούν και να ενταθούν οι πολιτικές, που ακολουθούνται στον τομέα της υγείας, με στόχο τη

διατήρηση της υγείας των πολιτών σε καλή κατάσταση, προκειμένου να είναι εφικτή η παράταση του ενεργού εργασιακού βίου και να μειωθεί η πίεση στα συνταξιοδοτικά συστήματα, στοιχεία, που θα βελτιώσουν σημαντικά τη βιωσιμότητά τους.

Η παράταση του ενεργού εργασιακού βίου, σε συνάρτηση με τη συνεχή αύξηση του προσδόκιμου ζωής θα απέφερε διπλό όφελος: υψηλότερο βιοτικό επίπεδο και πιο βιώσιμες συντάξεις.

6.3.3 Άρση εμποδίων που παρακωλύουν την κινητικότητα στην Ε.Ε.

Η ελεύθερη διακίνηση συντελεστών παραγωγής, κυρίως της εργασίας και του κεφαλαίου, πρέπει να διευκολύνονται από το σύνολο των εφαρμοζόμενων πολιτικών και των κανονιστικών ρυθμίσεων, με στόχο την καλύτερη αξιοποίηση των πόρων, καθώς και τη μεγιστοποίηση των εισοδημάτων. Η αύξηση της ευελιξίας στην εργασιακή κινητικότητα, σύμφωνα με την Ε.Ε., ενισχύει το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο και την ικανότητα προσαρμογής της οικονομίας.

Στην αγορά εργασίας, όπως διαμορφώνεται σήμερα κάτω και από τις δυσμενείς συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, οι πολίτες πρέπει να έχουν συνεχώς τη δυνατότητα αλλαγής εργασιακού χώρου, ενώ και οι εργοδότες πρέπει να μπορούν να προσλαμβάνουν τον εργαζόμενο με τις κατάλληλες δεξιότητες.

Διαχρονικά, τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα των διακινούμενων πολιτών της Ε.Ε. και των μελών των οικογενειών τους προστατεύονταν από τους κανονισμούς της Ε.Ε., σχετικά με τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. Οι νέοι κανονισμοί 883/2004 και 987/2009 επεκτείνουν αυτήν την προστασία και εξασφαλίζουν, ότι οι ασφαλιστικές περιόδους που έχουν διανυθεί σε άλλο κράτος μέλος λαμβάνονται υπόψη για τη θεμελίωση συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων. Οι κανονισμοί αυτοί αφορούν μόνο τα εκ του νόμου και τα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά συστήματα, όπου τα δικαιώματα βασίζονται στη νομοθεσία. Συνεπώς, στις εθνικές μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να εξετασθεί το ενδεχόμενο επέκτασης των κανονισμών συντονισμού και των ελάχιστων προτύπων, ώστε να βελτιωθεί η πρόσβαση των διακινούμενων εργαζομένων σε συμπληρωματικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα εντός και μεταξύ των κρατών μελών.

6.3.4 Ασφαλέστερες και διαφανέστερες συντάξεις με περισσότερη εναισθητοποίηση και καλύτερη ενημέρωση-Κάλυψη νομοθετικών κενών σε επίπεδο Ε.Ε.

Η ασφάλεια στις συντάξεις και η διαφάνεια στον τρόπο απονομής τους είναι ιδιαίτερα σημαντικές για τη διασφάλιση της επάρκειας και της βιωσιμότητας των συστημάτων. Οι συνταξιούχοι, άλλωστε, αποτελούν ενεργά και σταθερά καταναλωτικά

όντα, οπότε ένα ασφαλές πλαίσιο συνταξιοδότησης θα προσδώσει πολλαπλά οφέλη σε μακροοικονομικό επίπεδο.

Η εξέλιξη των μονοεπίπεδων συνταξιοδοτικών συστημάτων σε πολυεπίπεδα και η αντικατάσταση των απλών συντάξεων από «συνταξιοδοτικά πακέτα», επιβάλλουν την αναθεώρηση του σημερινού ευρωπαϊκού πλαισίου.

- *«Έπειτα από τις μεταρρυθμίσεις που έγιναν, μερικά κεφαλαιοποιητικά συνταξιοδοτικά συστήματα, τόσο δημόσια όσο και ιδιωτικά, διέπονται από τη νομοθεσία της ΕΕ σε μερικά κράτη μέλη αλλά όχι σε άλλα. Η κατάσταση αυτή δεν συνάδει με τη σχετική δήλωση της ομάδας G20 στο Πίτσμπουργκ» (σελ 10). Όλες οι εταιρείες η πτώχευση των οποίων θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τη χρηματοοικονομική σταθερότητα πρέπει να τελούν υπό συνεχή, ενιαία εποπτεία και να υπόκεινται σε ρυθμίσεις αυστηρών προδιαγραφών.»), που ενισχύθηκε στη σύνοδο κορυφής της ομάδας G20 στο Τορόντο, ούτε αντανάκλα το γεγονός ότι τα συνταξιοδοτικά ταμεία έχουν γίνει σημαντικοί παράγοντες στις χρηματοοικονομικές αγορές.*

- *Παρόμοια συνταξιοδοτικά συστήματα καλύπτονται από διαφορετικούς ενωσιακούς κανόνες, πράγμα που δημιουργεί ζητήματα συνέπειας.*

- *Υπάρχουν ασαφή όρια μεταξύ: συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης και ιδιωτικών*

συστημάτων· επαγγελματικών και ατομικών συστημάτων· και εθελοντικών και υποχρεωτικών συστημάτων.

- *Δεν είναι πάντα σαφές τι διαφοροποιεί την εν γένει αποταμίευση από τις συντάξεις.*

Αυτό δημιουργεί το ερώτημα αν ο όρος «σύνταξη» πρέπει να περιοριστεί σε ένα προϊόν που έχει κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως η ασφάλεια και οι

κανόνες που περιορίζουν την πρόσβαση, συμπεριλαμβανομένου ενός τρόπου πληρωμής που προβλέπει την τακτική καταβολή ποσών στον συνταξιούχο.»(Πράσινη Βίβλος, 2010, σελ 17-18)

6.3.5 Βελτίωση των Στατιστικών της Ε.Ε. για τις Συντάξεις

Η ανάπτυξη μια κοινής μεθοδολογίας στη στατιστική απεικόνιση των συντάξεων των κρατών μελών, που θα επέτρεπε τη βελτίωση της συγκρισιμότητας των μεγεθών, θα συνέβαλε αποφασιστικά στη διευκόλυνση της αξιολόγησης της κοινής πολιτικής και των ρυθμιστικών προκλήσεων. Οι συνταξιούχοι αποτελούν μια σημαντική καταναλωτική ομάδα, που μάλιστα σε ποσοτικό επίπεδο αναμένεται να αυξηθεί, σε αυτήν την

κατεύθυνση η ύπαρξη αξιόπιστων και έγκαιρων πληροφοριών για το διαθέσιμο εισόδημά τους, θα λειτουργούσε ευνοϊκά και για τις επιχειρήσεις.

Ταυτόχρονα, με δεδομένο ότι τα συνταξιοδοτικά ταμεία είναι σημαντικοί θεσμικοί επενδυτές, η κατάρτιση επακριβών στατιστικών θα παράγει βάσιμες ενδείξεις για την επενδυτική τους συμπεριφορά, η οποία φαίνεται να επιδρά στη διασφάλιση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας. Επιπρόσθετα, η ενίσχυση της παρακολούθησης των έμμεσων υποχρεώσεων, προκειμένου να βελτιωθεί η αξιολόγηση της σχέσης ανάμεσα στη βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών και τα συνταξιοδοτικά συστήματα, τη διαχείριση των οποίων έχουν τόσο ιδιωτικοί, όσο και δημόσιοι φορείς.

6.3.6 Ενίσχυση της Διακυβέρνησης της Συνταξιοδοτικής Πολιτικής σε επίπεδο E.E.

Όπως έχει αναφερθεί και πρωτίτερα, τα κράτη μέλη είναι αρμόδια για το γενικότερο σχεδιασμό και την οργάνωση των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Υπάρχουν, όμως, κάποιοι συγκεκριμένοι τομείς αναφορικά με τις συντάξεις, που εμπίπτουν στις αρμοδιότητες της E.E.. Συγκεκριμένα, η νομοθεσία της E.E. καλύπτει τον συντονισμό των δημόσιων συντάξεων στο πλαίσιο της κοινωνικής ασφάλισης και περιλαμβάνει κανόνες για τα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά ταμεία, για τη φορητότητα και την προστασία των συμπληρωματικών (επικουρικών) συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, καθώς επίσης και κανόνες για τις επιχειρήσεις, που δραστηριοποιούνται στον τομέα των ασφαλειών ζωής.

Με δεδομένο το γεγονός ότι οι μεταρρυθμιστικές πολιτικές πρέπει να συνάδουν με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» και με το σύμφωνο σταθερότητας, αλλά και σύμφωνα με την κοινή διαπίστωση για την αύξηση της αποτελεσματικότητας, μέσα από την κοινή δράση των κρατών μελών, ο συντονισμός, η εποπτεία, η αμοιβαία μάθηση και η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών σε επίπεδο E.E. λαμβάνει καθοριστική σημασία για την επιτυχή έκβαση των εθνικών μεταρρυθμίσεων. Σε αυτήν κατεύθυνση, η ενδυνάμωση του πολιτικού συντονισμού και η διαμόρφωση μιας κοινής πλατφόρμας παρακολούθησης όλων των πτυχών της συνταξιοδοτικής πολιτικής καθίστανται αναγκαίες, καθώς δύναται να αποτελέσουν βασικές συνιστώσες του συνολικότερου εγχειρήματος της προώθησης των κοινωνικών και οικονομικών στόχων της E.E.. **(Πράσινη Βίβλος για επαρκή, βιώσιμα και ασφαλή ευρωπαϊκά συνταξιοδοτικά συστήματα, 7/7/2010 Βρυξέλλες)**

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Όπως προκύπτει και από την παρούσα εργασία, αλλά και από το μεγαλύτερο μέρος της εγχώριας και διεθνούς βιβλιογραφίας, η οριστική επίλυσή του Ασφαλιστικού δεν είναι εφικτή, στο πλαίσιο μιας ή περισσότερων μεταρρυθμίσεων. Η Κοινωνική Ασφάλιση σαν έννοια, σαν κοινωνική διεκδίκηση αλλά και σαν οικονομική προβολή θα απασχολεί αδιάκοπα, με το μηχανισμό και τη λειτουργία της να απαιτούν διαρκή προσαρμογή στα δεδομένα της εποχής τους.

Ο ρόλος του συνταξιοδοτικού συστήματος στις σύγχρονες κοινωνίες, όμως, είναι αδιαπραγμάτευτος και έγκειται στην εξασφάλιση εκείνων των ορίων κοινωνικής προστασίας, που επιτρέπουν σε μια μεγάλη μερίδα του πληθυσμού την αξιοπρεπή διαβίωση και την κατανάλωση, καθώς δεν πρέπει να λησμονηθεί ότι οι σημερινοί αλλά και οι μελλοντικοί συνταξιούχοι αποτελούν μια ευρεία καταναλωτική ομάδα, η οποία με το διαθέσιμο εισόδημά της τροφοδοτεί την οικονομία. Παράλληλα τα συνταξιοδοτικά ταμεία είναι σημαντικοί θεσμικοί επενδυτές, η επενδυτική συμπεριφορά των οποίων, επιδρά στη διασφάλιση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας.

Αναφορικά με τους παράγοντες, που επηρεάζουν τη βιωσιμότητα του ελληνικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης εντοπίζεται ένας μεγάλος βαθμός αλληλεπίδρασης, που επιτρέπει τη διαπίστωση μιας ισχυρής αμφίδρομης σχέσης μεταξύ τους. Με την ανάλυση των επιμέρους παραγόντων επιχειρήθηκε η διερεύνηση της σημαντικότητας και της επίδρασής τους στο συνταξιοδοτικό σύστημα, όπου πάρα την προαναφερόμενη αλληλεξάρτηση, τεκμηριώνεται μια ιεράρχηση με βάση την ένταση της προβολής των μεταβολών των μεγεθών αυτών στη διατηρησιμότητά του συστήματος.

Η δημογραφία αποτελεί έναν από τους πρωτεύοντες παράγοντες για την βιωσιμότητα της κοινωνικής ασφάλισης, καθώς η ύπαρξη ενεργού εργασιακού πληθυσμού διαχέει το σύνολο της συνθήκης (ισότητα συνολικού μεγέθους ασφαλιστικών εισφορών και δαπανών), που θα πρέπει να ισχύει για να διασφαλίζεται η μακροβιότητα ενός αναδιανεμητικού ασφαλιστικού συστήματος. Η ευνοϊκή δομή της δημογραφικής πυραμίδας συνιστά την «πρώτη ύλη» για την εμπέδωση μιας υγιούς σχέσης ανάμεσα στους εργαζόμενους και του συνταξιούχους. Η διαμόρφωση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ενίσχυση και την προστασία του θεσμού της οικογένειας, μέσα από πολιτικές ενθάρρυνσης της δημογραφικής ανανέωσης προβάλλουν ως αναγκαία συνθήκη για την, έστω, και μερική αναστροφή της ιδιαίτερα αρνητικής δημογραφικής συγκυρίας. Η ενδυνάμωση των κοινωνικών υποδομών και υπηρεσιών, που αναβαθμίζουν

το πλέγμα συμφιλίωσης της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή, η καταπολέμηση των υφιστάμενων διακρίσεων, κυρίως σε βάρος των γυναικών, στην αγορά εργασίας, καθώς και η διάδοση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, με την ενίσχυση της πρόσβασης των πολιτών, μέσα από την παροχή κινήτρων και τη διευθέτηση του χρόνου εργασίας, στις δομές της δια βίου εκπαίδευσης συνιστούν βασικές δράσεις προς αυτήν την κατεύθυνση.

Σε αυτό το σημείο ξεκινά η επίδραση του παράγοντα της απασχόλησης, που ουσιαστικά έρχεται να μετατρέψει το υπάρχον ανθρώπινο δυναμικό σε εργαζόμενους, διαμορφώνοντας το μέγεθος αλλά και τους όρους εργασίας. Η αυξημένη απασχολησιμότητα, ιδιαίτερα όταν αυτή εδράζεται στην πλήρη και σταθερή εργασία, μπορεί να λειτουργήσει αντισταθμιστικά ακόμα και σε μια δυσμενή δημογραφική κατάσταση, όπως η σημερινή, με τον ελληνικό πληθυσμό να ακολουθεί μια γηράσκουσα πορεία. Η κρίση του μοντέλου της μισθωτής εξαρτημένης εργασίας, της πλήρους και σταθερής απασχόλησης, με την άναρχη και χωρίς κανόνες επέκταση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας (μερική απασχόληση, εκ περιτροπής εργασία, ψευδοσυμβάσεις έργου κ.λπ.) σε συνδυασμό με την ιδιαίτερα αυξημένη ανεργία και το μεγάλο ποσοστό αδήλωτης εργασίας επιφέρουν ένα σημαντικό πλήγμα στον τομέα των ασφαλιστικών εισφορών, απειλώντας τη βιωσιμότητα του όλου συστήματος.

Η αθρόα προσέλευση των μεταναστών τη δεκαετία 1991-2001, αύξησε το ποσοστό του ενεργού και νεανικού πληθυσμού, μειώνοντας το δείκτη εξάρτησης και επιβραδύνοντας τη δημογραφική γήρανση. Τα ποσοστά απασχόλησης των μεταναστών ηλικίας 15-64 ετών εμφανίζονται αρκετά μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα των Ελλήνων, με τη συμβολή τους στην αύξηση του εργατικού δυναμικού της χώρας, σε μια περίοδο υψηλών ρυθμών ανάπτυξης, να κρίνεται ικανοποιητική. Οι λιγότερες ημέρες εργασίας, όμως, που πραγματοποιούν οι μετανάστες σε συνδυασμό με την χαμηλότερη αμοιβή τους (μισθοί-ημερομίσθια) έναντι των γηγενών εργαζόμενων, την καθυστερημένη και ανεπιτυχή ένταξή τους στο Ασφαλιστικό σύστημα, είναι οι αιτίες, που η βελτίωση της ηλικιακής πυραμίδας δεν παράγει προστιθέμενη αξία για την οικονομική βιωσιμότητα του συστήματος. Κατά συνέπεια, η μετανάστευση δεν είναι σταθερά ευεργετικός παράγοντας διασφάλισης βιωσιμότητας, αφού εξαρτάται από τη διαχείριση του μεταναστευτικού ρεύματος και τον καθορισμό του αριθμού των οικονομικών μεταναστών, που η αγορά εργασίας της Ελλάδας χρειάζεται και αντέχει, καθώς σε αντίθετη περίπτωση τα κοινωνικά συστήματα δεν θα αναβαθμιστούν και οι επισφαλώς απασχολούμενοι μετανάστες θα πυκνώσουν την αναμενόμενη μαζική ανεργία.

Τα αποθεματικά των Ταμείων, που με υπαιτιότητα του κράτους, έγιναν αντικείμενα κακοδιαχείρισης και αναποτελεσματικών επενδυτικών πρωτοβουλιών, επιδεινώνουν την εξίσωση που εξασφαλίζει τις καταβαλλόμενες συντάξεις, τη στιγμή που όσο επιδεινώνεται η σχέση ασφαλισμένων/συνταξιούχων, τόσο η ύπαρξη και η χρηστή διαχείριση των αποθεματικών γίνεται πιο επιτακτική ανάγκη. Η απώλεια εσόδων για τα Ταμεία λόγω της υποχρεωτικής, μέχρι πρόσφατα, κατάθεσης των αποθεματικών τους στην Τράπεζα της Ελλάδας με πολύ χαμηλό επιτόκιο, σε συνδυασμό με το δανεισμό τους από το τραπεζικό σύστημα με το τρέχον επιτόκιο της αγοράς, η μετατροπή των Ταμείων σε φορείς άσκησης κοινωνικής πολιτικής, χωρίς το κράτος να καταβάλει ποτέ το κόστος των σχετικών παρεμβάσεων και η χρησιμοποίηση των αποθεματικών τους για την ενίσχυση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων διαμόρφωσαν ένα ιδιαίτερα δυσμενές περιβάλλον, τροφοδοτώντας την κρίση διαρκείας στην οποία βρίσκεται η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα. Σε αυτό το σημείο αν προστεθεί και το γεγονός ότι με το νέο ασφαλιστικό νόμο παύεται η συμμετοχή του κράτους από χρηματοδότηση της, η έλλειψη ή η αναποτελεσματική διαχείριση των αποθεματικών γίνεται ακόμη πιο επιζήμια για την εξασφάλιση της καταβολής των συντάξεων. Ο νέος νόμος με βάση τον οποίο η Τράπεζα της Ελλάδος καθίσταται διαχειριστής των αποθεματικών των Ταμείων και εκσυγχρονίζεται το καθεστώς διαχείρισης της ακίνητης περιουσίας των φορέων κοινωνικής ασφάλισης, μέσω προκήρυξης διαγωνισμών με αναδόχους συμπράξεις τραπεζών, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μια πιο αποτελεσματική αξιοποίηση της περιουσίας των ασφαλιστικών φορέων.

Η εισφοροδιαφυγή αναδεικνύεται σε μια από τις βασικότερες διαρκείς και ενδογενείς παθογένειες της κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα, υπονομεύοντας ολόκληρο το συνταξιοδοτικό σύστημα και τους μηχανισμούς αλληλεγγύης και αναδιανομής. Τα 8 δις € καθυστερούμενων εισφορών, σύμφωνα με το πόρισμα της «Επιτροπής των Ειδικών για το Ασφαλιστικό», χωρίς να υπολογίζεται η ανασφάλιστη εργασία, καθώς και οι ευνοϊκές για τους οφειλέτες ρυθμίσεις των καθυστερούμενων οφειλών τους προκαλούν έντονο πρόβλημα ρευστότητας και οικονομικής ανισορροπίας για τα ασφαλιστικά ταμεία, δημιουργούν συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού, εξωθώντας τις συντάξεις στο χαμηλότερο επίπεδο. Κατά αυτόν τον τρόπο, ο ισχυρισμός ότι «δεν μπορεί να υπάρξει βιώσιμο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης χωρίς ένα αποτελεσματικό μηχανισμό καταπολέμησης και αποτροπής της εισφοροδιαφυγής» λαμβάνει αξιωματικό χαρακτήρα.

Η φαρμακευτική δαπάνη είναι συνεχώς αυξανόμενη ως ποσοστό του ΑΕΠ. Παρά την αύξηση που παρατηρείται στα έσοδα του κλάδου υγείας, η αστοχία στον περιορισμό των

δαπανών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης δημιουργεί ελλείμματα, επιβαρύνοντας το σύστημα συνολικά. Ο διαχωρισμός των κλάδων σύνταξης και υγείας, με λογιστική και οικονομική αυτοτέλεια, στο πλαίσιο της νέας ασφαλιστικής μεταρρύθμισης, δύναται να οδηγήσει σε σημαντικό περιορισμό και εξορθολογισμό των σημερινών υπέρογκων δαπανών. Η αποκοπή της ασφάλισης ασθένειας από το συνταξιοδοτικό κορμό θα πρέπει να συνοδευτεί από μια συνολική αναδιοργάνωσή της. Απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματική διαχείριση του συνόλου των πόρων υγείας αποτελεί η δημιουργία ενός ενιαίου ταμείου ασφάλισης υγείας, όπως υλοποιήθηκε με επιτυχή αποτελέσματα σε άλλες χώρες (π.χ. Γερμανία και Αυστρία).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω της Πράσινης Βίβλου, των κατευθυντήριων γραμμών για τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» και του συμφώνου σταθερότητας αναδεικνύεται σε «οδηγό» για τα εθνικά μεταρρυθμιστικά εγχειρήματα. Στο κείμενο της διαβούλευσης, που παρουσιάστηκε πρωτίτερα, εντοπίζονται ως επείγουσες οι ανάγκες της υιοθέτησης μεταρρυθμίσεων, που ενισχύουν τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών, της αύξησης των πραγματικών ηλικιών συνταξιοδότησης, και της επανεξέτασης του κανονιστικού πλαισίου των κεφαλαιοποιητικών συνταξιοδοτικών συστημάτων, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι παραμένουν αποδοτικά και ασφαλή, ακόμα και έπειτα από μεγάλες οικονομικές κρίσεις. Ταυτόχρονα, αποδίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην εξασφάλιση ενός πιο αποδοτικού και «έξυπνου» ρυθμιστικού πλαισίου για τις χρηματοπιστωτικές αγορές, με δεδομένο και τον αυξανόμενο ρόλο των συνταξιοδοτικών ταμείων

Η διασφάλιση, λοιπόν, της βέλτιστης δυνατής ισορροπίας ανάμεσα στην επάρκεια και τη βιωσιμότητα των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης είναι ένα ιδιαίτερα σύνθετο και πολυπαραγοντικό ζήτημα, η επίτευξη του οποίου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την επικρατούσα οικονομική συγκυρία, το ακολουθούμενο μοντέλο ανάπτυξης, τον διαρκή κοινωνικό μετασχηματισμό, τις ευρύτερες γεωπολιτικές και ανθρωπογεωγραφικές εξελίξεις, καθώς και τις ευρωπαϊκές επιταγές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- [1]. Burns E., Ευρωπαϊκή Ιστορία, Εισαγωγή στην Ιστορία και τον Πολιτισμό της νεότερης Ευρώπης, Τόμος Ι, Β΄ έκδοση αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη, επιμ. Κολιόπουλος Ι.Σ., Θεσσαλονίκη, εκδ. Παρατηρητής, 1983.
- [2]. Βουρλούμης Π., Το ασφαλιστικό με απλά λόγια, Β΄ Έκδοση, Αθήνα, εκδ. Ποταμός, 2005.
- [3]. Δεδουσόπουλος Α., Η κρίση στην αγορά εργασίας, Τόμος Ι: Θεωρίες της ανεργίας, Αθήνα, εκδ. Τυπωθήτω, 2000.
- [4]. Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ανακοίνωση της Επιτροπής: Το δημογραφικό μέλλον της Ευρώπης, μετατροπή μιας πρόκλησης σε ευκαιρία, Βρυξέλλες , 12.10.2006.
- [5]. ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα Απογραφών Πληθυσμών, 1971,1981,1991,2001.
- [6]. ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, 1991-2001.
- [7]. Θεοδωρουλάκης Μ., Οι εξωτερικοί παράγοντες της κρίσης της Κοινωνικής Ασφάλισης, οι επιδράσεις τους και οι εναλλακτικές πολιτικές αντιμετώπισης τους, (Διδακτορική Διατριβή), Αθήνα, 2008.
- [8]. ΙΜΕΠΟ, Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες- Πολιτικές- Προοπτικές, Τόμος Ι, Αθήνα, 2008.
- [9]. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, Ετήσια Έκθεση 2008.
- [10]. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, Ετήσια Έκθεση 2009.
- [11]. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, Ετήσια Έκθεση 2010.
- [12]. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, Ετήσια Έκθεση, Αθήνα, 2008.
- [13]. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, Ετήσια Έκθεση, Αθήνα, 2008.
- [14]. Ιωακείμογλου, Η., Υπηρεσίες Υγείας, από το Δημόσιο Αγαθό στο Εμπόρευμα, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2010.
- [15]. Καψάλης, Α. (επιμ.), Αδήλωτη Απασχόληση και «Νομιμοποίηση» των Μεταναστών- Η πρόκληση της μεταναστευτικής πολιτικής, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2007.
- [16]. Κοντιάδη Ξ.Ι., Εισαγωγή στην Κοινωνική Διοίκηση και στους θεσμούς της Κοινωνικής Ασφάλειας, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2008.
- [17]. Κουζής Γ., Ρομπόλης Σ., Ζητήματα Κοινωνικού Διαλόγου, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, 2000.

- [18]. Κυριαζής Χ., Κυριάκης Δ., Λοπατζίδης Α., Μαργιός Ξαφέλης Β., Μπούρλος Δ., Παπαρρηγοπούλου Π., Ρομπόλης Σ., Ρωμανιάς Γ., Σακελλαρόπουλος Θ., Στεργίου Α., Τσακλόγλου Π., Πόρισμα της Επιτροπής των Ειδικών για το Ασφαλιστικό, κατευθυντήριες Αρχές και Προτάσεις για την Αναμόρφωση του συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης, Αθήνα, Μάρτιος 2010.
- [19]. Μητρόπουλος Π. Α., Ασφαλιστικό Ωρα Μηδέν το μέλλον των συντάξεων, Αθήνα, εκδ. Λιβάνη, 2010.
- [20]. Μπάγκαβος Χ., Μουσιδής Α., Το νέο δημογραφικό τοπίο του 21^{ου} αιώνα, Εξελίξεις, Επιπτώσεις, Πολιτικές, ΚΕΚΜΟΚΟΠ, Αθήνα, 2004.
- [21]. Μπάγκαβος, Χ., Δημογραφικές Μεταβολές Αγορά Εργασίας και Συντάξεις στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, 2003.
- [22]. Μπένος Ι., Απόδημος Ελληνισμός, 2009, www.Apodimos.com
- [23]. Μωραϊτης Ε., Το Ελληνικό Σύστημα Υγείας, επιστημονικές σημειώσεις, Πειραιάς, 2004.
- [24]. Νικολακοπούλου –Στεφάνου Η., Σύγκλιση συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, Αθήνα, 1992.
- [25]. Νόμος 3863/2010, «Νέο Ασφαλιστικό Σύστημα και συναφείς διατάξεις, ρυθμίσεις στις εργασιακές σχέσεις», ΦΕΚ 115/ Α/ 15.07.2010
- [26]. Οικονόμου, Χ., Πρόγραμμα δια βίου εκπαίδευσης ,Κοινωνική Προστασία, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2008.
- [27]. Παρατηρήσεις και Θέσεις της ΓΣΕΕ στο Σχέδιο Νόμου για το Ασφαλιστικό. 30.06.2010. www.inegsee.gr
- [28]. Πετρούλας Π., Ρομπόλης Σ., Ξυδέας Ε., Χλέτσος Μ., Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα, η περίπτωση του ΙΚΑ, Αθήνα, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 1993.
- [29]. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Πράσινη Βίβλος για επαρκή, βιώσιμα και ασφαλή ευρωπαϊκά συνταξιοδοτικά συστήματα, Βρυξέλλες, 7/7/2010.
- [30]. Ρομπόλης Σ., «Τραγωδία για την κοινωνική ασφάλιση ο νέος νόμος», εφημερίδα Η Αυγή της 11-7-2010.
- [31]. Ρομπόλης Σ., Κοινωνική ασφάλιση: Η διαρκής κρίση και οι προοπτικές, Θεσσαλονίκη, 1991.
- [32]. Ρομπόλης Σ., Ρωμανιάς Γ., Μαργιός Β., Αναλογιστική Μελέτη του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα-Δέσμη Προτάσεων, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2001.

- [33]. Ρομπόλης Σ., Ρωμανιάς Γ., Μαργιός Β., Χατζηβασιλόγλου Ι., Αναλογιστική Μελέτη του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2007.
- [34]. Ρωμανιάς, Γ., Ελληνικοί και Ευρωπαϊκοί μύθοι για το Ασφαλιστικό, Γ΄ έκδοση εμπλουτισμένη, εκδ. Βλάσση, Αθήνα, 2008.
- [35]. Σακελλαρόπουλος Θ., «Σε συνθήκες κρίσης, η αναδιανομή τροφοδοτεί την ανάπτυξη», εφημερίδα Η Αυγή της 14-2-2010.
- [36]. Σακελλαρόπουλος Θ., Υπερεθνικές κοινωνικές πολιτικές την εποχή της παγκοσμιοποίησης, Αθήνα, εκδ. Κριτική, 2001.
- [37]. Σακελλαρόπουλος Θ., «Ασφαλιστικό και εμπιστοσύνη», εφημερίδα Καθημερινή της 1-12-2009.
- [38]. Σακελλαρόπουλος Θ., «Προτάσεις για να μειωθούν οι δαπάνες των Ασφαλιστικών Ταμείων», εφημερίδα Το Βήμα της 6-2-2010.
- [39]. Τσαούση Δ.Γ., Η Κοινωνία του Ανθρώπου, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, 1996.